

**LATVIJAS LAUKU ATTĪSTĪBAS PROGRAMMAS PROJEKTA
2007.-2013.GADAM IEPRIEKŠĒJAIS (EX-ANTE) NOVĒRTĒJUMS**

Dr. Irina Pilvere

Dr. Danute Jasjko

Dr. Lauri Kettunen

Dr. Vulfs Kozlinskis

2006.gada septembris

Satura rādītājs:

1. Kopsavilkums	4
2. Ievads	7
3. Metodoloģiskā pieeja	9
4. Novērtēšana	13
4.1. Kādas problēmas paredz risināt Stratēģijas plāna un Programmas projektos?	13
4.1.1. Situācijas apraksts	13
4.1.2. Iepriekšēja plānošana perioda situācijas analīze	15
4.1.3. SVID kopsavilkumu analīze.....	16
4.1.4. Vajadzību atbilstības SVID analīzē konstatētajam novērtējums.....	20
4.2. Kādi ir Stratēģijas plāna un Programmas projektos definētie sasniedzamie mērķi?	21
4.2.1. Stratēģijas pamatprincipi	22
4.2.2. Stratēģijā izvirzīto mērķu atbilstības situācijai novērtējums.....	22
4.2.3. Saskaņotība starp vispārējiem un specifiskiem mērķiem.....	26
4.2.4. Stratēģijas atbilstība un saskaņotība ar Nacionālo attīstības plānu	30
4.2.5. Bāzes indikatoru analīze.....	31
4.3. Kādi pasākumi ir piedāvāti?	34
4.3.1. Iepriekšējo programmēšanas periodu pieredze.....	35
4.3.2. Programmas pasākumu novērtējums.....	37
4.3.3. Finansējuma bilances starp pasākumiem novērtējums.....	61
4.4. Kāda varētu būt plānoto pasākumu pozitīvā un negatīvā ietekme?	62
4.4.1. Katra pasākuma kvantitatīvas ietekmes novērtējums	63
4.4.2. Programmas kopējās ietekmes novērtējums.....	74
4.4.3. Potenciālie konflikti starp Programmas pasākumiem	76
4.5. Eiropas Kopienas līdzdalības pievienotā vērtība	77
4.5.1. Atbilstība Kopienas politikai un principiem.....	77
4.5.2. Papildinātība un saskaņotība ar citām intervencēm.....	78
4.6. Ieviešana, uzraudzība un novērtēšana	79
4.6.1. Programmas ieviešanas institucionālā sistēma	79
4.6.2. Programmas uzraudzība un novērtēšana	82
5. Secinājumi un rekomendācijas	84

Pielikumi

Saīsinājumi:

Stratēģijas plāns	– Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāna projekts 2007.-2013.gadam
Programma	– Latvijas lauku attīstības programmas projekts 2007-2013.gadam
Ekspertu grupa	– Latvijas lauku attīstības programmas projekta 2007-2013.gadam iepriekšējā (ex-ante) novērtējuma ekspertu grupa
ES	– Eiropas Savienība
EK	– Eiropas Komisija
MK	– Latvijas Republikas Ministru kabinets
FM	– Latvijas Republikas Finanšu ministrija
ZM	– Latvijas Republikas Zemkopības ministrija
CSP	– Latvijas Republikas Centrālā statistikas pārvalde
LAD	– Lauku atbalsta dienests
LAP	– Programmdokuments “Latvijas Lauku attīstības plāns Lauku attīstības programmas īstenošanai 2004.–2006.gadam”
VMD	– Valsts meža dienests
LVAEI	– Latvijas Valsts Agrārās ekonomikas institūts
LLKC	– Latvijas Lauku konsultāciju un izglītības centrs
NAP	– Latvijas Nacionālais attīstības plāns 2007.-2013.gadam
NSID	– Nacionālais stratēģiskais ietvardokuments 2007.-2013.gadam
VPD	– Vienotais Programmdokuments 2004.-2006.
ELFLA	– Eiropas Lauksaimniecības fonds lauku attīstībai
ERAF	– Eiropas Reģionālās attīstības fonds
ESF	– Eiropas Sociālais fonds
KF	– Eiropas Savienības Kohēzijas fonds
EZF	– Eiropas Zivsaimniecības fonds
SAPARD	– Speciālā pirmsiestāšanās programma lauksaimniecības un lauku attīstībai (Special Action Programme for Agriculture and Rural Development)
SUDAT	– Latvijas lauku saimniecību uzskaites datu tīkls
LEKA	– Latvijas Lauksaimniecības ekonomiskais kopaprēķins
IAKS	– Integrētā administrēšanas un kontroles sistēma
ĢIS	– Ģeogrāfiskās informācijas sistēma
IKP	– Iekšzemes kopprodukts
PPS	– Pirkjspējas paritātes standarts
LVL	– Latvijas nacionālā valūta, lats
EUR	– Eiropas Savienības vienotā valūta, eiro

1. Kopsavilkums

Šis ziņojums ir iepriekšējais (*Ex-ante*) novērtējums Latvijas lauku attīstības programmas projektam 2007.-2013.gadam. To ir veikusi AS „Rīgas Starptautiskā ekonomikas un biznesa administrācijas augstskola (RSEBAA) pēc Latvijas Republikas Zemkopības ministrijas pasūtījuma. Darbs pie novērtējuma tika uzsākts 2006.gada 20.jūnijā un novērtējuma ziņojuma gala variants Zemkopības ministrijai iesniegts 2006.gada 7.septembrī.

Iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtēšana ir lauku attīstības programmas sastādīšanas sastāvdaļa, un tās mērķis ir optimizēt budžeta līdzekļu piešķiršanu un uzlabot programmēšanas kvalitāti.

Šajā dokumentā ir prezentēti svarīgākie iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma rezultāti un atziņas. Novērtējuma sadaļas struktūra balstās uz *Ex-ante* novērtējuma vadlīniju projektā ieteikto indikatīvo ziņojuma saturu. Ņemti vērā arī atsevišķi papildus uzdevumi, tostarp arī jautājumi, kurus Zemkopības ministrija kā pasūtītājs vēlējas redzēt *Ex-ante* novērtējumā, un vērtējamo dokumentu sagatavotības stadija.

Darbu ir veikuši četri RSEBAA eksperti: Dr. Irina Pilvere (projekta vadītāja), Dr. Danute Jasjko, Dr. Lauri Kettunen, Dr. Vulfs Kozlinskis.

Novērtējuma laikā Ekspertu grupa izmantoja Atklātā konkursa par Latvijas lauku attīstības programmas projekta 2007.-2013.gadam iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma nolikumā definēto Darba uzdevumu un Eiropas Komisijas *Ex-ante* novērtējuma vadlīniju projektu.

Novērtēšanai no LR Zemkopības ministrijas tika saņemti divi dokumenti:

- Latvijas Lauku attīstības valsts stratēģijas plāna projekts 2007.-2013.gadam (13.06.2006. versija);
- Latvijas Lauku attīstības Programmas projekts 2007.-2013.gadam (14.06.2006. versija).

Izvērtēšanai iesniegtajā Latvijas Lauku attīstības valsts stratēģijas plāna projektā tika izklāstīta analizējamā stratēģija, savukārt, Latvijas Lauku attīstības Programmas projektā-analizējamie plānotie pasākumi ar aprakstiem un pasākumu prognozētais finansējums.

Veicot vērtēšanu, sniedzot konsultācijas un ieteikumus programmas izstrādātājiem, darbs tika sadalīts 3 posmos:

- Stratēģiskais līmenis (1.posms)
- Programmas un pasākumu līmenis (2.posms)
- Ietekmes novērtējums (3.posms)

Stratēģiskais līmenis

Ekspertu grupa uzskata, ka Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāns ir sagatavots kā laba bāze turpmākajai tā pilnveidošanai. Kaut arī no kvalitātes viedokļa Ekspertu grupa iesaka to uzlabot, konceptuāli Stratēģijas plāns ir saprotams, pēc būtības motivēts un ir ņemams par pamatu turpmākajam darbam. Stratēģijas plāna mērķi atbilst gan valsts, gan ES prioritātēm.

Ekspertu grupa ir sniegusi vairākas rekomendācijas dokumenta uzlabošanai, svarīgākie no kuriem ir atzīmēti arī šeit.

Nemot vērā faktu, ka pēdējos gados Latvijas ekonomikā ir notikušas ievērojamas pārmaiņas, Ekspertu grupa uzskata, ka ir nepieciešams paplašināt Valsts vispārēja raksturojuma sadaļu un aktualizēt statistiku visā dokumentā. Ir vēlams veikt situācijas analīzi arī nozaru segmentos.

Ekonomikas, sociālā un vides stāvokļa novērtējumā Ekspertu grupa ieteica uzlabot veiktās analīzes kvalitāti, neaprobežojoties tikai ar faktu konstatāciju, bet mēģinot atklāt arī cēloņus, izanalizēt ilgtermiņa tendences un piedāvāt savas nākotnes prognozes.

Ir jāsystematizē SVID analīze, katram no kopsavilkumiem precīzi definējot, no kāda skatupunkta tā tiek veikta. Nepieciešams definēt visas no situācijas analīzes izrietošās vajadzības un sagatavot risināmo problēmu sarakstu.

Lauku attīstības stratēģijā ir ieteikts uzlabot un pamatot stratēģijas prioritāšu sasaisti ar vajadzībām, skaidri definējot, kādi darbības virzieni tiks īstenoti un, līdz ar to īstenošanu, kādas konkrētas vajadzības tiks apmierinātas un kādas problēmas tiks atrisinātas.

Ir rekomendēts sagatavot kopsavilkumu par to, kādas no konstatētajām lauku teritorijas vajadzībām un problēmām tiks risinātas ar citu, ārpus ELFLA, plānoto pasākumu palīdzību.

Ekspertu grupa uzskata, ka Stratēģijas plāna pamatprincipos ir nepieciešams iekļaut finanšu līdzekļu koncentrācijas principu.

Dokumenta kvalitātes uzlabošanai ir vēlams savstarpēji saskaņot dažādas Stratēģijas plāna sadaļas, skaidri definējot izmantotus terminus un definīcijas.

Ekspertu grupa ir ieteikusi paplašināt bāzes indikatoru skaitu, lai tie būtu labāk saskaņoti ar valsts izvēlēto lauku teritorijas attīstības stratēģiju un stratēģijas mērķiem.

Programmas un pasākumu līmenis

Izvērtējot Programmas projekta pasākumus, Ekspertu grupa ir secinājusi, ka Programmas pasākumu pamatojuma daļas kopumā ir jāuzlabo un jāprecizē.

Vienlaikus ir nopietni jāizvērtē atsevišķu pasākumu lietderīgums no stratēģijā definēto mērķu viedokļa. Novērtējuma rezultātā Ekspertu grupa ir izveidojusi Programmā paredzēto pasākumu trīs grupas, izvērtējot to ieviešanas nepieciešamību un lietderību definēto mērķu sasniegšanai un vajadzību apmierināšanai, iespējamo efektivitāti, ilgtspējību un ar pasākuma realizāciju saistītos riskus.

Pirmajā grupā ir pasākumi, par kuriem Ekspertu grupa ir pārliecinājusies, ka to ieviešana ir nepieciešama, lietderīga, efektīva un kuru ieviešanā ir iegūta vislabākā pieredze iepriekšējā periodā un tādējādi potenciāli vismazākie paredzami ieviešanas riski. Otrajā Programmas pasākumu grupā ir pasākumi, kuri būtu realizējami, bet tie prasa dažāda līmeņa uzlabojumus vai izšķiršanos par to realizācijai iespējami labākajiem finanšu avotiem un to apjomu. Trešajā grupā ir atstāti Programmas pasākumi, kuru ieviešanas lietderība, efektivitāte un mērķu sasniegšana ir diskutējama.

Par Programmas ieviešanu Ekspertu grupa ir pārliecinājusies, ka šajā jomā notiek aktīvs darbs, tomēr iesaka sagatavot precīzu veicamo darbu laika grafiku, lai Zemkopības ministrija apzinātu visu nepieciešamo normatīvo aktu izstrādi, it sevišķi par izmaiņām Lauku atbalsta dienesta likumā un citos likumos, nodrošinot attiecīgo normatīvo aktu

savlaicīgu izstrādi un virzību attiecīgajās institūcijās apstiprināšanai, prioritāti piešķirot normatīvajiem aktiem, kas saistīti ar Maksājumu aģentūras akreditāciju.

Līdzko ir radīta normatīvā bāze ZM darbībai Kompetentās iestādes statusā, ir nepieciešams veikt publiskā iepirkuma procedūru Maksājumu aģentūras akreditācijas kritēriju pārbaudei un vismaz pirmā gada sertifikācijai, lai nodrošinātu Komisijas Regulas (EK) Nr. 885/2006 Pārejas noteikumu 1.punktā noteikto akreditācijas termiņu – vēlākais līdz 2007.gada 16.oktobrim.

Ir nepieciešams rast risinājumu, lai jau ar 2006.gada valsts budžeta finansējumu uzsāktu nepieciešamos sagatavošanas darbus LAD informācijas sistēmu papildināšanai un uzlabošanai.

Par uzraudzības un novērtēšanas sistēmu ir secināts, ka Zemkopības ministrijai visdrīzākajā laikā būtu ieteicams precīzi definēt visus nepieciešamos rādītājus, ņemot vērā uzkrāto SAPARD programmas, LAP un VPD 2004.-2006.gadam pieredzi uzraudzības un novērtēšanas rādītāju izstrādē un to praktiskā pielietošanā gada, progresā, vidējā termiņa ziņojumu sagatavošanā. Savukārt Lauku atbalsta dienestam nepieciešams iekļaut definētos rādītājus atbalsta pretendentiem paredzētajos projektu pieteikumu, atskaišu un citos dokumentos, sniedzot skaidrojumus, ja tādi nepieciešami, vienotas sapratnes radīšanai par konkrētajiem rādītājiem, kā arī nodrošināt informācijas sistēmas izstrādi, papildināšanu un uzlabošanu šo rādītāju uzkrāšanai.

Ietekmes novērtējums

Analizējot Programmas pasākumu ietekmi no stratēģijas vispārējo mērķu viedokļa, secināts, ka Programma lielā mērā ir orientēta uz lauku iedzīvotāju ienākumu līmeņa pieaugumu, kas ir vērtējams pozitīvi. Taču Programmā maza uzmanība ir pievērsta nodarbinātības jautājumam. Pēc Ekspertu grupas viedokļa to var vērtēt kā zināmu risku no teritorijas ilgtspējīgas apdzīvotības viedokļa – īpaši teritorijās, kuras ir vismazāk pievilcīgas no lauksaimniecības viedokļa un atrodas tālāk no aglomerācijas centriem.

Ņemot vērā, ka pēc Ekspertu grupas viedokļa līdz 2013.gadam lauksaimniecībā un mežsaimniecībā nodarbināto skaits varētu samazināties par 20-40 tūkst. un arī to, ka valstī pēdējos gados ir iezīmējusies darbaspēka trūkuma problēma, un vienlaikus lauku iedzīvotājiem veidojas arvien lielākas darba iespējas ārpus valsts robežām, šo cilvēku noturēšana laukos varētu būt liels izaicinājums politikas veidotājiem.

Kopumā iepriekšējai novērtēšanai piedāvātie dokumenti ir vērtējumi pozitīvi, jo tajos iespējami ņemtas vērā dažādo nozaru un mērķa (interesu) grupu intereses. Veicot nepieciešamos uzlabojumus, iepriekšminētie dokumenti varētu tikt pilnveidoti un iesniegti Eiropas Komisijai paredzētajā termiņā.

2. Ievads

Saskaņā ar Padomes Regulas (EK) Nr.1698/2005 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai 85.pantu, iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtēšana ir lauku attīstības programmas sastādīšanas sastāvdaļa, un tās mērķis ir optimizēt budžeta līdzekļu piešķiršanu un uzlabot programmēšanas kvalitāti. Ar to identificē un novērtē vidējā un ilgtermiņa vajadzības, mērķus, kas jāsasniedz, gaidāmos rezultātus, kvantificētos mērķus, jo īpaši to ietekmi saistībā ar sākumstāvokli, Kopienas pievienoto vērtību, pakāpi, kādā ir ņemtas vērā Kopienas prioritātes, iepriekšējā programmēšanā gūto pieredzi un īstenošanas, uzraudzības, novērtēšanas un finanšu apsaimniekošanas procedūru kvalitāti.

Novērtējuma laikā Ekspertu grupa izmantoja Atklātā konkursa par Latvijas lauku attīstības programmas projekta 2007.-2013.gadam iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma nolikumā definēto Darba uzdevumu un Eiropas Komisijas *Ex-ante* novērtējuma vadlīniju projektu¹.

Novērtējums tika veikts diviem dokumentiem: Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijas plāna projektam 2007.-2013.gadam un Latvijas lauku attīstības valsts programmas projektam 2007.-2013.gadam.

Ziņojums ir sadalīts piecās daļās: kopsavilkums, ievads, metodoloģija, novērtējums, secinājumi un rekomendācijas.

Metodoloģijas daļā ir aprakstīts, kādas aktivitātes tika veiktas un kāda metodoloģiskā pieeja izmantota Latvijas lauku attīstības programmas projekta 2007.-2013.gadam iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma laikā.

Novērtējuma daļa ir sadalīta sešās sadaļās, par pamatu ņemot Eiropas Komisijas *Ex-ante* novērtējuma vadlīniju projektā iezīmēto indikatīvo ziņojuma saturu, un arī Zemkopības ministrijas definētos uzdevumus, tos pielāgojot, lai ziņojumu padarītu vieglāk uztveramu.

Pirmajā sadaļā „Kādas problēmas paredz risināt Stratēģijas plāna un Programmas projektos?” ir izvērtēta Stratēģijas plāna situāciju aprakstošā daļa. Šajā sadaļā ir izanalizēta situācija iepriekšējā plānošanas periodā, izvērtēta SVID analīze un tās saistība ar definētajām vajadzībām.

Sadaļā „Kādi ir Stratēģijas plāna un Programmas projektos definētie sasniedzamie mērķi?” ir izvērtēts vai izvirzītās stratēģijas mērķi atbilst situācijai un vai dažāda līmeņa stratēģijas mērķi ir saskaņoti. Sniegts vērtējums stratēģijas saskaņotībai un konsekvencei ar nacionālo politiku un izanalizēti bāzes indikatori.

Ziņojuma sadaļā „Kādi pasākumi ir piedāvāti?” ir detalizēti izvērtēta iepriekšējā pieredze, atzīmējot veiksmīgu un ne tik veiksmīgu pieredzi, detalizēti novērtēti piedāvātie pasākumi, t.sk. izvērtējot vai tie atbilst vajadzībām un stratēģijas mērķiem, vai tie ir ilgtspējīgi, novērtēta pasākumu efektivitāte un iespējamie riski saistībā ar to realizāciju.

Sadaļā „Kāda varētu būt plānoto pasākumu pozitīvā un negatīvā ietekme?” ir kvantitatīvi novērtēta katra pasākuma iespējamā ietekme, kā arī Programmas kopējā ietekme. Ir izanalizēti pasākumu iespējamie negatīvie blakusefekti.

¹ Draft Guidelines for Ex ante Evaluation, Common Monitoring and Evaluation Framework, Rural Development 2007-2013

Sadaļa „Eiropas Kopienas līdzdalības pievienotā vērtība” sniedz informāciju vai Programmā ir ievērotas Eiropas Savienības lauku attīstības politika un principi, vai pastāv saskaņotība un papildinātība ar citām intervencēm.

Ziņojumā kā atsevišķa sadaļa netika iekļauta Eiropas Komisijas *Ex-ante* novērtējuma vadlīniju projekta indikatīvajā satura radītājā iezīmētā atsevišķā sadaļa par izmaksu efektivitāti, jo daļa no informācijas novērtēšanas brīdī vēl nebija pieejama tādā apjomā, lai sniegtu visaptverošo priekšstatu, bet pasākumu efektivitāte ir atspoguļota sadaļā „Kādi pasākumi ir piedāvāti” pie katra pasākuma efektivitātes novērtējuma.

Pēdējā novērtējuma daļas sadaļa „Ieviešana, uzraudzība un novērtēšana” sniedz novērtējumu par Programmas ieviešanas institucionālo sistēmu, kā arī Programmas uzraudzības un novērtēšanas sistēmu.

Secinājumi un rekomendācijas ir pēdēja ziņojuma daļā un tajā ir atzīmētas galvenās novērtējuma laikā gūtās atziņas, secinājumi un rekomendācijas.

3. Metodoloģiskā pieeja

Latvijas lauku attīstības programmas projekta 2007.-2013.gadam iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma vajadzībām darbs tika sadalīts piecos etapos:

1. Darbu uzsākšana;
2. Informācijas apkopošana, analīze;
3. Vērtēšanas, konsultācijas, ieteikumu izstrādāšana programmas autoriem;
4. Ziņojuma sagatavošana;
5. Viedokļu un komentāru uzklauššana un precizējumu veikšana.

1. Darbu uzsākšana

Līgums par darba veikšanu starp LR Zemkopības ministriju kā pasūtītāju un Rīgas starptautisko biznesa un administrācijas augstskolu (RSEBAA) kā izpildītāju tika parakstīts 2006.gada 24.jūlijā, bet darbs pie novērtējuma tika uzsākts jau 20.jūnijā, līdzko bija zināmi atklātā konkursa rezultāti.

Darbu ir veikuši četri eksperti: Dr. Irina Pilvere (projekta vadītāja), Dr. Danute Jasjko, Dr. Lauri Kettunen, Dr. Vulfs Kozlinskis.

Novērtēšanai no LR Zemkopības ministrijas tika saņemti divi dokumenti:

- Latvijas Lauku attīstības valsts stratēģijas plāna projekts 2007.-2013.gadam (13.06.2006. versija);
- Latvijas Lauku attīstības Programmas projekts 2007.-2013.gadam (14.06.2006. versija).

Izvērtēšanai iesniegtajā Latvijas Lauku attīstības valsts stratēģijas plāna projektā tika izklāstīta analizējamā stratēģija, savukārt, Latvijas Lauku attīstības Programmas projektā analizējamie plānotie pasākumi ar aprakstiem, izņemot pasākumus „Priekšlaicīgā pensionēšanās” un „Leader”. Vērtēšanai bija pieejams pasākumu prognozētais finansējums.

2. Informācijas apkopošana un analīze

Etapā veicamās aktivitātes sastāv no divām daļām. Statistiskās informācijas, pētījumu un viedokļu apkopošanas ietvaros eksperti detalizēti iepazinās ar situāciju, veiktajiem pētījumiem un ieinteresēto pušu viedokļiem par izstrādāto Programmas projektu un ar to saistīto stratēģiju.

Lai apkopotu un izanalizētu informāciju, Ekspertu grupa ir:

- Apkopojusi pētījumus un analītisko informāciju saistībā ar analizējamiem jautājumiem;
- Organizējusi intervijas un konsultācijas ar ieinteresētām pusēm (kopā 13 intervijas un konsultācijas ar Zemkopības ministrijas kā Kompetentās un Vadošās iestādes, Lauku atbalsta dienesta kā Maksājumu aģentūras vadošajiem darbiniekiem, lauksaimniecības, pārstrādes un mežsaimniecības nozaru ražotāju organizācijām);

- Apkopojuši un izanalizējusi sabiedrības viedokļa atspoguļojumu presē (kopā 196 publikācijas).

3. Vērtēšana, konsultācijas, ieteikumu izstrādāšana programmas autoriem

Veicot vērtēšanu, sniedzot konsultācijas un ieteikumus programmas izstrādātājiem, darbs tika sadalīts 3 posmos:

- Stratēģiskais līmenis (1.posms)
- Programmas un pasākumu līmenis (2.posms)
- Ietekmes novērtējums (3.posms)

Pamatojums šāda veida sadalījumam ir darba sistematizēšana un dažāda līmeņa vērtēšanas posmu nodalīšana. Pats vērtēšanas process sastāv no 10 konkrētiem uzdevumiem:

SVID analīzes un no tās izrietošo vajadzību novērtēšana

Darba rezultātā ir novērtēts uz kādiem un cik pamatotiem faktiem un datiem balstās SVID analīze, vai SVID analīzē nav secinājumu bez faktoloģiskā pamatojuma un vai secinājumu daļā nav nepieciešami papildinājumi. Novērtēts, vai no svarīguma viedokļa SVID analīzē problēmas un priekšrocības ir sakārtotas atbilstoši to svarīgumam. Identificēti galvenie faktori, kuru dēļ veidojas katra no SVID analīzes pozīcijām un to virzošie iemesli. Noteiktas un izvērtētas vajadzības konstatēto problēmu risināšanai un priekšrocību izmantošanai īstermiņā, vidējā termiņā un ilgtermiņā.

Izvirzītās stratēģijas atbilstības situācijai izvērtēšana

Izvērtējot esošo situāciju, stiprās un vājās puses, iespējas, draudus, to iemeslus, tendences un vajadzības, tika izvērtēta stratēģijas atbilstība situācijai. Izvērtēts, cik lielā mērā izstrādātā stratēģija atbilst faktiskām vajadzībām no dažādiem aspektiem, ieskaitot lauksaimniecību, mežsaimniecību, lauku teritorijas kā dzīves vietas un darba vietas attīstību.

Programmas saskaņotības ar ES un valsts politikas plānošanas dokumentiem izvērtēšana

Novērtēts vai Programmas mērķi nav pretrunā ar ES dokumentiem un vai tie dod ieguldījumu ES lauku attīstības prioritāšu un mērķu sasniegšanā. Vienlaikus ir izanalizētas Programmas izstrādes laikā noteiktās ELFLA atbalsta darbības sfēras, lai pārliecinātos, ka atbalsts no ELFLA fonda nepārklāsies ar cita veida valsts vai ES fondu atbalstu un vai vienlaikus arī neveidosies "pelēkās zonas". Izvērtēta Programmas saskaņotība ar Latvijas politiku.

Dažāda līmeņa mērķu novērtēšana

Izanalizēts vai Programmas pasākumi loģiski izriet no Stratēģijas plāna, vai Programmas pasākumi nekonfliktē savā starpā, un vai kāds no pasākumiem vai pasākumu grupa izteikti nav pretrunā ar stratēģijā noteikto un šajā ziņā ir sasniegts līdzsvars. Noteikts, vai Programmas dažāda līmeņa mērķi ir savstarpēji saistīti un izriet no konstatētajām vajadzībām. Atsevišķi izanalizēta atbalsta nepieciešamības loģika un tas, cik lielā mērā pasākumu ietvaros pieejamais finansējums dos ieguldījumu mērķu sasniegšanā. Dota atbilde uz jautājumu par Programmas ietvaros paredzēto investīciju ilgtspējību un spēju nākotnē attīstīties bez papildus atbalsta.

Indikatoru analīze

Paralēli ir novērtēts, vai izvirzītie indikatori var kalpot par pietiekami objektīvu rezultātu novērtēšanas instrumentu un vai tie atbilsts TRIKS² kritērijiem. Novērtēts, vai dažāda līmeņa indikatoriem ir jēga no definēto mērķu viedokļa – tie ir kvantificējami un ļauj objektīvi veikt Programmas vadību, uzraudzību un novērtējumu. Pārbaudīts vai indikatori tehniski ir pareizi aprēķināti. Izvērtēts iespējamais indikatoru pieaugums. Pārbaudīta datu pieejamība un datu apkopošanas mehānismi, lai pārliecinātos, ka tiem būs iespējams regulāri sekot līdzi. Pārbaudīts vai esošie indikatori veido atbilstošu pamatu, lai nākotnē varētu veikt pasākumu uzraudzību un novērtējumu.

“Kritisko punktu” novērtējums

Izvērtēti atbalsta sociālie un ekonomiskie blakusefekti un atbalsta efektivitāte no mērķa grupu sasniegšanas viedokļa. Šim nolūkam izmantotas divas pieejas: vēsturiskā un analītiskā. Vēsturiskā pieeja balstās uz iepriekšējo programmēšanas etapu pieredzes (t.sk. incidenti un labas prakses piemēri) izvērtēšanu, savukārt analītiskā pieeja – uz ekspertu zināšanām un profesionālo pieredzi. Šajā novērtēšanas posmā izanalizēts vai atbalsts sasniegs plānoto mērķa grupu, vai kāds no atbalsta pasākumiem nav pretrunā ar citiem pasākumiem un vai līdz ar to neveidojas negatīvi blakusefekti.

Programmu novērtēšana no to vadības un efektivitātes viedokļa

Veikta analīze par to, vai būs iespējams savlaicīgi ieviest un nodrošināt Programmas vadības, uzraudzības un novērtēšanas funkcijas. Izanalizētas iespējamās “šaurās vietas”, kuru dēļ varētu kavēties Programmas vadība, uzraudzība, novērtēšana un sniegtas rekomendācijas iespējamo problēmu novēršanai.

Plānotā atbalsta ietekmes novērtējums stratēģisko uzdevumu un mērķu sasniegšanai

Balstoties uz izstrādāto Programmu un ņemot vērā novērtēšanas gaitā gūtos secinājumus un komentārus par iespējamām izmaiņām, novērtēta atbalsta ietekme programmas stratēģisko uzdevumu un mērķu sasniegšanā. Darba procesā ir novērtēts, cik lielā mērā definētie mērķi un uzdevumi ir sasniedzami un cik liela ietekme šo mērķu un uzdevumu sasniegšanā būs tieši Programmas ietvaros pieejamam atbalstam. Atsevišķi izvērtēts, kādu ietekmi programma atstās uz lauksaimniecības un mežsaimniecības sektoru, kā arī lauku teritorijas un Latvijas ekonomikas attīstību.

Novērtēt, kāds ir atbalsta ieguldījums ES mērķu sasniegšanā

Novērtēts, cik lielu ieguldījumu plānotais atbalsts dos ES lauku attīstības mērķu sasniegšanā.

4. Ziņojuma sagatavošana

Aktivitātes ietvaros apkopota informācija un sagatavots iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma projekts. *Ex-ante* novērtējuma projekts 2006.gada 17.augustā ir iesniegts darba pasūtītājam. Pēc dokumenta iesniegšanas, tika organizēta sanāksme, kurā apspriests *Ex-ante* novērtējuma ziņojuma sākotnējais variants. Pēc šīs sanāksmes saņemti vairāki priekšlikumi par nepieciešamajiem precizējumiem Stratēģijas plānā, Programmā, *Ex-ante* ziņojuma projektā, daļa no tiem ir atzīti par vērā ņemamiem *Ex-ante* novērtējuma ietvaros.

² Kritērijiem ir jābūt pieejamiem Terminos, Reāliem, Izmērāmiem, Konkrētiem un Sasniedzamiem (tulkojums no angļu valodas: SMART - Specific, Measurable, Attainable, Relevant and Time-related.)

5. Viedokļu un komentāru uzklauššana un precizējumu veikšana

Šīs aktivitātes ietvaros ir uzklaušīti, apkopoti un rūpīgi izvērtēti saņemtie komentāri, kā arī veikti labojumi, papildinājumi un precizējumi *Ex-ante* novērtējuma ziņojuma projektā.

2006.gada 7.septembrī Zemkopības ministrijai ir paredzēts iesniegt iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma gala ziņojumu un tiks organizēta prezentācija par paveikto darbu.

4. Novērtēšana

Šajā dokumenta sadaļā ir prezentēti svarīgākie iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma rezultāti un atziņas. Novērtējuma sadaļas struktūra balstās uz *Ex-ante* novērtējuma vadlīniju projektā³ ieteikto indikatīvo ziņojuma saturu. Ņemti vērā arī atsevišķi papildus uzdevumi, tostarp arī jautājumi, kurus Zemkopības ministrija kā pasūtītājs vēlējās redzēt *Ex-ante* novērtējumā, un vērtējamo dokumentu sagatavotības stadija.

Šī daļa sastāv no sešām sadaļām:

- Kādas problēmas paredz risināt Stratēģijas plāna un Programmas projektos ?
- Kādi ir Stratēģijas plāna un Programmas projektos definētie sasniedzamie mērķi ?
- Kādi pasākumi ir piedāvāti ?
- Kāda varētu būt plānoto pasākumu pozitīvā un negatīvā ietekme ?
- Eiropas Kopienas līdzdalības pievienotā vērtība
- Ieviešana, uzraudzība un novērtēšana

4.1. *Kādas problēmas paredz risināt Stratēģijas plāna un Programmas projektos?*

Sadaļā tiek izvērtēta Stratēģijas plāna situāciju konstatējošā daļa un no tās izrietošie secinājumi, izanalizēts, kā ir mainījusies situācija salīdzinājumā ar iepriekšējo plānošanas periodu, veikts SVID analīzes un definēto vajadzību novērtējums.

4.1.1. Situācijas apraksts

Stratēģijas plāna I sadaļā ir veikts ekonomiskā, sociālā un vides stāvokļa novērtējums, analīzē izmantojot sākumstadijas rādītājus. Sadaļai ir sešas apakšsadaļas: valsts vispārējais raksturojums, lauksaimniecības konkurētspēja, pārtikas nozares konkurētspēja, meža nozare, lauku dabas resursi (vides stāvoklis), kā arī vispārējā sociālekonomiskā situācija lauku apvidos.

Stratēģijas plāna autori mēģinājuši koncentrēti aprakstīt situāciju visās sešās jomās, atzīmējot viņuprāt būtiskāko informāciju, kurai jāpievērš īpaša uzmanība.

Ex-ante novērtējuma ekspertu grupa (Ekspertu grupa) dokumenta vērtēšanas laikā veica situācijas apraksta atbilstības analīzi, veicot faktu pārbaudi, izvērtējot to, vai situācija tikusi izanalizēta pietiekami daudzpusīgi un vai tā sniedz nepieciešamo priekšstatu par reālo situāciju.

³ “Draft Guidelines for Ex ante Evaluation”, Common Monitoring and Evaluation Framework

Komentāri:

Vērtēšanas rezultātā var secināt, ka ekonomiskā, sociālā un vides stāvokļa novērtējums kopumā ir veikts korekti un tajā ir atzīmēti būtiskākie faktori. Tomēr dokumenta vērtētājiem ir daži komentāri par šo Stratēģijas plāna sadaļu.

Tā dokumenta novērtēšanas laikā jau bija pieejama aktuālāka statistiskā informācija, kura atsevišķās pozīcijās diezgan ievērojami atšķiras no dokumentā minētās.

Piemēram, atsaucoties uz datiem par 2004.gadu, darba meklētāju īpatsvars dokumentā ir atzīmēts 10,4% līmenī. Šobrīd ir pieejama statistika par darba meklētāju īpatsvaru par 2005.gadu un šie dati liecina, ka bezdarba līmenis gada laikā ir strauji krities līdz 8,7% un arī 2006.gadā turpina kristies (sezonaļi izlīdzinātais 2006.gada I cet. bija jau 7,8%⁴). No stratēģijas plānošanas viedokļa noteikti ir jāņem vērā šī bezdarba līmeņa samazināšanās tendence. Līdz ar straujām pārmaiņām Latvijas ekonomikā, ir nepieciešams aktualizēt sākumstāvokļa indikatorus. Lai arī vērtētāji apzinās, ka to izdarīt šobrīd varētu būt sarežģīti laika trūkuma dēļ, taču Programmas izstrādāšanas laikā iesaka izmantot aktuālāko statistiku.

Veicot analizē atspoguļotās informācijas atbilstības vērtējumu, eksperti ir secinājuši, ka vairākās vietās nav skaidri norādīti informācijas avoti, kā arī dažviet nav skaidra aprēķinu metodika. Piemēram, sadaļā par lauksaimniecības konkurētspēju, statistikas datiem ir dota atsauce uz informācijas avotiem, savukārt sadaļā par vidi daudzviet tā netiek dota vispār. Sadaļā par valsts vispārējo raksturojumu atsauce ir dota uz Nacionālā attīstības plāna 2007.-2013.gadam projektu, kas nevar tikt uzskatīts par sākotnējo statistikas datu avotu.

Pēc ekspertu domām atsevišķas pozīcijas nav pietiekami detalizēti analizētas un nav tik viennozīmīgas, kā norādīts dokumentā. Piemēram, dokumentā ir teikts, ka nepastāv būtiskas atšķirības starp bezdarba līmeni dzimumu grupās, bet lauku teritorijā bezdarba līmenis starp vīriešiem ir pat nedaudz augstāks, un vienīgā problēma ir atalgojuma līmeņa atšķirība. Tomēr, pēc vērtētāju domām, dzimumu vienlīdzīgo darba iespēju problēma ir plašāka nekā tikai atalgojuma līmeņa atšķirības un tai ir jāpievērš lielāka uzmanība. Šī apgalvojuma pamatojums ir ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvara lielās atšķirības dzimumu grupās – pēc 2005.gada datiem ekonomiski aktīvo iedzīvotāju īpatsvars vīriešiem bija 69,1%, bet sievietēm – 56,8%⁵.

Pēc Ekspertu grupas viedokļa, īss ieskats katrā no svarīgākajiem lauksaimniecības segmentiem (īpaši problēmas un tendences) varētu uzlabot dokumenta kvalitāti un labāku pamatu Programmas sagatavošanai.

Rekomendācijas (konceptuāli):

1. Vēlams aktualizēt statistiku;
2. Nepieciešams pievienot atsauces uz izmantotās informācijas avotiem un/vai sākotnējiem avotiem;
3. Veikt īsu aprakstu par lauksaimniecības nozares segmentiem;
4. Uzlabot veiktās analīzes kvalitāti, neaprobežojoties tikai ar faktu konstatāciju, bet mēģināt atklāt arī cēloņus;
5. Nepieciešams novērtēt ilgtermiņa tendences un uz to bāzes izstrādāt prognozes;

⁴ CSP, 2006.gada I. ceturkšņa Latvijas Statistikas ikmēneša biļetens #5

⁵ CSP, Darbaspēka apsekojums

6. Pievērst lielāku uzmanību nodarbinātības struktūras analīzes jautājumiem, t.sk. sadalījumā pa dzimumu grupām.

Rekomendācijas (detalizēti):

- Skat.: Komentāru tabula par situācijas aprakstu (1.pielikums)

4.1.2. Iepriekšēja plānošana perioda situācijas analīze

Ņemot vērā to, ka iepriekšējais programmēšanas periods Latvijai bija salīdzinoši īss, Ekspertu grupa nolēma izanalizēt iepriekšējos plānošanas dokumentos (Lauku attīstības plāns un Vienotais programmdokuments) konstatēto situāciju un aktuālākās problēmas, lai pārliecinātos, ka visi jautājumi ir iekļauti Stratēģijas plānā. Šāda veida salīdzinājums ļauj izvērtēt notikušās izmaiņas un izprast, kādas problēmas ir kļuvušas mazāk vai vairāk aktuālas.

Komentāri:

Veicot pēdējo gadu notikumu un tendenču analīzi, var secināt, ka Latvijas ekonomiskā situācija strauji mainās. Kā piemēru tam var minēt jau atzīmēto faktu, ka statistiskā informācija par 2005.gadu atsevišķās pozīcijās ir ļoti atšķirīga no Latvijas lauku attīstības stratēģijas plānā minētās par 2004. un 2003.gadu, un gandrīz visās jomās iezīmējas izteikti pozitīvas tendences.

Latvijas ekonomika attīstās ļoti strauji, pieaug ienākumu līmenis, palielinājusies finanšu resursu pieejamība (kredīti), kā rezultātā strauji pieaug iekšējais pieprasījums. Pēdējo gadu laikā strauji samazinājies bezdarba līmenis, tādēļ nodarbinātības problēmu uztvere mainījusi savas prioritātes no darbavietu skaita palielināšanas nepieciešamības uz vajadzību palielināt darba algu līmeni. No Ekspertu grupas viedokļa, šī tendence ir būtiska un vērā ņemama Stratēģijas plāna un Programmas sagatavošanas procesā.

Vienlaikus ir radušās jaunas problēmas un izaicinājumi, kas agrāk nebija tik aktuāli, piemēram, darbaspēka trūkums atsevišķās nozarēs un reģionos. Tomēr diezgan daudzas iepriekšējā programmēšanas periodā konstatētās problēmas ir saglabājušās.

Pēc Ekspertu grupas viedokļa, Stratēģijā būtu lietderīgi veikt nedaudz detalizētāku ieskatu vispārējā ekonomiskajā situācijā, vispusīgāk aprakstot ekonomisko vidi un pēdēja laika tendences – piemēram, augsts inflācijas līmenis (t.sk. pārtikas preču cenu straujš pieaugums), ienākumu līmeņa un patēriņa pieaugums, finanšu sistēmas attīstība un kredītu „bums”, utt. Visi šie fona faktori ir būtiski, analizējot vajadzības un vērtējot situācijas, kurās ELFLA atbalsts ir nepieciešams visvairāk.

Rekomendācija:

Ņemot vērā faktu, ka pēdējos gados Latvijas ekonomikā ir notikušas ievērojamas pārmaiņas, ir nepieciešams paplašināt Valsts vispārēja raksturojuma sadaļu.

4.1.3. SVID kopsavilkumu analīze

Pamatojoties uz situācijas raksturojumu, Stratēģijas plāna izstrādātāji dokumentā ir ievietojuši SVID tabulas, ar kuru palīdzību tiek atspoguļoti stāvokļa novērtējuma kopsavilkumi. SVID analīze ir sagatavota katrai stāvokļa novērtējuma apakšsadaļai, izņemot valsts vispārējo raksturojumu. Līdz ar to SVID analīze ir sadalīta piecās grupās: lauksaimniecības stāvokļa novērtējuma kopsavilkums; pārtikas nozares stāvokļa novērtējuma kopsavilkums; meža nozares stāvokļa novērtējuma kopsavilkums; situācijas raksturojuma kopsavilkums lauku dabas resursiem (vides stāvoklim); situācijas raksturojuma kopsavilkums vispārējai sociālekonomiskai situācijai lauku apvidos.

Komentāri:

Pirmais, kam Ekspertu grupa ir pievērsusi uzmanību SVID kopsavilkumu vērtēšanas laikā, ir SVID analīzes metodoloģiskie aspekti. Kaut arī klasiskā SVID izmantošanas pieeja paredz SVID analīzes izmantošanu mērķa kontekstā (vispirms jādefinē mērķis, pēc tam šī mērķa sasniegšanas kontekstā jāizstrādā SVID), vienlaikus SVID pieejas izmantošana ir pieļaujama arī stāvokļa novērtēšanai. Tomēr tad ir jāizprot, no kura skatupunkta situācija tiek vērtēta, jo no pieejas reizēm ir atkarīgs tas, vai minētais tiek uzskatīts par stipro vai vājo pusi.

Piemēram, vai tas, ka „ienākumu līmenis lauksaimniecībā būtiski atpaliek no vidējiem ienākumiem tautsaimniecībā” ir lauksaimniecības stāvokli raksturojošā vājā puse? Ja lauksaimniecības nozare tiek vērtēta no darbinieku pozīcijas, tad tā varētu būt vājā puse, taču, ja vērtē lauksaimniecību kā uzņēmējdarbību, tad zems nodarbināto ienākumu līmenis nevar būt viennozīmīgi trūkums kā vājā puse, jo konkurences apstākļos zemākas darbaspēka izmaksas samazina preces pašizmaksu, līdz ar to palielinot preču konkurētspēju (kaut arī ņemot vērā to, ka lauksaimniecībā daļu no ienākumiem veido subsīdijas, zemais ienākumu līmenis ne vienmēr veido konkurences priekšrocības, tomēr arī nesamazina nozares konkurētspēju). Protams, fakts, ka ienākumi lauksaimniecībā būtiski atpaliek no vidējo ienākumu līmeņa tautsaimniecībā, var būt par iemeslu vairākām problēmām arī no komerciālā viedokļa (piemēram, darbaspēka trūkums nozarē).

Lai neveidotos šāda veida pretrunas, var rekomendēt strikti definēt to, no kāda skatupunkta tiek veikts situācijas raksturojums. Pēc Ekspertu grupas domām, lauksaimniecības stāvokļa novērtējumu (arī pārtikas nozares un mezsaimniecības novērtējumu) ir jāveic analizējot nozari kā uzņēmējdarbību. Līdz ar to pozīcija „ienākumu līmenis lauksaimniecībā būtiski atpaliek no vidējiem ienākumiem tautsaimniecībā” lauksaimniecības nozares kontekstā varētu būt sadalīta divās daļās – salīdzinoši zemas darbaspēka izmaksas, ko var uzskatīt par nozares stipro pusi, jo tā ļauj samazināt izmaksas (vismaz mazkvalificēto darbu veikšanai), un atbalsta līmeņa atšķirība starp dažādām ES dalībvalstīm kā ārējais drauds, kura dēļ atsevišķos lauksaimniecības segmentos nozare nevar izmantot lēto darbaspēku kā konkurences priekšrocību. Tajā pat laikā sociālekonomiskās situācijas raksturojumā zems atalgojuma līmenis lauksaimniecībā, ņemot vērā lielo lauksaimniecībā nodarbināto skaitu, ir vērtējams kā vājā puse.

SVID analīzē ļoti būtisks periods, kurā tiek vērtēta faktoru ietekme. Vērtējot faktoru darbību 2-3 gadu periodā tā var būt priekšrocība, bet ilgtermiņā – drauds. Ekspertu grupa vēlas pievērst uzmanību arī tam, ka veicot SVID analīzi un analizējamo objektu sadalot grupās, ir jādefinē, kas ir stiprās un vājās puses un kas ir iespējas un draudi. Vai sadalījums notiek pēc principa stiprās un vājās puses ir šodienā, savukārt iespējas un draudi ir tas, kas var notikt rīt? Vai tomēr sadalījums notiek pēc principa, ka stiprās un vājās puses tiek

definētas kā analizējamo objektu raksturojošie iekšējie faktori, savukārt iespējas un draudi kā ārējie faktori?

Saskaņā ar SVID analīzes veikšanas klasisko metodiku, stiprās un vājās puses ir iekšējie faktori, savukārt iespējas un draudi – ārējie.

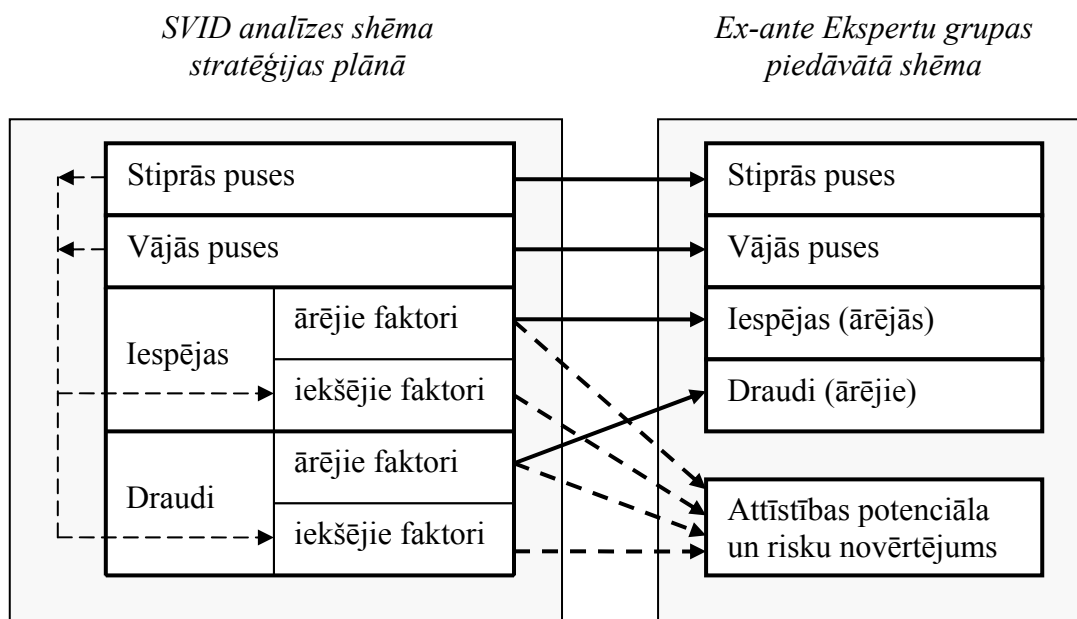
Pēc Ekspertu grupas viedokļa, ir jāizmanto klasisku sadalījumu pēc iekšējiem un ārējiem faktoriem. Tā piemēram, „dabas katastrofu radīto zaudējumu risku mazināšanas vājais nodrošinājums lauksaimniecībā”, kas ir minēts pie lauksaimniecības sadaļas draudiem, ir jāuztver nevis kā drauds, kas nākotnē var negatīvi ietekmēt lauksaimniecības nozari, bet gan kā nozares vājā puse.

Vienlaikus tiek rekomendēts paplašināt analīzi ar attīstības potenciāla un attīstības risku aprakstu. Tieši šajā sadaļā var piedāvāt analīzi par to, kas varētu notikt nākotnē, papildus izvērtējot tendences un izsakot prognozes.

Tā, pozīcija „ja netiks investēts mikro un mazo lauku teritoriju komersantu specializācijā, pārstrukturēšanā un tehnoloģiju atjaunošanā, samazināsies lauku teritoriju ekonomiskā dzīvotspēja un meža produkcijas eksports”, kura ir minēta pie meža nozares SVID draudiem, ir definējama kā nozares attīstības risks, kas izriet no vājām pusēm un draudiem (minēto pozīciju var viegli sadalīt vājajās pusēs un ārējos draudos).

Ar šādas pieejas palīdzību tiks atrisināta problēma, kad pie iespējām parādās vērtējums, kas ir vienkārši stipro pušu izmantošana vai vājo pušu risināšana, bet pie draudiem otrādi – vājo pušu nerisināšana un stipro neizmantošana.

Ekspertu grupas piedāvātā ideja ir atspoguļota arī grafiski (1.att.).

1.att. SVID analīzes veikšanas shēmas

Izmantojot piedāvāto pieeju, tiks nodrošināta atbilstība EK Regulas 1698/2005 11.panta 3.a punkta noteiktajam, ka valsts stratēģijas plāns ietver attīstības potenciāla novērtējumu.

Arī Komisijas Vadlīnijās par Nacionālā stratēģijas plāna⁶ sagatavošanu ir teikts, ka, balstoties uz bāzes analīzi (stiprās puses, vājās puses un vajadzības), ir jāizdara secinājumi par attīstības potenciālu.

Kaut arī patlaban analizējamā Stratēģijas plānā attīstības potenciāla novērtējums daļēji izriet no SVID analīzes, tomēr pēc Ekspertu grupas viedokļa īss un kvalitatīvs attīstības potenciāla un risku novērtējums kā atsevišķa sadaļa tikai uzlabotu dokumenta kvalitāti.

Attīstības potenciāla un risku novērtējums ir arī papildus instruments, kas palīdz gan stiprās un vājās puses, iespējas un draudus, gan arī vajadzības sarindot pēc svarīguma pakāpes. Tieši no tā, cik liels ir attīstības potenciāls kādam punktam no SVID pozīciju grupas, nosaka to, cik prioritāra varētu būt attiecīgā pozīcija.

Tādejādi tiks atrisināts vēl viens esošā dokumenta trūkums, jo uz doto brīdi SVID analīzes pozīcijas nav pietiekami motivēti sarindotas pēc svarīguma pakāpes. Piemēram, analizējamā Stratēģijas plāna lauksaimniecības stāvokļa novērtējumā vājo pušu sadaļā “maz investēts ilgtermiņa investīcijās” atrodas zemāk nekā “lauksaimniecībā nodarbināti daudzi gados veci cilvēki”, kas var nozīmēt, ka no nozares attīstības viedokļa paaudžu maiņas problēma ir aktuālāka par nepieciešamību palielināt investīcijas, kaut arī pēc Ekspertu grupas viedokļa investīciju nepieciešamība ir nopietnāka problēma par paaudžu maiņas nepieciešamību (pamatojums 1.pielikumā, komentārā par 33.paragrāfu). Arī pozīcija par lielu zemas izglītības nodarbināto īpatsvaru lauksaimniecībā ir ievietota kopā ar lauksaimniecības uzņēmumos strādājošo zināšanu nepietiekamību konkurētspējīgu un efektīvu saimniekošanas sistēmu izveidei. Konsultācijas ar lauksaimniekiem apliecina un vērtētāji piekrīt tam, ka lauku saimniecībām trūkst zināšanu konkurētspējīgu un efektīvu saimniekošanas sistēmu izveidošanai, tomēr liels zemas izglītības nodarbināto (kā darbaspēka) īpatsvars saimnieku vidū netika minēta kā nopietna nozares attīstību kavējoša problēma.

Daudzas SVID analīzē minētās pozīcijas nav viennozīmīgi vērtējamas. Piemēram, pēc piedāvātas lauksaimniecības stāvokļa SVID analīzes var secināt, ka Latvijas lauksaimniecības attīstības potenciāls ir saistīts tikai un vienīgi ar bioloģisko lauksaimniecību. Tā kā viedoklim nav pamatojuma, Ekspertu grupai radies iespaids, ka šī kā vienīgā iespēja ir pārspīlēta. Lai noteiktu faktiskās bioloģiskās produkcijas ražošanas potenciālu, vēlams par orientieri izmantot bioloģiskās produkcijas patēriņa īpatsvaru kopējā lauksaimnieciskās produkcijas patēriņā ekonomiski attīstītajās valstīs, kur šis rādītājs vidēji ir 2%, maksimums 3,5%⁷.

No otras puses nekas nav minēts par atjaunojamo energoresursu ražošanu lauksaimniecībā, kaut arī pēc ekspertu viedokļa šī joma varētu būt viena no prioritātēm, jo, saglabājoties pastāvošajām tendencēm, atjaunojamo resursu ražošana var kļūt par sekmīgu ilgtspējīgu biznesu, kam nebūs vajadzīgs atbalsts.

Arī apgalvojumam, ka lauksaimniecībā bruto pievienotā vērtība ir strauji pieaugoša (kas ir ievietots lauksaimniecības nozares SVID analīzes sadaļā „stiprās puses”) nepieciešams paskaidrojums, kāpēc tai ir pieaugoša tendence arī turpmāk (aprakstā ir minēta tikai vēsturiskā tendence), jo tas varētu būt būtiski stratēģijas veidošanā un atbalsta plānošanā.

Ne situācijas aprakstā, nedz SVID analīzes sadaļā, nekas nav minēts par iespējamām turpmākām ES Kopējās lauksaimniecības politikas izmaiņām sakarā ar PTO ietvaros notiekošajiem sarunu procesiem. Līdz ar to rodas iespaids, ka Stratēģijas plāna

⁶ Comité de gestion des structures agricoles et du développement rural, Establishing the National Strategy Plan

⁷ Eiropas Komisija, “Eiropas Rīcības plāns attiecībā uz ekoloģiski tīru pārtiku un bioloģisko lauksaimniecību”, 2004.gads

sagatavošanas laikā šim aspektam netika pievērsta pienācīga uzmanība, kaut arī tas var ievērojami ietekmēt lauksaimniecības attīstību un līdz ar to arī dzīves apstākļus (vai ekonomisko situāciju?) lauku apvidū.

Rekomendācijas (konceptuāli):

1. SVID analīzē katram no kopsavilkumiem ir precīzi jādefinē, no kāda skatupunkta tiek veikta analīze. Vērtētāji rekomendē lauksaimniecības, pārtikas industrijas un meža nozares sadaļas analizēt izteikti no uzņēmējdarbības (konkurētspējīgas produkcijas ražošanas) skatupunkta. Savukārt ar lauksaimniecību, pārtikas industriju un meža nozari saistītus vides un sociālus jautājumus ievietot attiecīgi lauku dabas resursu (vides) un vispārējās sociālekonomiskās situācijas lauku apvidos SVID kopsavilkumā.
2. SVID analīzē atdalīt stiprās un vājās puses kā iekšējos faktorus, bet iespējas un draudus kā ārējos. Tādējādi tiks sistematizēta analīze un varēs izvairīties no situācijas, kad iespējas un draudi ir stipro un vājo pušu izmantošana vai neizmantošana.
3. Papildināt ekonomiskā, sociālā un vides stāvokļa novērtējumu ar jaunu apakšsadaļu par attīstības potenciāla un attīstības risku novērtējumu.
4. Veicot SVID analīzi, nopietnāk jāpamato, pēc kāda principa tiek veikta faktoru atlase.
5. SVID analīzes punktus sarindot pēc svarīguma pakāpes.

Rekomendācijas (detalizēti):

1. Skat.: SVID analīzes pamatojuma novērtējums (2.pielikums)
2. Piedāvātās SVID analīzes formas piemērs (lauksaimniecības nozarei):

Lauksaimniecības nozare:
<i>Stiprās puses</i>
Salīdzinoši zemas darbaspēka izmaksas (ES līmenī)
Salīdzinoši zema zemes kā ražošanas faktora cena (ES līmenī)
Lielas lauksaimniecībai piemērotas zemes platības
<i>Vājās puses</i>
Novecojuši ražošanas pamatlīdzekļi – lauksaimniecības tehnika, ēkas un iekārtas
Neattīstīta lauksaimniecības produkcijas pirmapstrāde un uzglabāšana
Sadrumstalota ražošanas struktūra un līdz ar to arī zems vidējais darba ražīguma līmenis
Lauksaimnieku zināšanu trūkums par mūsdienīgām un efektīvām saimniekošanas metodēm
Vājas lauksaimnieku uzņēmēj- un organizatoriskās prasmes
Vāji attīstīta infrastruktūra (pamatā ceļu kvalitāte, bet dažviet pastāv arī grūtības pievienot elektrības padevi ražošanas vajadzībām)
Novecojušas meliorācijas sistēmas
Dabas katastrofu radīto zaudējumu risku mazināšanas vājais nodrošinājums lauksaimniecībā
Maz investēts vides investīcijās – kūstmēslu savākšanas iekārtas un glabātuvēs, ūdens attīrīšanas sistēmās
Liels zemas izglītības nodarbināto īpatsvars lauksaimniecībā
<i>Iespējas</i>
Valsts ekonomikas attīstība un iekšējā pieprasījuma pieaugums dod papildus iespējas nozares izaugsmei

Pieaugošs pieprasījums pēc atjaunojamiem energoresursiem
Pastāv potenciāli liels pieprasījums pēc bioloģiskiem produktiem
Lauksaimniekiem izveidota konsultāciju un izglītības atbalsta sistēma
<i>Draudi</i>
Atbalsta līmeņa atšķirības ES tirgū, kas izkropļo konkurenci un neļauj izmantot valsts konkurētspējas priekšrocības
Lielie ar ražošanu nesaistītie platību maksājumi palielina zemes kā ražošanas faktora cenu
Lauksaimniecībai piemēroti apstākļi būtiski atšķiras teritoriāli, kas var aizkavēt atsevišķu nozares sektoru turpmāko attīstību

4.1.4. Vajadzību atbilstības SVID analizē konstatētajam novērtējums

Latvijas lauku attīstības valsts stratēģijās plāna II nodaļā (7.sadaļa) ir piedāvāts no situāciju raksturojuma izrietošo vajadzību kopsavilkums. Sadaļā ir identificētas galvenās vajadzības ar atrunu, ka vajadzības ir definētas, ņemot vērā stratēģisko virsmērķi. Ir minētas 10 vajadzības. Kopumā tās ir definētas pēc principa „kas un kā”. Šajā kontekstā „kas” var tikt uztverts kā vajadzība, savukārt „kā” var tikt uztverta kā vajadzības kontekstā risināmā problēma.

Komentāri:

Ņemot vērā to, ka stratēģiskais virsmērķis ir traktējams diezgan plaši (pārticis cilvēks ilgtspējīgi apdzīvotos Latvijas laukos), ir grūti uztvert, kāpēc tieši minētās vajadzības atbilst šim virsmērķim.

Pēc Ekspertu grupas viedokļa, vajadzību sadaļā nav atspoguļotas atsevišķas būtiskas problēmas. Piemēram, situācijas aprakstā tika atzīmēts, ka atsevišķos reģionos ir ļoti augsts bezdarba līmenis un lauku teritorijā ir zems nodarbināto personu īpatsvars. Tomēr bezdarba līmeņa samazināšana vai nodarbinātības paaugstināšana netiek minēta kā vajadzība, kaut arī teorētiski nodarbinātības līmeņa paaugstināšana varētu būt svarīga arī no virsmērķa viedokļa. Jāatzīmē, ka lauku iedzīvotāju ienākumu paaugstināšana, kas ir minēta kā vajadzība pati par sevi, nenozīmē bezdarba līmeņa samazināšanu vai nodarbinātības līmeņa palielināšanu, jo ienākumi var pieaugt arī tad, ja bezdarba līmenis nesamazinās.

Arī attiecībā uz lauksaimniecības nozari vajadzību sarakstā kā galvenā vajadzība ir minēta lauksaimniecības sektora konkurētspējas paaugstināšana. Kaut arī lauksaimniecības sektora konkurētspēja (lauksaimniecības preču spēja konkurēt) ir svarīgs nozares izaugsmes aspekts, tomēr, pēc Ekspertu grupas viedokļa, atsevišķos Latvijas lauksaimniecības nozares segmentos valstī saražoto preču spēja konkurēt ir pietiekami augsta un pašreizējā attīstības stadijā vietējās produkcijas konkurētspēja varētu būt svarīgs, bet ne svarīgākais nozares attīstību bremzējošais faktors. Daudz lielāka ietekme varētu būt lauksaimnieku zināšanu trūkumam par jaunākām ražošanas metodēm un tehnoloģijām, organizatoriskās (ne)spējas, ierobežota kapitāla pieejamība. Šo iemeslu dēļ uz tirgu orientētās lauksaimniecības produkcijas ražošanu netiek uzsākta vispār. Tomēr vērtētāji piekrīt, ka arī konkurētspējas jautājums ir svarīgs gan lauksaimniecībā, gan pārtikas rūpniecībā. Tā kā pārtikas rūpniecība veido lielu daļu pieprasījuma pēc lauksaimniecības produkcijas, šis nozares attīstība var veicināt arī lauksaimniecības attīstību. Tomēr jāatzīmē, ka nepieciešamība palielināt pārtikas rūpniecības konkurētspēju nav atrodama vajadzību sarakstā.

Nemot vērā visu teikto, vajadzību saraksta veidošanā vērtētāji varētu rekomendēt pielietot nedaudz citu pieeju – izanalizēt visas no situācijas apraksta izrietošās vajadzības un pēc tam atsevišķi definēt svarīgākās no tām un risināmās ar ELFLA fonda palīdzību, nevis uzreiz definēt vajadzības caur virsmērķa prizmu. Tas padarītu vajadzību noteikšanu caurskatāmāku, ļautu izvairīties no iespējamām kļūdām plānošanā un padarītu dokumentu „draudzīgāku” lietotājiem (tas varētu būt svarīgi, piemēram, ja nākamajos plānošanas periodos tiks nolemts izmantot iepriekšējo periodu pieredzi).

Attiecībā uz vajadzību sadaļas struktūru, ir jāatzīmē, ka ne vienmēr tiek ievērots „kas un kā” princips. Vajadzībai „Lauksaimniecības sektora konkurētspējas paaugstināšana” ir definēti astoņi ceļi, kā to izdarīt – piemēram, „veicinot ražotāju sadarbību”. Tomēr dažiem vajadzību sarakstā minētajiem punktiem nav precīzi noteikts „kā”, bet citos nav precīzi definēts „kas”.

Tā, punktā „Bioloģiskās daudzveidības saglabāšana un atjaunošana lauksaimniecības un meža zemēs” nav tik pat precīzi atrunāts kā pirmajā punktā par lauksaimniecības sektora konkurētspēju, kā tiek plānots minēto mērķi sasniegt. Arī punktā „Lauku teritorijas infrastruktūras attīstība komercdarbības un sociālās vides uzlabošanai” nav atrunāti infrastruktūras veidi ar līdzīgu detalizācijas pakāpi kā pirmajai vajadzībai.

Savukārt punktā „Risku vadīšanas sistēmas pilnveidošanu lauksaimniecībā un mežsaimniecībā, radot skaidru pamatu risku zaudējumu samazināšanas un kompensācijas sistēmas izveidei” ir definēts „kā” – pilnveidojot risku vadīšanas sistēmu, tomēr pati vajadzība nav definēta, jo kompensācijas sistēmas izveidošana šajā gadījumā nevar būt vajadzība. Vajadzība šajā punktā varētu būt, piemēram, lauksaimnieku un mežsaimnieku ienākumu svārstību samazināšana, vai biznesa risku samazināšana lauksaimniecībā un mežsaimniecībā.

Stratēģijas plāna izstrādātāji var sagatavot ar definētām vajadzībām saistītu risināmo problēmu tabulu, kurā būs iespējams atzīmēt, kādas problēmas tiks risinātas izmantojot ELFLA fonda līdzekļus, un kādas, izmantojot citu fondu un programmu līdzekļus, KLP tirgus politikas atbalstu, tiešos maksājumus, valsts līdzekļus, un kādu problēmu risināšanu var uzticēt brīvajam tirgum. Tas būtu aktuāli arī tādēļ, ka lauku teritoriju aktuālo problēmu risināšanai varētu tikt izmantoti gan citu ES fondu līdzekļi, gan nacionālais atbalsts.

Rekomendācijas (konceptuāli):

1. Definēt visas vajadzības, nepielietojot virsmērķa prizmu.
2. Eksperti iesaka sagatavot visu risināmo problēmu sarakstu, kuru būs iespējams izmantot kā kontroles lapu, savienojot un plānojot atbalstu no dažādiem atbalsta avotiem.

4.2. Kādi ir Stratēģijas plāna un Programmas projektos definētie sasniedzamie mērķi?

Šajā *Ex-ante* novērtējuma sadaļā ir izvērtēti stratēģijas veidošanas principi, valsts izvirzītie stratēģijas mērķi, to pamatojums un saskaņotība, kā arī stratēģijas atbilstība Nacionālajam attīstības plānam. Novērtēti piedāvātie bāzes indikatori.

4.2.1. Stratēģijas pamatprincipi

Latvijas lauku attīstības stratēģijas plāna 10.nodaļā ir definēts, ka Latvijas lauku attīstības stratēģija tiek veidota, ievērojot trīs pamatprincipus: paliekošas darbības veicināšana un atkarības no ienākumu uzturošā atbalsta mazināšana; teritorijas līdzsvarotas attīstības princips; līdzsvarotības un pēctecības princips.

Komentāri:

Kopumā Ekspertu grupa piedāvātos stratēģijas pamatprincipus vērtē pozitīvi un uzskata, ka šos principus ir svarīgi ievērot programmēšanas laikā.

Vienlaikus Ekspertu grupa rekomendē iekļaut vēl vienu stratēģisko pamatprincipu – finanšu līdzekļu koncentrācijas principu. Ņemot vērā to, ka ELFLA fonda finansējums ir ierobežots, ir būtiski to mērķtiecīgi koncentrēt uz tiem atbalsta pasākumiem, kuru plānotais efekts vispārējo stratēģijas mērķu sasniegšanā būs vislielākais, lai arī tas varētu nozīmēt, ka daļa no konceptuāli atbalstāmām darbībām netiks atbalstītas ELFLA ietvaros.

Jāatzīmē, ka konsultāciju laikā šim viedoklim ir piekrituši arī daudzi ieinteresēto pušu pārstāvji, uzsverot, ka Programmā piedāvāto pasākumu skaits ir ļoti liels un tie ir pārāk sadrumstaloti, tādēļ ir zināms satraukums par to, vai ar ierobežotu līdzekļu daudzumu izdosies sasniegt maksimālo efektivitāti.

Kaut arī stratēģijā ir iekļauts līdzsvarotības princips, kurš zināmā mērā ierobežo iespējas pielietot finanšu līdzekļu koncentrācijas principu, tomēr koncentrācijas principa ievērošana vismaz atbalsta asu ietvaros varētu būt svarīga Programmas pasākumu plānošanas laikā.

Rekomendācija:

Stratēģijas plāna pamatprincipos iekļaut finanšu līdzekļu koncentrācijas principu.

4.2.2. Stratēģijā izvirzīto mērķu atbilstības situācijai novērtējums

Stratēģijas plāna 11.sadaļā dokumenta autori prezentē vispārējo stratēģiju. Ir noteikts, ka par galveno prioritāti tiek izvirzīts cilvēks, kura labklājības pieaugums ir vispārējās attīstības mērķis un kura potenciāls ir lauku attīstības asu mērķu sasniegšanas pamats gan teritoriju sociāli ekonomiskajā attīstībā, gan vides jomā.

Sadaļā tiek atzīmēts, ka lauku attīstības stratēģiskais virsmērķis ir „pārticis cilvēks ilgtspējīgi apdzīvotos Latvijas laukos”. Tiek definēts, ka stratēģijas virsmērķa sasniegšanai ir noteikti četri darbības virzieni: lauku cilvēka spēju attīstība; no darba gūto ienākumu līmeņa palielināšana laukos; lauku dabas resursu ilgtspējīga apsaimniekošana; lauku dzīves telpas attīstība. Visiem darbības virzieniem ir aprakstīti to mērķi. Mērķu sasniegšanai noteiktas atsevišķas no ELFLA līdzfinansējamās un atsevišķas no valsts līdzekļiem finansējamās prioritātes.

Komentāri:

Šo novērtējuma sadaļu nosacīti var sadalīt divās daļās – novērtējums pēc formas un novērtējums pēc būtības.

Vērtējot pēc formas, jāatzīmē, ka dokumentā ir diezgan daudz stratēģijas veidošanas elementu – virsmērķis, vispārējais attīstības mērķis, vispārējā stratēģija, stratēģija, galvenā

prioritāte, prioritāte, attīstības pamats, vajadzība, galvenā vajadzība, darbības virziens, mērķis. Ņemot vērā to, ka pamatojuma loģika dokumentā nav detalizēti izklāstīta, ir grūti uztvert stratēģiju veidojošo elementu savstarpējo ietekmi un nozīmīgumu stratēģijas veidošanas procesā.

Pēc Ekspertu grupas viedokļa, trūkst pamatojuma stratēģijas sasaistei ar vajadzībām. Kaut arī vēlāk dokumentā ir piedāvāta tabula ar Latvijas lauku attīstības situācijas novērtējuma stratēģisko saistību ar vispārējo stratēģiju (Stratēģijas plāna 42.lpp.), tomēr tajā vispārējās stratēģijas un vajadzību pozīcijā faktiski parādās tikai iepriekš noteiktās ELFLA līdzfinansējamās Latvijas prioritātes.

No otras puses arī stratēģijas sasaiste ar 7.sadaļu „No situācijas raksturojuma izrietošās vajadzību kopsavilkums” ir grūti uztverama, jo tajā vajadzības ir izklāstītas izejot no virsmērķa.

Ekspertu grupa grib pievērst uzmanību arī tam, ka dokumentā vajadzību uzskaitījums parādās divās vietās – pirmo reizi kā „galvenās vajadzības, kas jārisina ņemot vērā stratēģisko virsmērķi” un otro reizi situācijas novērtējuma saistības ar vispārējo stratēģiju un vajadzībām tabulā kā „vispārējā stratēģija un vajadzības”. Jāatzīmē, ka vajadzības ir atšķirīgas pēc abstrakcijas līmeņa un arī pēc būtības pārklājas tikai daļēji.

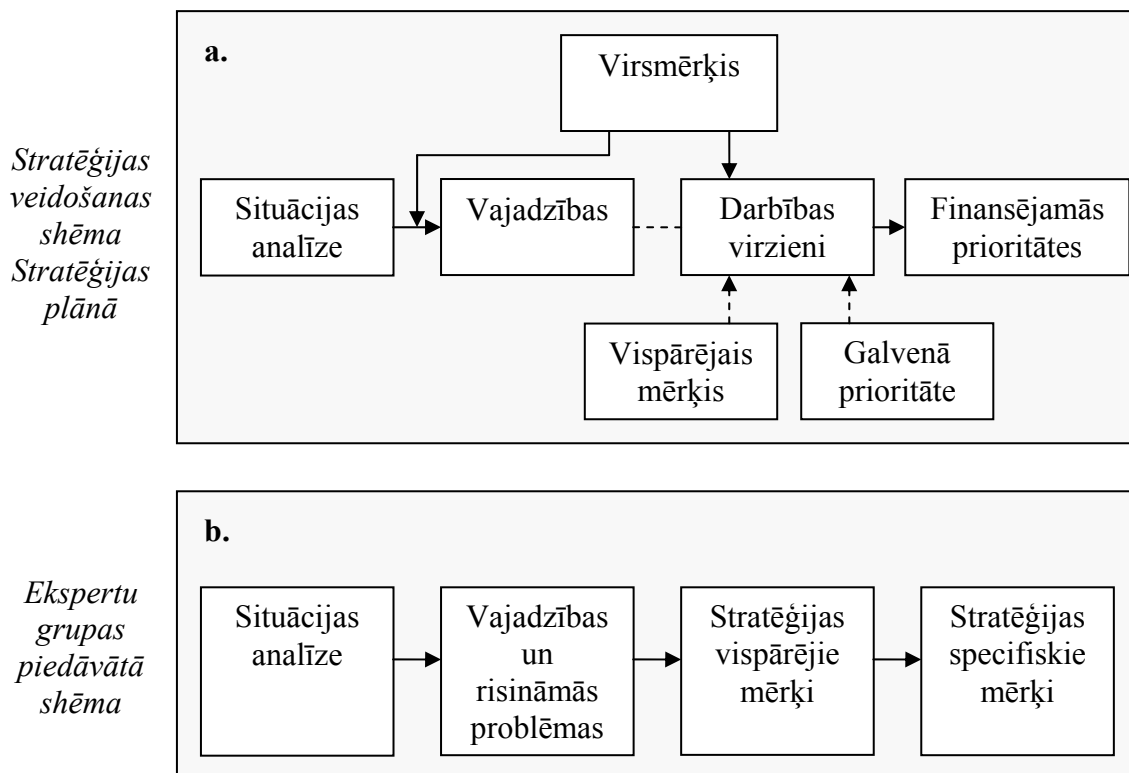
No dokumenta formas viedokļa Ekspertu grupa iesaka izmantot šādu pieeju:

1. Definēt visas vajadzības un risināmās problēmas;
2. Noteikt vispārējos lauku attīstības mērķus, kuru formulējums izriet no konstatētām un pamatotām vajadzībām;
3. Noteikt specifiskus lauku attīstības mērķus un, ņemot vērā iegūto informāciju, definēt un pamatot prioritātes ELFLA fonda ietvaros.

Attēlā (2.att.(a)) Ekspertu grupa atspoguļo pašreizējo stratēģijas veidošanas shēmu, kura ir orientēta uz darbības virzienu noteikšanu, no kuriem izriet finansējamās prioritātes. Īpaša šīs shēmas iezīme ir orientācija uz virsmērķi. Kaut arī, vērtējot pēc būtības, Ekspertu grupa secinājusi, ka saite starp darbības virzieniem un dokumentā minētajām vajadzībām pastāv, tā tomēr nav izteikta un tai trūkst pamatojuma, jo, pirmkārt, vajadzības ir definētas, izmantojot virsmērķa prizmu, un, otrkārt, darbības virzienu noteikšana arī balstās uz virsmērķi, nevis uz vajadzībām. Turklāt ir izvirzīts vispārējais attīstības mērķis un galvenā prioritāte, kuru ietekmei uz darbības virzieniem trūkst pamatojuma.

Otrajā attēlā (2.att.(b)) ir atspoguļota shēma, pēc kuras Ekspertu grupa veic stratēģijas novērtējumu. Shēma balstās uz plaši pieņemtas intervences loģikas principiem. Stratēģijas novērtējuma laikā tās veidojošo elementu kopums tiek interpretēts mērķu formā. Stratēģijas interpretēšana mērķu formā ir būtiska novērtēšanas laikā, jo vērtējamajiem mērķiem ir jāatbilst TRIKS kritērijiem – tiem jābūt pieejamiem termiņos, reāliem, izmērāmiem, konkrētiem un sasniedzamiem.

Vērtējot piedāvātos darbības virzienus un to mērķus pēc būtības, Ekspertu grupa ir secinājusi, ka darbības virzienu mērķi kopumā atbilst specifisko mērķu līmenim un līdz ar to varētu tikt definēti kā stratēģijas specifiskie mērķi. Savukārt virsmērķis var tikt interpretēts kā stratēģijas vispārējais mērķis.

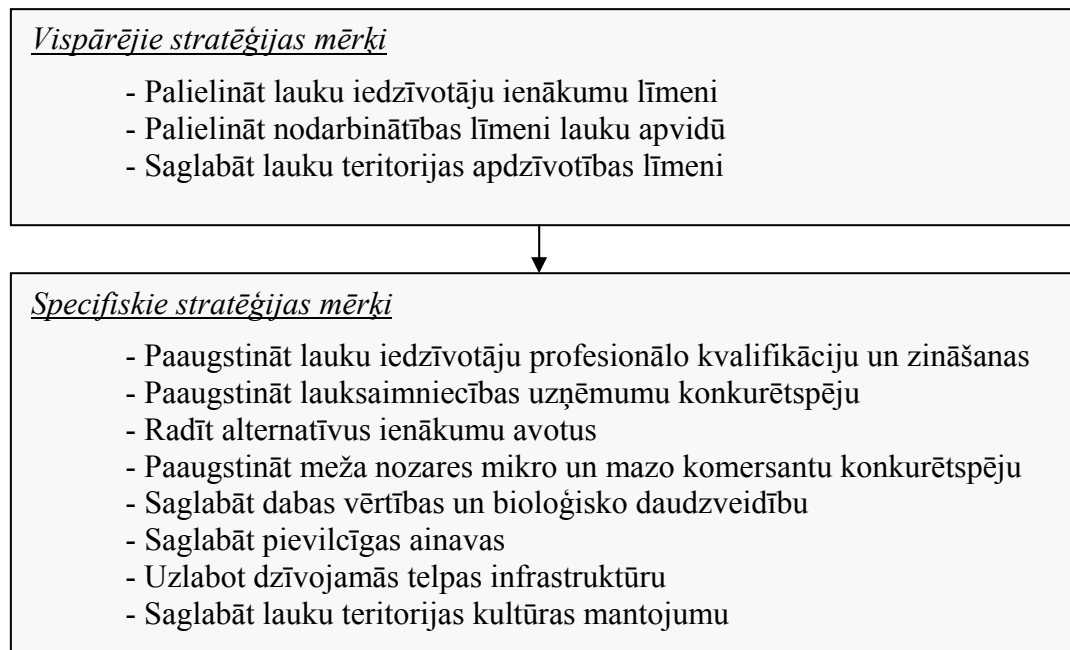

2.att. Stratēģijas veidošanas shēma

Par stratēģijas vispārējo mērķu pamatu Ekspertu grupa paņēma dokumentā definēto virsmērķi – „pārticis cilvēks ilgtspējīgi apdzīvotos Latvijas laukos”. Virsmērķis tika sadalīts trijās daļās – lauku iedzīvotāju ienākumu līmeņa palielināšana, nodarbinātības veicināšana un lauku teritorijas apdzīvotības saglabāšana (skat.: 3.att.).

Savukārt par stratēģijas specifiskajiem mērķiem tika noteikti dokumentā minēto darbības virzienu mērķi ar Ekspertu grupas interpretāciju.

Kaut arī dokumentā nav sniegts detalizēts stratēģisko mērķu un vajadzību saistības pamatojums, pēc analītiskā novērtējuma un konsultācijām, Ekspertu grupa secinājusi, ka šāda saistība pastāv. Stratēģijas virsmērķa konceptuāla interpretācija varētu būt tāda, ka viena no svarīgākajām lauku teritorijas problēmām un labklājības līmeņa pieaugumu kavējošais faktors ir ļoti zemā ekonomiskā aktivitāte. Šis ir galvenais iemesls ļoti daudzām citām problēmām – ierobežotas darba iespējas un zema nodarbinātība, zems ienākumu līmenis un līdz ar to zema pirktspēja, kā arī vāji attīstīts pakalpojumu sektors. Tā kā pašvaldību ieņēmumi lielākoties ir atkarīgi no iedzīvotāju ienākuma nodokļa ieņēmumiem, zemais ienākumu līmenis nozīmē arī ierobežotas iespējas risināt pašvaldību kompetencē esošus jautājumus, t.sk. infrastruktūras, izglītības un sociālos jautājumus. Vienlaikus konkrētā lauku iedzīvotāja ienākumu pieaugums ir svarīgs ne tikai šim cilvēkam, bet visai lauku teritorijai kopumā – pieaugot iedzīvotāju ienākumu un lauku apdzīvotības līmenim, rodas plašākas iespējas lauku teritorijas ekonomikas turpmākai un ilgtspējīgai attīstībai un līdz ar to arī ir lielākas iespējas risināt lauku teritorijas dzīves vides sakārtošanas jautājumus.

3.att. Stratēģijas vispārējie un specifiskie mērķi

Attiecībā uz stratēģijas specifiskajiem mērķiem, tie Stratēģijas plānā ir *ab initio* orientēti uz problēmām, kuru risināšana ir iespējama ELFLA pasākumu ietvaros, un tajos nav noteiktas problēmas, kuras nevar tikt atrisinātas ELFLA ietvaros vai arī tiks risinātas citu ES vai valsts fondu un programmu ietvaros.

Vērtējot no viedokļa, ka prezentētie specifiskie mērķi ir orientēti uz vajadzību apmierināšanu, ņemot vērā ELFLA iespējas, tie, pēc Ekspertu grupas viedokļa, kopumā ir atbilstoši.

Vienlaikus Ekspertu grupa var ieteikt lauku attīstības stratēģijas sagatavošanas laikā pielietot komplekso stratēģijas veidošanas pieeju. Ņemot vērā to, ka ELFLA ir tikai viens no instrumentiem lauku teritorijas attīstības veicināšanai un pastāv arī citi apjomīgi atbalsta avoti, kvalitatīvas stratēģijas sagatavošanai ir nepieciešams atbalstu plānot, ievērojot arī citus atbalsta avotus. Nepieciešams skaidri definēt to, kādi darbības virzieni tiks īstenoti, kādas vajadzības apmierinātas (balstoties uz 2.nodaļā aprakstīto situācijas analīzi), paredzot tam visus pieejamos finanšu resursus:

- Nacionālās subsīdijas;
- KLP instrumenti;
- Eiropas Sociālais fonds, Eiropas Reģionālās attīstības fonds un Eiropas Kohēzijas fonds;
- Citi atbalsta veidi (t.sk. Eiropas Zivsaimniecības fonds, valsts investīcijas, valsts veidoti fondi un programmas, valsts budžeta programmas utt.).

Ja lauku attīstības stratēģijas sagatavošanas laikā visi šie aspekti nav apzināti un sistematizēti izvērtēti, pastāv risks, kādu no problēmām risināt paralēli vairāku fondu vai programmu ietvaros, bet kāda cita problēma – netiek risināta vispār. Kā piemēru vai minēt platību maksājumu atbalstu, kur katrs maksājums par sevi no stratēģijas viedokļa varētu būt pamatots un pareizs, bet, ja pārklāšanās rezultātā veidojas salīdzinoši lielas summas par katru ha, gaidāmais summārais efekts varētu netikt sasniegts atsevišķu blakusefektu dēļ –

piemēram lielam atbalstam kapitalizējoties zemes cenā, vai demotivējot lauksaimniekus palielināt savu konkurētspēju.

Rekomendācijas:

1. Uzlabot un pamatot stratēģijas sasaisti ar vajadzībām.
2. Skaidri definēt, kādi darbības virzieni tiks īstenoti, kādas vajadzības apmierinātas un problēmas atrisinātas, paredzot tam visus pieejamos finanšu resursus.

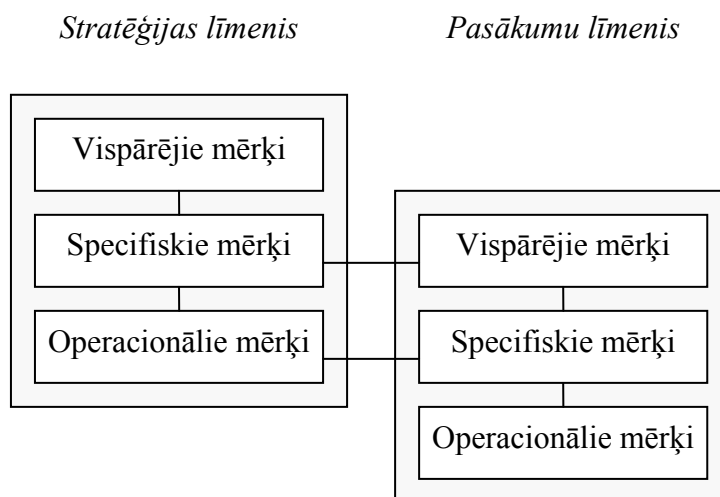
4.2.3. Saskaņotība starp vispārējiem un specifiskiem mērķiem

Saskaņā ar iepriekšējā (*Ex-ante*) konkursa darba uzdevumu, viens no obligātiem novērtēšanas procesa elementiem ir ieteiktās stratēģijas saskaņotības izvērtējums.

Lai to izdarītu, šajā novērtējuma etapā tiks izvērtēta saskaņotība starp dažāda līmeņa mērķiem. Šis saskaņotības novērtējums ir nepieciešams, lai pārliecinātos, ka zemāka līmeņa mērķi ir orientēti un ir par pamatu augstāka līmeņa mērķu sasniegšanai, tādējādi veidojot vienotu mērķu hierarhiju.

Attēlā (4.att.) ir piedāvāta stratēģijas un pasākumu līmeņa mērķu hierarhija. Kā redzams attēlā, mērķiem ir jābūt saskaņotiem ne tikai vertikāli, bet arī horizontāli. Stratēģijas mērķi ir par vienu līmeni augstāki, nekā pasākumu līmeņa mērķi, tomēr starp tiem jāpastāv saskaņotībai – pasākumu līmeņa vispārējiem mērķiem ir jāatbilst stratēģijas līmeņa specifiskiem mērķiem.

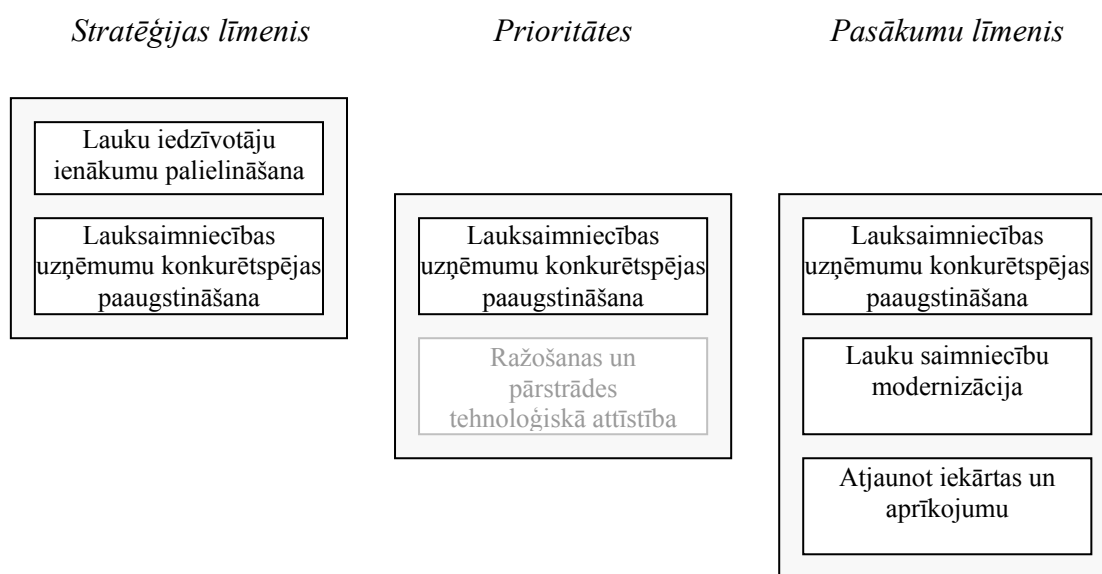
Stratēģijas plāna vispārējie mērķi izriet no iepriekš definētā virsmērķa „pārticis cilvēks ilgtspējīgi apdzīvotos Latvijas laukos” un ir identificējami sekojoši: iedzīvotāju ienākumu līmeņa paaugstināšana, nodarbinātības palielināšana un lauku teritorijas apdzīvotības saglabāšana.

4.att. Mērķu hierarhija

Kā jau iepriekš tika minēts, ir identificēti astoņi stratēģijas specifiskie mērķi – kā, piemēram, saglabāt pievilcīgas ainavas vai paaugstināt lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēju. Tomēr šie stratēģijas līmeņa specifiskie mērķi kļūst par vispārējiem mērķiem pasākumu līmenī.

Attēlā (5.att.) redzams, kā veidojas mērķu hierarhija, izmantojot prioritātes filtru. Viens no Stratēģijas plānā definētajiem vispārējiem mērķiem ir lauku iedzīvotāju ienākumu līmeņa paaugstināšana. Pamatojoties uz to, ka lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas līmeņa celšana palielina lauksaimnieku ienākumus, jo viņi spēj saražot un pārdod vairāk kvalitatīvas produkcijas, ir izvirzīts specifiskais mērķis „lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšana”.

5.att. Mērķu hierarhija starp Stratēģijas plānu un Programmas pasākumiem

Ir iezīmēti prioritārie virzieni, kā to izdarīt, un viens no tiem ir „ražošanas un pārstrādes tehnoloģiskā attīstība”. Pasākumu līmenī kā viena no iespējām lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas palielināšanai ir modernizēt lauku saimniecības, kas veido pasākumu līmeņa specifisko mērķi. Tomēr lauku saimniecību modernizāciju var veikt dažādi – šajā gadījumā lauku saimniecību modernizāciju plānots panākt, atjaunojot iekārtas un aprīkojumu un tas veido operacionālo mērķi pasākuma līmenī.

Piedāvātā shēma (5.att.) atspoguļo Ekspertu grupas redzējumu par pastāvošo mērķu hierarhiju starp diviem novērtējuma laikā pieejamiem dokumentiem – Stratēģijas plānu un Programmu (pasākumu sarakstu).

Komentāri:

Vērtējot operacionālo un vispārējo mērķu saskaņotību, par pamatu tika ņemti Stratēģijas plānā iezīmētie mērķi un Programmas projekta pasākumu mērķi.

Kopumā pasākumu vispārējie mērķi saskan ar stratēģiskiem specifiskiem mērķiem. Tomēr pēc Ekspertu grupas vērtējuma nesaskaņas veidojas starp to, ka Stratēģijās plānā definētās rīcības prioritātes, kuras hierarhiski var ierindot operacionālo mērķu līmenī, nepilnīgi pārklājas ar pasākumu specifiskiem mērķiem (skat. 3.pielikumu).

Programmas pasākumu aprakstā netiek atspoguļota Stratēģijas plānā noteiktā prioritāte „Bioloģiskās un integrētās lauksaimniecības sistēmu attīstība”, kuras mērķis ir bioloģiskās un integrētās lauksaimniecības produktu pārstrādes attīstība un tirdzniecības veicināšana, kā arī tādu lauksaimniecības kvalitātes sistēmu attīstības veicināšana, kas atbilstu ražošanas filozofijai „Audzēts zaļš Latvijā” un „Kvalitatīvs produkts. Latvija”.

Programmas pasākumu sarakstā arī netiek iekļauta Stratēģijas plānā noteiktā prioritāte „Investīcijas lauksaimniecības uzņēmumu vides infrastruktūrā”, kuras mērķis bija noteikts kā „būtiski uzlabot lauksaimniecības nozarē saražoto blakusproduktu otrreizējās izmantošanas procesus”, tai skaitā, ieviešot minēto blakusproduktu pārstrādi biogāzē un citos izmantojamajos produktos, it īpaši ņemot vērā vides prasībām neatbilstošas kūsmēsļu apsaimniekošanas gadījumus.

Tomēr no otras puses Programmā pamatoti ir iekļauts pasākums, uz kura nepieciešamību Stratēģijas plānā nav norādīts – „Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu”. Šī pasākuma ietvaros ir plānotas 4 aktivitātes: valsts un pašvaldību nozīmes meliorācijas sistēmu sakārtošana un darbības uzlabošana; saimniecības pievadceļu izbūve vai rekonstrukcija uz lauksaimniecības ražošanas objektu ar grants segumu līdz 1 km; laukumu pie lauksaimniecības ražošanas būvēm izbūve vai rekonstrukcija līdz 500 m²; ūdensapgādes / elektroapgādes sistēmu izveidošana / rekonstrukcija.

Attiecībā uz Stratēģijas plānā minēto prioritāti „Ražošanas un pārstrādes tehnoloģiskā attīstība, pievienotās vērtības paaugstināšana un būtisku preču ražojošo saimniecību lomas palielināšana” var atzīmēt, ka Programmas pasākumu sarakstā tā savu atspoguļojumu atradusi tikai daļēji, jo nav ņemti vērā vairāki faktori – par atbalstu ārējo tirgu apgūšanas kompetenču paaugstināšanai, dabai kaitīgo izmešu apjomu mazināšanu un neatjaunojamu vai grūti atjaunojamo resursu patēriņu.

Turklāt pozīcija par atbalstu biomasas ražošanai energoresursu un nepārtikas rūpniecības vajadzībām, kas saskaņā ar Stratēģijas plānu ir finansējama no 1.ass pasākumiem, Programmas pasākumu sarakstā iet caur 3.ass pasākumiem „Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai”, kur tā ir pārveidota kā atbalsts uzņēmumiem, kuri nodarbošies ar enerģijas ražošanu no biomasas un kurināma ražošanu no lauksaimniecības un mežsaimniecības produktiem.

Attiecībā uz Stratēģijas plānā definēto „Meža zemju un neizmantotās lauksaimniecības zemes vērtības paaugstināšanu”, Programmā nav atspoguļota Stratēģijas plānā minētā pozīcija „ieguldījumi mežā, kas ceļ attiecīgās teritorijas mežu vai meža zemes infrastruktūras vērtību, ievērojot vides aizsardzības prasības”.

Attiecībā uz Stratēģijas plānā definēto „Lauku infrastruktūras uzlabošanu”, Programmā nav atspoguļota Stratēģijas plānā definētā pozīcija par atbalstu ar Natūra 2000 teritorijām saistītu aizsardzības un apsaimniekošanas plānu izstrādi.

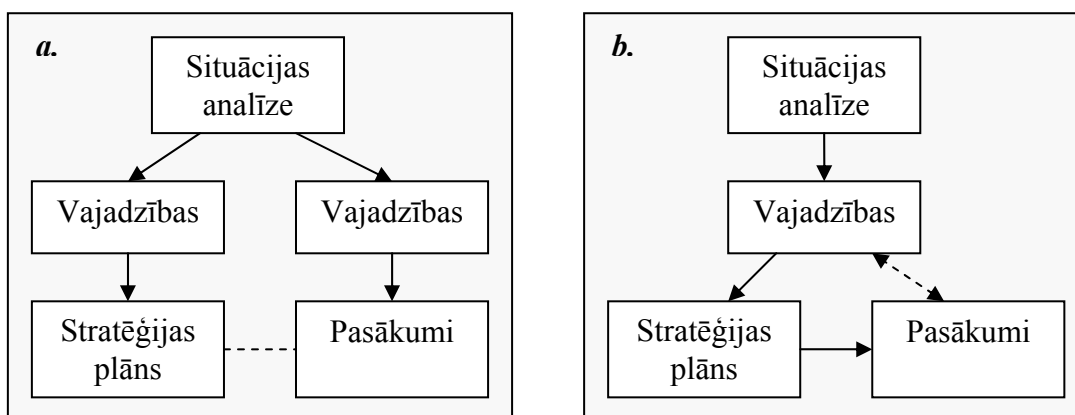
Programmā nav iekļauta Stratēģijas plānā minētā pozīcija par lauksaimniecībā un mežsaimniecībā strādājošo pārkvalifikāciju un apmācību cilvēkresursu attīstībai lauku teritorijas mikrouzņēmumos. Tā kā šim mērķim tiek plānots izmantot ESF līdzekļus, tad šo pozīciju varētu izsvītrot no ELFLA fonda līdzfinansējamiem prioritāriem pasākumiem.

Ir arī virkne sīku nesakrītību, kurām Programmas izstrādātājiem ir jāpievērš uzmanība, lai uzlabotu dokumentu kvalitāti. Piemēram, attiecībā uz agrovīdes attīstību Stratēģijas plānā tiek definēts, ka mērķis ir sasniedzams „saglabājot, aizsargājot un pavairojot vietējās izcelsmes ģenētiskos resursus – nozīmīgāko šķirņu kultūraugus un lauksaimniecības vaislas dzīvniekus”. Tomēr Programmā pie Agrovīdes pasākuma nav minēti kultūraugi, bet

tikai „saglabāt, aizsargāt, pavairot un popularizēt vietējās izcelsmes lauksaimniecības vaislas dzīvniekus, kuri nacionāli ir atzīti kā apdraudētas populācijas”. No otras puses, Programmā Agrovīdes pasākums aptver plašāku aktivitāšu loku, nekā tiek definēts Stratēģijas plānā.

Stratēģijas plānā minētā prioritāte „Lauksaimniecībā un mežsaimniecībā strādājošo zināšanu un prasmju vairošana” ar piedāvāto programmas projektu tiks nosepta, tomēr analīzes laikā Ekspertu grupai ir radušās bažas par to, ka Programmas 1.1.pasākumā (Arodapmācības un informācijas pasākumi) minētās aktivitātes varētu sasniegt stratēģijā definētās no ELFLA finansējamās prioritātes tikai daļēji. Pamatojums tam ir fakts, ka atbalsta saņēmēju grupā definēti tikai lauku iedzīvotāji, kas var ierobežot apmācību saņemšanas iespēju atsevišķām personām, tajā skaitā lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumu vadītājiem, kas varētu aizkavēt, piemēram, stratēģijā minētā uzdevuma sasniegšanu par nepieciešamību uzlabot lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumu vadītāju zināšanas par uzņēmumu vadību. Daļēji šo problēmu iespējams atrisināt ar 1.3.pasākumu (Apsaimniekošanas, atbalsta un konsultāciju pakalpojumu izmantošana), tomēr šajā pasākumā ir ierobežojumi gan konsultāciju tēmu jomā, gan uzņēmuma apgrozījuma ziņā.

Jāatzīmē arī, ka pasākums „Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu ieviešana” Stratēģijas plāna II nodaļā ir noteikts kā prioritārais, bet Stratēģijas plāna III nodaļā, kur ir prezentēts pasākumu izklāsts pa Eiropas Savienības lauku attīstības asīm, nav minēts.

6.att. Programmas veidošanas shēmas

Analīzes laikā eksperti ir radies priekšstats, ka Programmas sagatavošana ir paralēls process Stratēģijas plāna sagatavošanai (6.att.(a)), jo starp plānotajiem atbalsta pasākumiem Stratēģijas plānā un plānotajiem pasākumiem Programmā pastāv zināmas atšķirības.

Eksperti grib vērst uzmanību uz to, ka ir nepieciešams saskaņot Stratēģijas plānā iezīmētos un Programmā noteiktos atbalsta pasākumus, lai novērstu pretrunas. Šī uzdevuma veikšanai Ekspertu grupa rekomendē izmantot attēlā (6.att.(b)) norādīto principu, kur stratēģija balstās uz konstatētām vajadzībām, bet Programma – uz stratēģijas mērķiem un principiem, paturot prātā arī to, kādas vajadzības jārisina ar Programmas pasākumu palīdzību.

Izvērtējot to, vai pasākumu mērķi ir orientēti uz stratēģijas mērķu sasniegšanu, tika salīdzināti stratēģijas līmeņa specifiskie mērķi ar pasākumu līmeņa specifiskajiem mērķiem un secināts, ka kopumā plānotie pasākumi atbilst prasībām (4.pielikums). Tomēr Ekspertu grupa grib pievērst uzmanību tam, ka atsevišķos gadījumos stratēģijā iezīmētais atbalsta līmenis ir šaurāks nekā pasākumos ir piedāvāts. Stratēģijā ir definēts mērķis „paaugstināt meža nozares mikro un mazo lauku komersantu konkurētspēju”, tomēr, piemēram, 1.6.pasākumā „Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana” un 1.7.pasākumā „Lauksaimniecības un mežsaimniecības produktu pievienotās vērtības palielināšana” uz atbalstu var pieteikties arī lielie meža nozarē strādājošie komersanti. Līdz ar to pasākumi ir plašāki kā noteikts stratēģijā.

Rekomendācijas:

1. Saskaņot Programmas pasākumus ar Stratēģijas plāna III sadaļā izklāstīto lauku attīstības stratēģiju pa Eiropas Savienības lauku attīstības asīm;
2. Saskaņot Stratēģijas plāna II sadaļā minētās prioritātes ar III sadaļā minēto – konkrēti attiecībā uz prioritāro pasākumu „Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu ieviešana”;
3. Sagatavot Programmas pasākumus, ņemot vērā stratēģijas plānā noteikto, nepieļaujot, ka pasākumu aptvērumus būtu plašāks nekā stratēģijā definētais.

4.2.4. Stratēģijas atbilstība un saskaņotība ar Nacionālo attīstības plānu

Stratēģijas plāna vispārējie mērķi – ienākuma līmeņa pieaugums un nodarbinātības līmeņa celšana iezīmē NAP vispārējo izaugsmes mērķi „Dzīves kvalitātes pieaugums” un dzīves kvalitāti noteicošos aspektus – materiālā labklājība, stabils darbs un pietiekams atalgojums.

Stratēģijas plāna specifiskie mērķi dod ieguldījumu NAP izvirzītajam stratēģiskajam mērķim „Izglītība un zināšanas tautsaimniecības izaugsmei un tehnoloģiskai izcilībai” un prioritātēm „Izglītots un radošs cilvēks” un „Uzņēmumu tehnoloģiskā izcilība un elastība”.

Konkrēti Stratēģijas plānā definētie mērķi palīdz atrisināt Nacionālā attīstības plāna 2.2.punkta noteiktā mērķa „Zināšanu pielietošana uzņēmumu konkurētspējas palielināšanai” 1.uzdevumu „uzlabot uzņēmumu tehnoloģiskās kompetences un zināšanu pārvaldības prasmes, atbalstot pasākumus, kas palielina produktivitāti, inovāciju realizēšanu ražošanā un pakalpojumos” un 5.uzdevumu „sasniegt ES vidējos produktivitātes rādītājus tradicionālajās nozarēs, uzlabot uzņēmumu kompetenci ārējo tirgu apgūšanai, veicināt Latvijas eksportētāju integrāciju globālajās piegādes ķēdēs”.

Tiks dots ieguldījums NAP 2.3. mērķa „Jaunu konkurētspējīgu uzņēmumu radīšana” sasniegšanai un it īpaši 5.uzdevuma risināšanai „īpaši sekmēt uzņēmumu veidošanos Latvijas reģionos, tostarp jaunu inovatīvu uzņēmumu izveidi tradicionālajās nozarēs”.

Stratēģijas plāns ir orientēts arī uz NAP 2.5. mērķa „Dabas un enerģētisko resursu ilgtspējīga un efektīva izmantošana” 1.uzdevuma „īpaši sekmēt uzņēmumu veidošanos Latvijas reģionos, tostarp jaunu inovatīvu uzņēmumu izveidi tradicionālajās nozarēs” risināšanu, kā arī 4.uzdevuma izpildi „saglabāt lauksaimniecības zemes lauksaimniecības produkcijas ražošanai, kā arī palielināt lauksaimniecības nozares ieguldījumu kurināmā un transporta degvielu izejvielu ražošanā”.

Noteiktie mērķi var dot ieguldījumu NAP drošas un stabilas attīstības priekšnosacījumu uzlabošanai – kā, piemēram, 5.2.3.punktā par multimodālu, integrētu, iedzīvotājiem pieejamu un drošu transporta sistēmu – „nodrošināt reģionālā un vietējā līmeņa transporta infrastruktūras kvalitātes uzlabošanu, atvēlot pietiekamu finansējumu autoceļu uzturēšanai un lauku autoceļu sakārtošanai”. Līdzīgi minēts arī 6.2.1.punktā par pieeju darbavietām un to dažādību reģionos 1., 3., 7. risināmajā uzdevumā minēto „veicināt dažādu darba vietu veidošanos un pieejamību tām, atbalstot pašnodarbinātību un uzņēmējdarbību visos reģionos”, „veicināt darbaspēka iekšējo ģeogrāfisko un profesionālo mobilitāti” un „veicināt darba produktivitātes paaugstināšanos”.

Svarīgi ir arī atzīmēt plānoto Programmas pasākumu ieguldījumu NAP 6.3.4. drošas un stabilas attīstības priekšnosacījuma „Saprātīgi izmantota un saglabāta dabas vide” 1. un 2. uzdevumu risināšanā „veicināt bioloģiskās daudzveidības un aizsargājamo teritoriju saglabāšanu un saprātīgu izmantošanu” un „veicināt aizsargājamo dabas teritoriju iesaisti ekonomiskajā aprītē, nosakot atšķirīgas saimnieciskās darbības liegumu zonas un sniedzot to izveides sociālekonomisko pamatojumu, piesaistot finansējumu apsaimniekošanai”.

Netiešā veidā tiks risināti arī daudzi citi NAP uzdevumi, piemēram, 5.2.1.punktā minētais „sekmēt konkurētspējīgas biodegvielas ražošanu un plašāku pielietošanu” vai 6.2.1.punktā minētais „veicināt aizbraukušā darbaspēka atgriešanos Latvijas darba tirgū”.

Rekomendācija:

Kaut arī pēc Ekspertu grupas viedokļa kopumā saskaņotība starp Stratēģijas plānu un Nacionālo attīstības plānu ir laba, dokumentu kvalitātes uzlabošanai tiek rekomendēts sagatavot kopsavilkumu par Stratēģijas sasaisti ar Nacionālo attīstības plānu.

4.2.5. Bāzes indikatoru analīze

Komisijas Vadlīnijās par Nacionālā stratēģijas plāna sagatavošanu ir noteikts, ka ikvienai dalībvalstij ir jā sagatavo vismaz obligātie bāzes indikatori (indikatori ir piedāvāti dokumenta Vadlīniju pielikumā). Papildus tam Stratēģijas plāna izstrādātāji var piedāvāt arī papildus indikatorus valsts specifiskām problēmām.

Ekspertu grupa ir konstatējusi, ka Stratēģijas plānā tiek piedāvāti visi tie mērķu bāzes indikatori⁸, kuru sagatavošana ir obligāta, izņemot vienu – 35.indikatoru attiecībā uz Leader asi “Lokālo darbības grupu attīstība”. Vienlaikus no Stratēģijas plāna sagatavotāju puses netika izmantoti nekādi papildus indikatori. Arī konteksta bāzes indikatori⁹ netiek piedāvāti.

Komentāri:

Pārbaudot bāzes indikatorus, Ekspertu grupa ir konstatējusi, ka vairākam no tiem sākotnējais līmenis ir aprēķināts korekti, tomēr ir piezīme par 6. mērķu bāzes indikatoru – darba produktivitāte lauksaimniecībā, kas tiek rēķināts kā bruto pievienotā vērtība bāzes cenās uz vienu nozarē strādājošo gada darbaspēka vienību. Pēc Eiropas Komisijas piedāvātas aprēķina metodikas, izmantojot Eurostat datubāzi, indikatora vērtība ir zemāka

⁸ Objective related baseline indicators

⁹ Context related baseline indicators

par norādīto – 1335 LVL (1767 LVL vietā), tāpēc ir svarīgi, lai gadījumā, kad tiek pielietota metodoloģija, kura nesakrīt ar vadlīnijās piedāvāto, tā tiktu atrunāta.

Ekspertu grupa rekomendē 2. indikatoram piešķirt augstāku detalizācijas pakāpi, ieviešot nodarbinātības indikatorus arī sievietēm un pirmspensijas vecuma cilvēkiem.

Jāatzīmē, ka sakarā ar jaunākas statistiskās informācijas pieejamību, daudzus no indikatoriem ir iespējams arī aktualizēt, jo iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma veikšanas brīdī liela daļa no rādītājiem jau bija pieejami arī par 2005.gadu.

Par sasniedzamajiem mērķiem jāatzīmē, ka atsevišķas pozīcijas ir novērtētas ļoti optimistiski (piemēram, interneta pieejamība lauku apvidos, vai darba produktivitāte pārtikas nozarē), bet dažas – diezgan piesardzīgi (darba meklētāju īpatsvars).

Ekspertu grupa iesaka saskaņot sasniedzamos rādītājus ar NSID uzstādītajiem mērķiem. Piemēram, NSID operacionālo programmu aprakstā¹⁰ ir noteikts, ka darba meklētāju īpatsvaru valstī plānots samazināt līdz „< 7%” (Lauku attīstības stratēģijas plānā par mērķi ir izvirzīti 8%), savukārt nodarbināto īpatsvaru palielināt līdz 68% (Lauku attīstības stratēģijas plānā ir 67%), tajā skaitā sievietēm līdz 64% un gados vecākajiem cilvēkiem līdz 52%.

Jāpievērš uzmanība arī tam, ka 18. mērķu bāzes indikatora mērķis (25 tūkst. ha) ir mazsvarīgāks par mērķi Programmas pasākumu ietvaros.

Nemot vērā to, ka daļa no EK piedāvātajiem indikatoriem neatspoguļo situāciju laukos, Ekspertu grupa var ieteikt izmantot papildus mērķu vispārējus bāzes indikatorus, kuri ir viegli pieejami, bet tajā pat laikā precīzāk par iepriekš minētajiem atspoguļo vispārējo situāciju lauku teritorijā:

- Nodarbinātības līmenis lauku teritorijā;
- Bezdarba līmenis lauku teritorijā;
- IKP līmenis ārpus republikas pilsētām;

Ekspertu grupa iesaka sagatavot un Programmas uzraudzības laikā izmantot Eiropas Komisijas piedāvātus konteksta bāzes indikatorus, kuri sniegtu priekšstatu par vispārējām tendencēm laukos un ļautu sekot līdzi notiekošām pārmaiņām. No Stratēģijas plānā definēto mērķu viedokļa vismaz šādi konteksta indikatoru būtu vēlami:

- Iedzīvotāju skaits valstī;
- Lauksaimniecībā izmantotās zemes platība;
- Neizmantotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība;
- Meža platība.

Ir nepieciešams papildināt mērķu indikatoru sarakstu, lai tie būtu saistīti ne tikai ar Eiropas Savienības mērķiem, bet arī pēc iespējas precīzāk ļautu sekot notiekošajam saistībā ar valsts izvirzītiem mērķiem. Kaut arī daļa no piedāvātajiem indikatoriem pārklājas ar jau esošajiem, tomēr ir arī papildus ieviešamie (1.tab. un 2.tab.).

¹⁰ NSID Operacionālās programmas „Cilvēkresursi un nodarbinātība” projekts, 97.lpp.
http://www.esfondi.lv/upload/04-kohezijas_politikas_nakotne/op/1_op_2006-05-16_projekts.pdf

1.tab. Stratēģijas vispārējie mērķi un iespējamie novērtējuma indikatori

<i>Vīrsmērķis</i>	Stratēģijas vispārējie mērķi (Ekspertu grupas interpretācija)	Indikatori
<i>Pārticis cilvēks ilgtspējīgi apdzīvotos Latvijas laukos</i>	Palielināt lauku iedzīvotāju ienākumu līmeni	Vidējais ienākumu līmenis uz vienu nodarbināto laukos (t.sk. sievietēm)
		Vidējais ienākumu līmenis laukos % no valsts vidējā
	Palielināt nodarbinātības līmeni	Nodarbinātības līmenis laukos (t.sk. sievietēm)
	Lauku teritorijas apdzīvotības līmeņa saglabāšana	Lauku iedzīvotāju skaits (t.sk. vecumu grupās un reģionos)
		Lauku iedzīvotāju skaits procentos no visiem valsts iedzīvotājiem

Attiecībā uz stratēģijas vispārējiem mērķiem Ekspertu grupas piedāvātie bāzes indikatori ir atspoguļoti (1.tab.) tabulā, savukārt (2.tab.) tabulā tiek piedāvāti stratēģijas specifiskiem mērķiem atbilstošie iespējamie novērtējuma indikatori.

2.tab. Stratēģijas specifiskie mērķi un iespējamie novērtējuma indikatori

Darbības virziens	Stratēģijas specifiskie mērķi	Indikatori
Lauku cilvēka spēju attīstība	Paaugstināt lauku iedzīvotāju profesionālo kvalifikāciju un zināšanas	<i>Mūža izglītība lauku apvidos (35.bāzes indikators)</i>
No darba gūto ienākumu līmeņa paaugstināšana lauku apvidū	Paaugstināt lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēju	<i>Darba produktivitāte lauksaimniecībā (6.bāzes indikators)</i>
		Bruto pievienotā vērtība bāzes cenās
		Lauksaimniecības un pārtikas produkcijas eksports
	Radīt alternatīvu ienākumu avotus	Nodarbinātība laukos (15-74)
		<i>Pašnodarbinātības attīstība (30.bāzes indikators)</i>
		Ekonomiski aktīvo komersantu skaits ārpus septiņām Republikas pilsētām
	Paaugstināt meža nozares mikro un mazo komersantu konkurētspēju	<i>Darba produktivitāte meža nozarē (14.bāzes indikators)</i>
Lauku dabas resursu ilgtspējīga apsaimniekošana	Saglabāt dabas vērtības un bioloģisko daudzveidību	<i>Augstas vērtības lauksaimniecības zemes (18.bāzes indikators)</i>
		<i>Ūdens kvalitāte – slāpekļa bilance (20.bāzes indikators)</i>

		<i>Lauku putnu populācija (17.bāzes indikators)</i>
	Saglabāt pievilcīgas ainavas	Neizmantotās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība (no mērķa viedokļa jāsamazinās)
		Purvu un krūmāju platība (no mērķa viedokļa jāsamazinās)
Lauku dzīves telpas attīstība	Uzlabot infrastruktūru	Kritiskā tehniskajā stāvoklī esošo autoceļu ar melno segumu īpatsvars
		Kritiskā tehniskajā stāvoklī esošo autoceļu ar grants segumu īpatsvars
		Vietējo rīcības grupu skaits
	Saglabāt lauku teritorijas kultūras mantojumu	Tūristu skaits laukos

Kaut arī Ekspertu grupa apzinās, ka atsevišķos gadījumos piedāvātie indikatori nepilnīgi atspoguļo situācijas būtību, tomēr tie varētu būt pietiekami korekti no tendenču atspoguļošanas viedokļa un atbilst TRIKS kritērijiem.

Rekomendācijas:

1. Gadījumos, kad indikatoru aprēķinos tiek pielietota metodoloģija, kura nesakrīt ar vadlīnijās piedāvāto, to paskaidrot;
2. 2. mērķu bāzes indikatoram ieviest lielāku detalizācijas pakāpi;
3. Saskaņot sasniedzamos mērķus ar Nacionālajā stratēģiskajā ietvardokumentā nospraustajiem mērķiem;
4. Saskaņā ar Ekspertu grupas piedāvāto variantu, sagatavot konteksta bāzes indikatorus;
5. Papildus ieviest Ekspertu grupas piedāvātos mērķu bāzes indikatorus.

4.3. Kādi pasākumi ir piedāvāti?

Sadaļas ietvaros prezentēta iepriekšējo programmēšanas periodu pieredzes analīze, iezīmējot būtiskāko, no intervences loģikas detalizēti izvērtēts katrs no piedāvātajiem pasākumiem, izanalizēta finansējuma bilance no valsts definēto mērķu viedokļa.

4.3.1. Iepriekšējo programmēšanas periodu pieredze

Attiecībā uz ES līdzfinansēto lauku attīstības pasākumu realizēšanu Latvijai ir nepilnu piecu gadu pieredze. Kaut arī tas nav pārāk ilgs laika periods un neļauj pietiekami viennozīmīgi novērtēt, cik produktīvi un lietderīgi bija veicamie pasākumi no tolaik konstatēto problēmu viedokļa (it īpaši ņemot vērā straujo izaugsmes tempu un pārmaiņus ekonomikā kopumā), tomēr atsevišķus secinājumus šī pieredze ļauj izdarīt.

Šajā novērtējuma ziņojuma sadaļā ir apskatīta iepriekšējo periodu pieredze un atzīmēti svarīgākie momenti, kurus ir jāņem vērā 2007.-2013.gada programmēšanas periodā.

Komentāri:

Ex-ante novērtējuma laikā Programmas projektā tika iekļauti 20 pasākumi (3.tab.) no Eiropas Komisijas piedāvātā pasākumu saraksta.

3.tab. Iepriekšējo gadu pieredze dažādu pasākumu ieviešanā¹¹

Pasākuma Nr.	Pasākuma nosaukums	Pieredze*
1.1. pasākums	Arodapmācības un informācijas pasākumi	XX
1.2. pasākums	Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem	XXX
1.3. pasākums	Apsaimniekošanas, atbalsta un konsultāciju pakalpojumu izmantošana	-
1.4. pasākums	Apsaimniekošanas, atbalsta un konsultāciju pakalpojumu izveidošana	X
1.5. pasākums	Lauku saimniecību modernizācija	XXX
1.6. pasākums	Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana	XX
1.7. pasākums	Lauksaimniecības un mežsaimniecības produktu pievienotās vērtības palielināšana	XXX
1.8. pasākums	Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu	XX
1.9. pasākums	Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturēšanai	XXX
1.10. pasākums	Ražotāju grupas	XXX
1.11. pasākums	Mazāk labvēlīgie apvidi	XXX
1.12. pasākums	Natūra 2000 maksājumi un maksājumi, kas ir saistīti ar direktīvu 2000/60/EKK	XXX
1.13. pasākums	Agrovide	XX
1.14. pasākums	Lauksaimniecībā neizmantotās zemes pirmreizējā apmežošana	X
1.15. pasākums	Natūra 2000 maksājumi meža īpašniekiem	-
1.16. pasākums	Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvo pasākumu ieviešana	XX
1.17. pasākums	Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai	X
1.18. pasākums	Ciematu atjaunošana un attīstība	X
1.19. pasākums	Tūrisma aktivitāšu veicināšana	XX
1.20. pasākums	Lauku mantojuma saglabāšana	-

* XXX – ir identisko pasākumu pieredze
 XX – ir līdzīgo pasākumu pieredze, vai ir pieredze lielākai daļai no pasākuma aktivitātēm
 X – ir citu veida pasākumu pieredze, kura ir izmantojama pasākuma ietvaros, vai pieredze ir neliela

¹¹ Pasākumu numerācija šajā ziņojumā ir lietota tāda, kāda tā bija izvērtējamās Programmas projektā, tomēr tā neatbilst Padomes Regulas (EK) 1698/2005 ieviešanas regulas melnrakstā paredzētajam.

Papildus tam Programmas finanšu plānā ir iekļauta vēl viena aktivitāte – Priekšlaicīgā pensionēšanās, kurai tiek saglabātas iepriekšējo gadu saistības (līdz pat 15 gadiem), kurām nepieciešams paredzēt finansējumu.

Jāatzīmē, ka Programmas projektā 1.3. pasākuma nosaukums neatbilst tā saturam un Padomes Regulas (EK) 1698/2005 24.pantam.

Kaut arī pasākumu skaits ir liels, tomēr analīzes rezultātā ir secināts, ka Zemkopības ministrijai un Lauku atbalsta dienestam ir bijusi laba pieredze, strādājot ar lielu daļu no šiem vai līdzīga veida pasākumiem (3.tab.). Bieži vien dažādu programmēšanas periodu pasākumu nosaukumi nesakrīt, tomēr, vērtējot pēc aktivitātēm, ir redzams salīdzinoši liels pārklājums.

Attiecībā uz jau iepriekš realizēto pasākumu analīzi no vajadzību apmierināšanas viedokļa jāaska, ka uz Programmas iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma brīdi bija pieejams tikai viens vidēja termiņa (*Mid-term*) novērtējums SAPARD programmai un neviena paveiktā (*Ex-post*) novērtējuma. Tomēr jāņem vērā, ka SAPARD *Mid-term* novērtējums ir tapis 2003.gadā, bet šī programma Latvijā ir uzsākusi savu darbību tikai 2002.gada sākumā. Līdz ar to no ziņojuma nevar izdarīt secinājumus par SAPARD programmas ietvaros realizēto pasākumu lietderīgumu no vajadzību apmierināšanas viedokļa.

Tomēr šo gadu pieredze bija ļoti nozīmīga no pasākumu tehniskās ieviešanas un atbalsta līdzekļu efektīvākas izmantošanas viedokļa.

Lai izanalizētu šo pieredzi, Ekspertu grupa ir izvērtējusi iepriekšējo pieredzi visiem piedāvātajiem pasākumiem aktivitāšu līmenī, lai atzīmētu iespējamās problēmas un pārliecinātos, ka plānotie pasākumi ir realizējami un saplānoti pietiekami efektīvi no līdzekļu izmantošanas viedokļa. Šie analīzes rezultāti ir apskatāmi ziņojuma pielikumā (5.pielikums).

Galvenie ekspertu secinājumi ir sekojoši:

Pēdējo piecu gadu laikā Latvijas iedzīvotāju zināšanu un izpratnes līmenis par ES fondu sniegtajām iespējām ir ievērojami paaugstinājies. Konsultāciju sniegšanā par ES fondiem veiksmīgi darbojas privātie uzņēmēji. Nostiprināts Latvijas lauku konsultāciju un izglītības centrs, kurš sniedz konsultācijas lauku iedzīvotājiem par ES un Valsts atbalsta iespējām.

Sakarā ar to, ka iepriekšējos periodos vairāku pasākumu ietvaros bija vērojama situācija, kad pieprasījums bija ievērojami lielāks par atvēlētā finansējuma iespējām un ņemot vērā to, ka zināšanu un izpratnes līmenis par ES atbalstu ir audzis, pēc Ekspertu grupas viedokļa ir atbalstāma ZM vēlme atteikties no principa, ka projekti tiek pieņemti rindas kārtībā un, finansējumam beidzoties, programma tiek apturēta.

Lai maksimizētu atbalsta efektu no Stratēģijas plānā definēto mērķu viedokļa, nepieciešams nodrošināt, ka starp projektiem notiek konkurence un tiek atbalstīti tie, kuri ir izdevīgāki no Stratēģijas plānā definēto mērķu viedokļa. Lai to panāktu ir jāizstrādā vērtēšanas kritēriji. Pēc Ekspertu grupas viedokļa kritērijus ir jānosaka, ņemot vērā Stratēģijas plānā definētos mērķus, kritēriju tabulā neiekļaujot mazsvarīgus faktoros, kuri nav būtiski no mērķu sasniegšanas viedokļa (piemēram, vai pretendents ir augstākā vai vidējā speciālā izglītība, utt.), turklāt tie padara vērtēšanas sistēmu grūti saprotamu potenciālam saņēmējam. Kritēriju skaitam ir jābūt ierobežotam arī tādēļ, lai mazinātu risku, kas saistīts ar objektīvo kritēriju nozīmīguma noteikšanu.

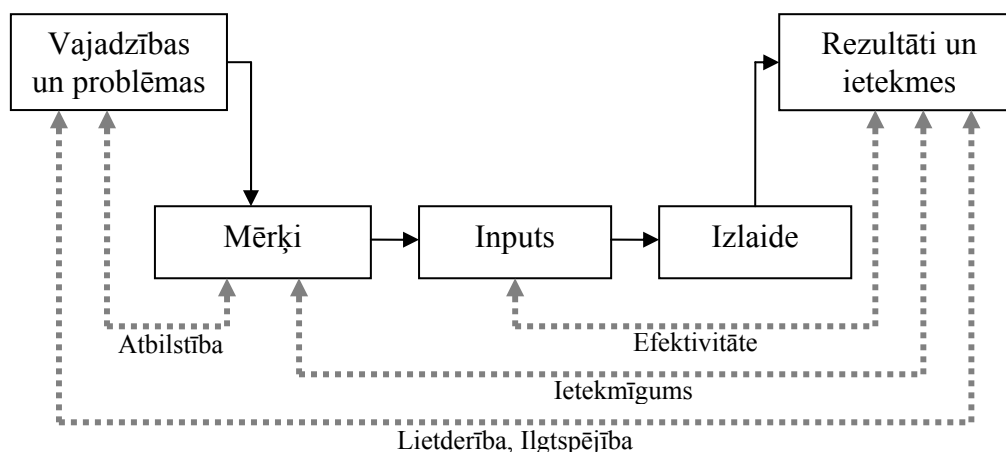
Rekomendācijas:

1. Atteikties no atbalsta piešķiršanas rindas kārtībā, ieviešot projektu savstarpējās salīdzināšanas principu;
2. Projektu savstarpējai salīdzināšanai izstrādāt skaidrus un viennozīmīgi saprotamus kritērijus, kuri izriet no Stratēģijas plānā definētiem mērķiem un principiem, nepieļaujot no mērķu sasniegšanas viedokļa mazsvarīgu kritēriju iekļaušanu.
3. Precizēt Programmas pasākumu numerāciju;
4. Precizēt 1.3.pasākuma nosaukumu uz „Konsultāciju pakalpojumu izmantošana”.

4.3.2. Programmas pasākumu novērtējums

No mērķu sasniegšanas viedokļa ir svarīga gan pasākuma mērķa atbilstība izvirzītajai stratēģijai, gan arī virkne jautājumu par to, kādā veidā un uz kādiem nosacījumiem pasākumi tiks realizēti. *Ex-ante* novērtējuma ietvaros tika veikta katra Programmā paredzētā pasākuma īss izvērtējums.

Tā kā plānoto pasākumu skaits ir ļoti liels, tad, lai būtu iespējams vieglāk uztvert analīzes rezultātus, dažādi ar pasākumu saistītie aspekti ir apkopoti vienā ziņojuma sadaļā.

7.att. Intervences novērtējuma aspektu vizuālā interpretācija

Katrs pasākums ir izanalizēts no 6 svarīgāko aspektu viedokļa, ņemot vērā kopējo intervences shēmu (7.att.). Lai to izdarītu, katram pasākumam tiek dota atbilde uz sekojošiem jautājumiem:

1. Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?
Atbildot uz šo jautājumu, vērtētāji izvērtē pasākuma pamatojumu un izanalizē, vai pastāv vajadzības vai problēmas, uz kurām pasākums ir orientēts.
2. Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa (ietekmīgums) ?
Pat ja vajadzība realizēt kādu pasākumu pastāv, tas nenozīmē, ka tā ir prioritāra intervences ietvaros. Tieši tāpēc, atbildot uz šo jautājumu, tiek novērtēts, vai pasākums dos savu ieguldījumu Stratēģijas plāna mērķu sasniegšanā.

3. Vai var palielināt pasākuma efektivitāti (efektivitāte) ?

Lai arī pasākums no stratēģiskā viedokļa varētu būt svarīgs, tomēr tas *apriori* nenozīmē, ka tas ir ieviešams jebkurā formā. Atbildot uz šo jautājumu, Ekspertu grupa izvērtē, vai pasākums tiek plānots pietiekami efektīvi un vai var sasniegt lielāku finanšu līdzekļu atdevi.

4. Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa (lietderība) ?

Tiks izanalizēts, vai ņemot vērā pasākuma specifiku un pieejamā finansējuma apjomu, tā ieviešanas rezultātā vajadzība, uz kuru ir orientēts pasākums, tiks apmierināta.

5. Vai pasākums ir ilgtspējīgs (ilgtspējība) ?

Uz šo jautājumu atbilde tiks sniegta no viedokļa, vai efekts no pasākuma realizācijas paliks arī, atbalstam beidzoties.

6. Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Aprakstīti iespējamie ar pasākuma realizāciju saistītie riski.

Komentāri:

Arodapmācības un informācijas pasākumi (1.1. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Gan pamatojoties uz statistikas datiem, gan konsultāciju laikā ar dažādām lauksaimnieku, mežsaimnieku un citām ieinteresētajām pusēm gūtās informācijas, Ekspertu grupa ir secinājusi, ka vajadzība uzlabot lauku cilvēku zināšanas un prasmes pastāv, turklāt tā ir aktuāla, tomēr jāizšķiras par to, kādu finansējumu šim pasākumam izmanto – ELFLA vai Valsts atbalstu.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Saskaņā ar intervences loģiku, šī pasākuma ieviešanas rezultātā paaugstināsies lauku iedzīvotāju profesionālā kvalifikācija un prasmes, kas ir būtisks priekšnosacījums produktīvākai cilvēkresursu izmantošanai un cilvēku ienākumu līmeņa pieaugumam.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Ekspertu grupas šaubas attiecībā par pietiekamo pasākuma efektivitāti ir saistītas ar plānoto līdzfinansējumu 100% apmērā no attiecināmām izmaksām. Šāda pieeja varētu būt pietiekami motivējoša gadījumā, ja apmācības materiāla apgūšana un dokumenta par apmācības kursu veiksmīgu pabeigšanu ir obligāta turpmākai saimnieciskai darbībai vai darbam. Gadījumā, ja apmācība ir brīvprātīga, šāda pieeja varētu nebūt pietiekami motivējoša no pakalpojuma saņēmēja viedokļa. Tā kā apmācības pakalpojumu saņēmējs neiegulda savus līdzekļus, viņš varētu nebūt pietiekami kritisks attiecībā uz sniegto pakalpojumu kvalitāti un lietderīgumu (no viņa personiskā viedokļa). Nepietiekami kritiskas attieksmes dēļ no pakalpojumu saņēmēja puses, pakalpojumu sniedzēji varētu izveidot naudas apgūšanas „konveijeru”.

No pasākuma efektivitātes palielināšanas viedokļa Ekspertu grupa iesaka izstrādāt mehānismu, kurš veicinātu pakalpojumu saņēmēja lielāku ieinteresētību saņemt patiešām kvalitatīvus apmācības pakalpojumus. Viena no risinājuma iespējām varētu būt saglabāt 100% līdzfinansējuma likmi tādiem gadījumiem, kuros apmācības sertifikāta saņemšana ir

obligāta turpmākai darbībai. Pārējos gadījumos līdzfinansējuma likmi varētu pakāpeniski pazemināt, piemēram, 95% pirmajā ieviešanas gadā, otrajā – 90% u.t.t, nodrošinot to, ka pakalpojuma saņēmējs ir finansiāli ieinteresēts un starp tā sniedzēju un saņēmēju veidojas tirgus attiecības.

Bez tam šajā pasākumā būtu lietderīgi attīstīt un veicināt konkurenci starp pakalpojumu sniedzējiem.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pasākums apmierina vajadzību tikai daļēji, jo to ierobežo lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas rūpniecības nozares. Tomēr jāatzīmē, ka citās jomās programmas izstrādātāji plāno izmantot Eiropas Sociālā fonda līdzekļus, no kura arī tiek plānots finansēt līdzīga veida apmācības un kvalifikācijas celšanas pasākumus. Attiecībā uz lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas rūpniecības nozarēm finansējums nepieciešamo vajadzību apmierināšanai varētu būt pietiekošs, tomēr jāņem vērā, ka 2007.un 2008.gadā turpinās pasākums „Apmācības” VPD ietvaros. Tādējādi šī pasākuma ieviešanu varētu atlikt uz 2009.gadu, lai nodrošinātu dažādu fondu finansēto pasākumu nepārklāšanos un precizēt pasākumam paredzēto kopējo finansējumu, vai izšķirties par iespēju to finansēt to no citiem finanšu avotiem..

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Jā. Vienu reizi apgūstot zināšanas un prasmes, tās saglabājas arī pēc programmas pabeigšanas.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Ekspertu grupa grib pievērst uzmanību arī tam, ka daļa no iespējamiem pakalpojumu saņēmējiem var tos nesaņemt laika trūkuma dēļ, jo ir nodarbināti uzņēmumos, bet konkrētā uzņēmuma vadītājs varētu nebūt pietiekami ieinteresēts šo cilvēku apmācībā tādēļ, ka dotajā brīdī darbinieka prombūtne viņam nozīmē zaudējumus. Viena no iespējam šādu uzņēmēju motivēšanā, ir atlīdzināt zaudējumus, kuri radušies sakarā ar darbinieku prombūtni.

Lai šajā sektorā varētu veiksmīgi darboties arī privātie pakalpojumu sniedzēji, ir nepieciešams paredzēt nosacījumus, lai iespējamie pakalpojumu sniedzēji šeit varētu saskatīt peļņas un attīstības iespējas. Ir svarīgi nenoteikt pārāk stingrus ierobežojumus – piemēram, ka uzņēmumam obligāti jānodrošina apmācības visos Latvijas rajonos.

ZM nepieciešams precīzi sagatavot un definēt apmācību tēmas un to moduļus, kā arī pasākuma ietvaros atbalstāmās aktivitātes, piemēram, „lauksaimnieku pieredzes apmaiņa”, „demonstrācijas projekti” un attaisnotās izmaksas, piemēram, „komandējumiem”, „nodokļiem un nodevām”, „uzturēšanās izdevumi”, „transporta pakalpojumi”.

Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem (1.2. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Kaut arī jauno lauksaimnieku ienākšana lauksaimniecības biznesā ir vērtējama pozitīvi, tomēr pēc Ekspertu grupas aprēķiniem aptuveni 2,5% no visiem nodarbinātajiem valstī ir lauksaimnieki, kuri ir jaunāki par 40 gadiem¹². Ņemot vērā to, ka vecajās ES dalībvalstīs

¹² CSP, 2001.gada Lauksaimniecības skaitīšanas rezultāti

kopējais lauksaimniecībā nodarbināto skaits ir aptuveni 5% no visiem nodarbinātajiem, var secināt, ka absolūtais jauno lauksaimnieku skaits Latvijas lauksaimniecībā nav mazs. Jauno lauksaimnieku zemais īpatsvars ir redzams, vērtējot nodarbinātības struktūru šajā jomā, un, ņemot vērā augsto kopējās nodarbinātības līmeni šeit, jauno lauksaimnieku skaita proporcija ir zema.

Pēc Ekspertu grupas viedokļa patlaban lauksaimniecībā nodarbināto vecumstruktūras problēma valsts līmenī nav starp aktuālākajām lauksaimniecības attīstību bremsējošām problēmām. Līdz ar to Novērtējuma grupa uzskata, ka saimniecību pārņemšanas shēma (atbalsts jauniem lauksaimniekiem + priekšlaicīgā pensionēšanas) nav pietiekami argumentēta.

No otras puses, ņemot vērā zemo ekonomisko aktivitāti lauksaimniecībā, jaunu, uz tirgu orientētu, saimniecību izveidošana un attīstība kopumā ir būtisks priekšnoteikums lauksaimniecības sektora konkurētspējas palielināšanai. No šāda viedokļa atbalsts jaunu konkurētspējīgu saimniecību izveidošana un attīstība atbilst sektora izaugsmes vajadzībām.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākuma rezultātā tiks sniegts atbalsts jauno saimniecību izveidošanai un attīstībai, kā rezultātā plānots palielināt lauksaimniecības sektora konkurētspēju. Stipras un konkurētspējīgas saimniecības ir pamats lauksaimnieku ienākumu līmeņa palielināšanai un cilvēku vēlmei palikt laukos un turpināt darbu šajā nozarē.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Atbalsts jaunajiem lauksaimniekiem tika realizēts 2004.-2006. plānošanas periodā un par to ir uzkrāta zināma pieredze. Ievērojot iepriekšējo pretendenta aktivitāti un pieņemot, ka aktivitāte saglabāsies esošajā līmenī, kā arī, ņemot vērā to, ka salīdzinājumā ar iepriekšējo periodu maksimālais atbalsta apjoms ir pieaudzis no 25 tūkst. eiro līdz 40 tūkstošiem, plānotais pieprasījums varētu būt aptuveni divas reizes lielāks par finansējuma piedāvājumu.

Pasākuma efektivitāti varētu samazināt salīdzinoši sarežģītais ekonomiskā lieluma (ELV) aprēķins atbalsta kompensācijas noteikšanai, it sevišķi ņemot vērā to, ka saimniecības faktiskā reģistrācija nevar būt veikta ātrāk kā 6 mēnešus pirms projekta iesniegšanas. Ir bažas, ka lauksaimnieki varēs salīdzinoši viegli apiet šo noteikumu pozīciju.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pasākums ir tieši orientēts uz jauno tirgus orientēto saimniecību izveidošanu un attīstību. Tomēr ar pieejamo finansējuma apjomu vajadzība varētu tikt apmierināta tikai daļēji.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Atbalsts ir tikai sākotnējais ieguldījums, kura rezultātā ir jāizveidojas tirgus orientētām un konkurētspējīgām saimniecībām, kuras varētu pastāvēt bez papildus atbalsta.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Pasākuma riski ir saistīti:

1. Ar paralēlo pasākumu „Priekšlaicīgā pensionēšanās”. Tas ievērojami samazina līdzekļu izmantošanas efektivitāti, īpaši ņemot vērā to, ka pēc Ekspertu grupas viedokļa, šodien nepieciešamība ieviest priekšlaicīgās pensionēšanas pasākumus nav būtisks lauksaimnieciskās ražošanas veicināšanas pasākums;

2. Ar ELV aprēķinu, mudinot pretendētus slēgt fiktīvus līgumus par apsaimniekotās zemes platībām vai norādīt neatbilstošas kultūras, lai saņemtu pēc iespējas lielāku kompensāciju. Nav skaidrs, kā rēķinās ELV pārņemot saimniecību, vai ELV tad būs šīs pārņemamās saimniecības ELV?
3. Ar neskaidrām definīcijām atbalsta saņemšanas nosacījumos un atbalsta veidos (kas tad īsti tiek atbalstīts – ilgtermiņa ieguldījumi vai arī apgrozāmo līdzekļi, kas ir jāsaprot ar finanšu investīcijām un uzņēmuma vai saimniecības izveidošanas izmaksām).

Apsaimniekošanas, atbalsta un konsultāciju pakalpojumu izmantošana (1.3. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Sarunu laikā ar dažādām ieinteresētām pusēm, Ekspertu grupa ir konstatējusi, ka vajadzība pēc dažāda veida konsultācijām lauksaimniecībā un mežsaimniecībā pastāv un ir aktuāla. Jāatzīmē, ka patlaban zemas maksātspējas dēļ no iespējamo konsultāciju saņēmēju puses, konsultāciju pakalpojumu brīvais tirgus šajā darbības virzienā nav pietiekami attīstījies un līdz ar to veidojas pamats finansiālās intervences veikšanai. Lauksaimniekiem un mežsaimniekiem trūkst zināšanu un informācijas par dažāda veida jautājumiem, tajā skaitā par jautājumiem saistībā ar EK Regulā Nr.1782/2003 4. un 5. pantā un III un IV pielikumā noteikto prasību ievērošanu saimnieciskajā darbībā, tomēr jāņem vērā termiņi, kad šīs prasības ir nepieciešams ieviest.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākuma realizēšana ir orientēta uz lauksaimniecībā un mežsaimniecībā strādājošo vienību konkurētspējas paaugstināšanu, atvieglojot pieeju konsultāciju pakalpojumiem. Tādā veidā plānots uzlabot mežsaimniecības un lauksaimniecības sektoru kopējo konkurētspēju (īpaši mazo komersantu vidū, kuriem trūkst līdzekļu šāda veida pakalpojumu izmantošanai par pilnu tirgus cenu) un paaugstināt ienākumu līmeni saimniecībās, kurās konsultāciju pakalpojumi tiek izmantoti.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Pēc Ekspertu grupas viedokļa pasākuma plānošana ir adekvāta situācijai. Tomēr ir jāņem vērā straujo ekonomikas attīstību un tās rezultātā radušos atalgojuma līmeņa pieaugumu, kā arī to, ka konsultāciju sniegšana ir darbietilpīgs process. Tādēļ Ekspertu grupa rekomendē izvērtēt iespēju sadalīt sabiedrisko finansējumu nevis proporcionāli septiņu gadu periodam, bet gan, ievērojot ienākuma līmeņa pieaugumu valstī. Līdzīgi var arī paredzēt maksimālās līdzfinansējuma summas pakāpenisku pieaugumu.

Pasākumu efektivitāti var samazināt šajā pasākumā paredzētā konsultāciju sniegšanas sertifikācija šādam šauri specifiskam pasākumam – Regulā (EK) Nr.1782/2003 4.un5.pantā un III un IV pielikumā noteikto prasību ievērošanai.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pasākums ir orientēts uz salīdzinoši šauru jautājumu grupu, līdz ar to, vērtējot nepieciešamību pēc papildus informācijas un kvalitatīvo konsultāciju pieejamību, tā tiks apmierināta tikai daļēji. Tomēr šīs jautājumu grupas kontekstā pasākums ir lietderīgs.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Jā, jo konsultāciju saņemšanas rezultātā tās saņēmējam paliek zināšanas arī pēc atbalsta pārtraukšanas.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Pēc Ekspertu grupas viedokļa, iespēja noslēgt līgumu tikai vienu reizi visā programmēšanas periodā (7 gadu laikā) varētu būt ierobežojošais. Gadījumā, ja šobrīd saimniecību interesē tikai daļa no konsultāciju ietvaros pieejamajiem jautājumiem, tā nebūs ieinteresēta maksāt par sevi neinteresējošiem pasākumiem dotajā brīdī. Tomēr vēlāk tai nebūs iespēju saņemt atbalstu konsultāciju saņemšanai par citu jautājumu grupu. Ekspertu grupa iesaka izvērtēt iespēju samazināt termiņu, kura laikā nevar atkārtoti saņemt konsultācijas no 7 līdz, piemēram, 3 gadiem, paredzot iespēju lauksaimniekiem saņemt konsultācijas par mežsaimniecības jautājumiem un otrādi.

Pastāv risks, ka atbalsta saņēmēji negribēs ieguldīt savu finansējuma daļu (20 %), ja saņemtās konsultācijas nebūs kvalitatīvas un lietderīgas vai pārklāsies ar 1.1.pasākuma apmācības moduļiem, kur nav jāiegulda līdzfinansējums.

Pasākuma nosacījumos ir definēts, ka konsultāciju sniegšanai izmanto sertificētas organizācijas konsultantu pakalpojumus. Pašreiz nav skaidra ne juridiskā bāze, ne praktiskā rīcība šādai sertifikācijai. Nav skaidrs vai šāda sertifikācija neierobežos uzņēmēju brīvu konkurenci.

Apsaimniekošanas, atbalsta un konsultāciju pakalpojumu izveidošana (1.4. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Meža nozares sabiedriskas organizācijas pārstāvji uzskata, ka ir nepieciešams papildināt meža īpašnieku zināšanas par mežsaimniecības jautājumiem – tajā skaitā par meža kopšanu, atjaunošanu, apsaimniekošanas un ekonomiskās darbības pamatprincipiem, kā arī par bioloģiskās daudzveidības saglabāšanas jautājumiem.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākums ir orientēts uz meža īpašnieku konsultāciju un apmācības centra izveidi. Ar konsultāciju sniegšanu plānots uzlabot mežsaimnieku zināšanas un prasmes (īpaši mikro un mazo mežsaimnieku vidū, kur šī problēma ir visaktuālākā), kas ļaus ilgtermiņā sekmēt to ekonomisko darbību. Ekonomiskās darbības veicināšanas rezultātā ir plānots, ka ilgtermiņā varētu palielināties mežsaimnieku ienākumi.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Proporcionāli liela līdzekļu daļa tiks novirzīta institūcijas izveidošanai un uzturēšanai, bet mazāka – pakalpojumu sniegšanai.

Pasākuma realizēšanā ir paredzēts ieguldīt 4,9 milj. eiro ar mērķi Valsts meža dienestā izveidot konsultāciju un apmācību pakalpojumu centru. Tomēr par šo summu netiks nodrošinātas bezmaksas konsultāciju iespējas, līdz ar to šis finansējums veido tikai investīcijas infrastruktūras izveidošanai.

Ekspertu grupa rekomendē izvērtēt iespēju izmantot jau pastāvošo infrastruktūru, veicinot dažādu organizāciju un institūciju sadarbību šāda pakalpojuma sniegšanā un tādejādi mēģinot efektīvāk izmantot esošos fonda līdzekļus. Nopietni jāapsver ir arī konsultāciju

laikā vairakkārt izskanējusi ideja par šī finansējuma apgūšanas neierobežošanu tikai ar Valsts meža dienestu. Pēc Ekspertu grupas viedokļa konsultāciju un apmācību pakalpojumu sniegšanu varētu atstāt kā vienu no uzņēmējdarbības iespējām laukos, kas varētu veicināt intelektuālā biznesa un iniciatīvas attīstību.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pasākums pats par sevi nav orientēts uz vajadzības apmierināšanu, bet šī pasākuma ietvaros plānots izveidot institūciju, kura sniegs apmācības un konsultāciju pakalpojumus un būs orientēta uz vajadzību nodrošināt pieeju apmācības un konsultāciju pakalpojumiem mežsaimniekiem nākotnē. Ja arī pasākums tiek ieviests paredzētajā veidā, nepieciešams precīzi definēt kādā veidā un uz kādiem nosacījumiem VMD nodala institucionāli jaunās konsultatīvās funkcijas un kādas ir šīs jaunās institūcijas saistības ilgtermiņā vajadzību apmierināšanai.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Pasākuma ietvaros tiks izveidota institūcija, kura varētu sniegt konsultāciju un apmācību pakalpojumus arī pēc tam, kad atbalsts tiks pārtraukts.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Nemot vērā Valsts meža dienesta darba pieredzi, īpaši riski saistīti ar pasākuma realizāciju, dotajā brīdī netika identificēti.

Tomēr pastāv risks būtiskiem konkurences kropļojumiem nākotnē, paredzot pasākumā konkrētu atbalsta saņēmēju VMD. To varētu mazināt, izsludinot atklātu konkursu šādu pakalpojuma sniedzēju institūciju izveidei. Konkurences izkropļojumu mazināšanai varētu izvērtēt iespēju arī pielietot principu „nauda seko cilvēkam”.

Ir jāizvērtē risks, kas saistīts ar to, ka izveidojot šādu institūciju konsultāciju pakalpojumu sniegšanai mežsaimniecībā, var nebūt radies pietiekams maksātspējīgais pieprasījums pēc šādām konsultācijām, kas var izsaukt nepieciešamību šīs funkcijas finansēt no valsts budžeta vai citiem finanšu avotiem, līdzīgi kā tas pašreiz ir lauksaimniecībā.

Lauku saimniecību modernizācija (1.5. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Pasākuma ietvaros plānots atbalstīt investīcijas ražošanas aktīvos, tādējādi veicinot saimniecību modernizāciju. Saimniecību modernizācijas jautājums ir ļoti aktuāls – par to liecina gan pasākuma pamatojuma apraksta daļā minētie statistikas dati, gan arī Ekspertu grupas veikto konsultāciju laikā noskaidrotais lauksaimnieku viedoklis. Novecojušas tehnoloģijas un ražošanas ēkas nedod iespēju ievērojami palielināt produktivitātes līmeni lauksaimniecībā un šī ir uzskatāma par vienu no svarīgākajām lauksaimniecības attīstību kavējošām problēmām. Līdz ar to var secināt, ka pasākuma realizācija no vajadzības viedokļa ir viennozīmīgi pamatota.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākums tiešā veidā ir saistīts ar mērķi palielināt lauksaimniecības nozares konkurētspēju un līdz ar to arī paaugstināt lauksaimnieku ienākumu līmeni, tādējādi veicinot cilvēku palikšanu laukos.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Iepriekšēja pieredze ar līdzīga veida pasākumiem gan Vienotā programmdokumentā 2004.-2006.gadam, gan SAPARD atbalsta ietvaros liecina, ka pieprasījums pēc šāda veida atbalsta ir liels un līdz šim pārsniedza piedāvātās finanšu gūšanas iespējas. Viens no risinājumiem pieprasījuma un piedāvājuma sabalansēšanai un vienlaikus arī pasākuma kopējai efektivitātes uzlabošanai, ir samazināt atbalsta intensitāti. Analizējamā Programmas projektā tas ir izdarīts – atbalsta intensitāte samazināta no 50-65% (Vienotais programmdokuments) līdz 25-50% un tas ir vērtējams pozitīvi.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Kopumā pasākums ir tiešā veidā orientēts uz vajadzību veikt tehnoloģisko modernizāciju saimniecībās, īpaši uzsverot ilgtermiņa investīcijas aktīvos. Tomēr konsultāciju laikā ar lauksaimniekiem tika uzsvērtā kopējā finansējuma nepietiekamība šajā pasākumā vajadzību apmierināšanai.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Pasākums ir ilgtspējīgs, jo arī pēc atbalsta pārtraukšanas saimniecība varēs izmantot modernizēto tehnisko un tehnoloģisko bāzi.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Nemot vērā iepriekšējo pieredzi, Ekspertu grupa grib pievērst uzmanību tam, ka pasākuma pamatojumā ir motivēta nepieciešamība diferencēt investīciju pasākumus pa reģioniem, lai tādejādi veicinātu reģionu līdzsvarotu attīstību. Tomēr nav piedāvāti principi kā tas tiks izdarīts. Ekspertu grupa uzskata, ka ir svarīgi atrast līdzsvaru, lai no vienas puses tiktu veicināta visas lauku teritorijas līdzsvarota attīstība, bet no otras novestu pie tā, ka mākslīgi tiktu stimulēta lauksaimniecības pastiprināta modernizācija apvidos, kas ir mazāk labvēlīgi konkurētspējīgas lauksaimniecības produkcija ražošanai.

Svarīgi ir samērot atbalsta kopējo lielumu ar saimniecības lielumu un specializācijas virzieniem, lai nodrošinātu ekonomiski pamatotus investīciju ieguldījumus uzņēmumos, līdzīgi kā tas ir mēģināts 1.2. pasākumā „Atbalsts jauniekiem lauksaimniekiem”, tikai izvēloties vienkāršākus un saprotamākus rādītājus.

Kopējā finansējuma nepietiekamība var apdraudēt pasākuma mērķa sasniegšanu un radīt pretrunas nozarē starp kooperatīvām sabiedrībām un lauksaimniekiem dažādo projekta attiecināmo izdevumu kopsummās dēļ.

Nepieciešams precizēt atbalstāmās izmaksas – vai tiks atbalstītas arī jaunas lauksaimniecības tehnikas iegāde, vai tikai jaunas iekārtas un aprīkojums, definēt to. Pasākuma pamatojumā ir uzvērts, ka 89 % no traktoriem un 91 % no kombainiem ir vecāki par 10 gadiem.

Nepieciešams precizēt jaunā lauksaimnieka definīciju šī pasākuma izpratnē.

Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana (1.6. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Vajadzība veicināt investīcijas mežsaimniecībā, lai paaugstinātu meža ekonomisko vērtību ir pamatota. Sakarā ar to, ka no vienas puses nelielo meža platību dēļ patlaban mikro un

mazajiem komersantiem ir ļoti zema ekonomiskā motivācija veikt ilgtermiņa investīcijas, bet no otras puses – šādu komersantu ir daudz, šī jautājuma risināšana diezgan pamatota.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākums ir orientēts uz mežsaimniecības nozares mikro un mazo komersantu konkurētspējas paaugstināšanu. Ilgtermiņā ar to plāno panākt arī ienākumu līmeņa pieaugumu mežsaimniecībā, tādejādi motivējot cilvēkus palikt dzīvot laukos.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Ekspertu grupa grib pievērst uzmanību atbalsta intensitātei tehnikai, inventāram un aprīkojumam, kura ir noteikta 50% apmērā. Atbalsts ir paredzēts jaunas tehnikas iegādei, kaut arī ne visos gadījumos mikro un maziem mežsaimniekiem mērķa sasniegšanai ir vajadzība iegādāties tieši jaunu tehniku. Turklāt šis atbalsts ir paredzēts divas reizes lielāks par atbalsta intensitāti jaunu iekārtu iegādei lauksaimniecībā, kaut arī amortizējamā vērtība pasākuma mērķa sasniegšanai varētu būt zemāka, jo tā ietvaros iegādāto tehniku būs iespējams izmantot arī citiem mērķiem (tehnika var nebūt noslogota 100% apmērā pasākuma ietvaros definētā mērķa sasniegšanai).

Nemot vērā iepriekšminēto, Ekspertu grupa iesaka nopietni izvērtēt nepieciešamību līdzfinansēt jaunas tehnikas iegādi un atbalstīt tikai tieši uz rezultātu orientētās darbības – jaunaudžu kopšanu, mežaudžu nomaiņu un aizstāšanu ar produktīvām audzēm. Tiek rekomendēts atstāt pašu meža īpašnieku ziņā definēto rezultātu sasniegšanas metodes, lai viņi varētu paši meklēt veidus, kā ekonomiski efektīvāk sasniegt šos nodomus – par saņemto atbalstu iegādāties jaunu tehniku, vai iztiekot ar lietoto, vai arī izmantojot kādas trešās personas aktīvus vai pakalpojumus.

Iespējams daudz efektīvāku līdzekļu izmantošanu varētu sekmēt nelielu meža platību īpašnieku kooperācija tehnikas iegādē un izmantošanā.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pēc Ekspertu grupas novērtējuma, pie pašreizēja atbalsta apjoma no ilgtermiņa viedokļa problēma tiks atrisināta tikai daļēji.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Pasākums ir uztverams kā ilgtermiņa investīcijas meža ekonomiskās vērtības uzlabošanai un ieguldītais efekts saglabājas arī pēc atbalsta beigām.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Gadījumā, ja pozīcija par atbalstu jaunas tehnikas iegādei tiks saglabāta, ir nepieciešams atrunāt jaunas tehnikas, instrumentu, iekārtu un aprīkojuma veidus, izvērtējot to nepieciešamību pasākuma mērķa sasniegšanai – vai šī pasākuma ietvaros būtu iespējams iegādāties, piemēram, kvadriciklu? Iespējamais risks arī neefektīva iegādātās tehnikas izmantošana

Lauksaimniecības un mežsaimniecības produktu pievienotās vērtības palielināšana (1.7. pasākums)

Vai vajadzība ievest šo pasākumu ir pamatota ?

Jā. Lai lauksaimniecības un mežsaimniecības produkciju mūsdienās varētu tirgot, bieži vien nepietiek tikai ar produkcijas saražošanu, bet ir nepieciešama produkcijas tālāka apstrāde un pārstrāde, palielinot produkcijas pievienoto vērtību un padarot to interesantāku no patērētāja viedokļa. Produkcijas pārstrāde ir svarīgs etaps produkcijas ķēdē no ražotāja līdz patērētājam.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

No stratēģijā definēto mērķu sasniegšanas viedokļa pasākumu var sadalīt divās grupās – pievienotās vērtības palielināšana lauksaimniecības produktiem un pievienotās vērtības palielināšana mežsaimniecības produktiem.

Pievienotās vērtības palielināšana lauksaimniecības produktiem ir orientēta uz valstī saražotās lauksaimniecības produkcijas konkurētspējas palielināšanu, tādējādi veicinot pieprasījumu pēc lauksaimniecības produkcijas un līdz ar to arī lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas palielināšanos. Savukārt atbalsts pievienotās vērtības palielināšanai mežsaimniecības produktiem ir orientēts uz salīdzinoši nelieliem projektiem, kā dēļ var secināt, ka pastāv saikne ar Stratēģijas plāna mērķi attiecībā uz meža nozares mikro un mazo komersantu konkurētspējas paaugstināšanu.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Latvijai ir pieredze līdzīga veida pasākumu ieviešanā, piemēram, 2004.-2006. plānošanas perioda pasākums „Lauksaimniecības produktu pārstrādes un mārketinga uzlabošana” (noslēgti līgumi uz līdzfinansējumu 20,8 milj. latu apmērā) un SAPARD apakšprogramma „Lauksaimniecības un zivsaimniecības produkcijas pārstrādes un mārketinga pilnveidošana” (noslēgti līgumi par līdzfinansējumu 24,3 milj. latu apmērā). Ikgadējais atbalsts lauksaimniecības un mežsaimniecības produkcijas pievienotās vērtības palielināšanai šā pasākuma ietvaros 2007.-2013. plānošanas periodā ir aptuveni 12 milj. latu.

Jāatzīmē, ka iepriekšēja pieredze liecina par ļoti lielu pieprasījumu šāda veida pasākumiem no lauksaimniecības produkcijas pārstrādātāju puses. Kaut arī līdzfinansējuma likme ir pazemināta no 50% 2004.-2006. gada plānošanas periodā līdz 40%¹³, tomēr, ņemot vērā straujo ekonomikas attīstības tempu un pieaugošo iedzīvotāju pirktspējas līmeni valstī no vienas puses un straujo būvniecības izmaksu paaugstināšanos no otras, kā arī to, ka par šo līdzekļu apgūšanu savā starpā būs jākonkurē lauksaimniecības un mežsaimniecības produktu pārstrādātājiem, Ekspertu grupa prognozē, ka konkurence varētu būt ļoti liela arī pie plānotas atbalsta intensitātes, jo, vērtējot pēc iepriekšējās pieredzes, atbalsta apjoms ir pietiekošs tikai aptuveni 25 uzņēmumiem gadā. Šādā situācijā no līdzekļu izmantošanas efektivitātes viedokļa nav pieļaujama projektu pieņemšana rindas kārtībā. Ir jābūt izstrādātiem skaidriem, pamatotiem un no lauku attīstības stratēģijas mērķiem izrietošiem projektu savstarpējās vērtēšanas kritērijiem, lai liela konkurence un neskaidrība attiecībā uz vērtēšanas principiem nebūtu par šķērslī uzņēmēju dalībai konkursā.

¹³ Uzņēmumiem, kuros strādā vairāk par 750 darbiniekiem ar apgrozījumu virs 250 milj. EUR atbalstu nevar saņemt, bet virs 50 milj. EUR un vairāk par 250 darbiniekiem 25% apmērā. Atzītiem kooperatīviem +5% pie minētās bāzes.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pasākums ir orientēts uz vajadzību, tomēr pēc Ekspertu grupas aptuveniem aprēķiniem šajā gadījumā ar atvēlētajiem līdzekļiem vajadzība tiks apmierināta tikai daļēji, jo atbalsta saņēmēju skaits būs neliels.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Efekts no pasākuma realizācijas saglabāsies arī pēc atbalsta saņemšanas. Līdz ar to pasākuma efektivitāte ir ilgstoša.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Realizējot šo pasākumu, ir svarīgi paturēt prātā mērķus, kuri tiek sasniegti, realizējot šos pasākumus. Tie ir: lauksaimniecības uzņēmumu un meža nozares mikro un mazo uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšana. Līdz ar to lauksaimniecības programmā jaunām pārstrādes iespējām ir jānosaka uzlabojumi vai jaunas iespējas valstī saražotās lauksaimniecības produkcijas realizācijai. Tādējādi atbalsts tādu lauksaimniecības produktu pārstrādei, kuri Latvijai nav tipiski, vai arī tādu lauksaimniecības produktu pārstrādei, kuru ražošana Latvijā ilgtermiņā ir izteikti nekonkurētspējīga un tos nāksies importēt, nedod ieguldījumu stratēģijā definētā mērķa sasniegšanai.

Vēl ir riskanta konkurences izkropļošana. Sakarā ar to, ka līdzekļu apjoms ir ierobežots, bet plānotais saņēmēju skaits ir neliels, Ekspertu grupa saskata konkurences izkropļošanas risku, kad „veiksminieku” saņemtais atbalsts varētu tikt izmantots kā līdzeklis cīņā ar konkurentiem, tādējādi pasliktinot citu valstī strādājošo uzņēmumu konkurētspēju, kas ir pretrunā ar stratēģijā uzstādīto mērķi. Dažas no iespējām riska samazināšanai ir:

1. Līdzsvarot finanšu resursus ar iespējamo pieprasījumu (palielinot finansējuma apjomu vai samazinot atbalsta intensitāti – piemēram, samērojot to ar 1.5.pasākumā „Lauku saimniecību modernizācija” paredzēto atbalsta intensitāti – iekārtām un aprīkojumam 25 %, būvēm – 40 %, vienlaikus tā arī nodrošinot konsekvenci un zināmu vienlīdzību starp lauksaimniecības primāro un sekundāro sfēru);
2. Ar vērtēšanas kritēriju palīdzību orientēt pārstrādātājus eksportēt produkciju;
3. Atbalstīt tikai ļoti specifiskas vajadzības, kas ir būtiskas uzņēmumu pastāvēšanai, bet nav peļņu nesošas, piemēram, investīcijas attīrīšanas iekārtās u.tml.

Nepieciešams precizēt vai sagatavotā pasākuma apraksts mežsaimniecībā nav pretrunā ar Padomes Regulas (EK) 1698/2005 ieviešanas regulas melnraksta 19.panta 2.punktam.

Pastāv risks arī atbalstam nemateriālajām investīcijām mežsaimniecības produktu pārstrādē un tirdzniecībā, jo nav skaidri definēts, kādas var būt šīs investīcijas, tādējādi nav noteikts arī kā tiks novērtēta līdzekļu atdeve. Līdz ar to iespējama neatbilstība drošas finanšu vadības principiem.

Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu (1.8. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Vajadzība ir pamatota gan attiecībā uz meliorācijas sistēmām, gan attiecībā uz ceļu/ūdensapgādes/ elektroapgādes infrastruktūru.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākums ir orientēts uz lauksaimniecības un mežsaimniecības uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanu, kompensējot izdevumus vai arī daļu no izdevumiem infrastruktūrai. Tomēr kopumā pasākums ir orientēts divu stratēģisko mērķu sasniegšanai – paaugstināt lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēju un paaugstināt meža nozares mikro un mazo komersantu konkurētspēju.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Vērtējot pasākumu efektivitāti no mērķu sasniegšanas viedokļa, jāatzīmē, ka pasākums aptver plašāku jomu, nekā ir definēts stratēģijā, kur kā mērķi tiek definēti: paaugstināt lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēju un paaugstināt meža nozares mikro un mazo komersantu konkurētspēju. Pasākuma līdzekļi varētu tikt izmantoti arī lielo meža īpašnieku labā un līdz ar to varētu samazināties pasākuma efektivitāte.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pasākums ir lietderīgs no vajadzību apmierināšanas viedokļa attiecībā uz lauksaimniecības infrastruktūru. Tomēr apšaubāma ir tā lietderība attiecībā uz mežsaimniecības infrastruktūru, jo ņemot vērā pasākuma pamatojumā dotos datus un nesakārtoto meža meliorācijas sistēmu uzskaiti, nav skaidrs kādās platībās vispār meži ir meliorēti un kādu īpatsvaru meliorētās mežu platības aizņem mežu kopējā platībā un kā tās kopumā ietekmē (neietekmē) nozares attīstību. Pēc pasākuma pamatojumā dotās informācijas izriet, ka meliorācijas būvju rekonstrukcija un renovācija tiks veikta 4,6% no kopējās mežu platības¹⁴. Bez tam pasākuma pamatojumā atspoguļota informācija par meža ceļiem, tomēr pasākumi meža ceļu uzlabošanai nav paredzēti.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Jā, efekts no pasākuma aktivitātēm saglabāsies arī pēc atbalsta programmas beigām.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Pasākuma risks ir saistīts ar nesakārtoto (nav) meža meliorācijas sistēmu uzskaiti, jo vispirms nepieciešams sakārtot meliorācijas sistēmu uzskaiti, tad precīzi identificēt pašreizējo situāciju un tikai tad veikt uzlabojumus.

Risks – valsts realizētiem projektiem attiecināmo izmaksu summa netiek ierobežota un atbalsta intensitāte ir 100%, kā rezultātā var izveidoties situācija, ka pašvaldības un privātie uzņēmēji varētu minimāli tikt pie finansējuma šajā pasākumā, kas ietekmētu mērķa sasniegšanu.

Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturēšanai (1.9. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Jā. Liels ļoti mazo saimniecību skaits un īpatsvars lauksaimniecībā ir uzskatāms par lauksaimniecības sektora attīstību kavējošu faktoru, jo šādas saimniecības pamatā ir naturālas un nav spējīgas sevi nodrošināt ar konkurētspējīgu ienākuma līmeni no savas darbības, līdz ar to nav uzskatāmas par nopietniem tirgus dalībniekiem. No otras puses,

¹⁴ CSP, Latvijas statistikas gadagrāmata 2004, 146.lpp. (Kopējā mežu platība 2003.gadā 2923 tūkst.ha)

ņemot vērā lielu šādu saimniecību skaitu, tajās ir saskatāms viens no nozares attīstības potenciāliem.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Konceptuāli jā. Ļoti mazas (vai daļēji naturālās) saimniecības nespēj nodrošināt to saimniekiem konkurētspējīgus ienākumus un tādēļ arī nemotivē šos cilvēkus palikt dzīvot laukos. Ar atbalsta palīdzību plānots panākt šo saimniecību konkurētspējas palielināšanos, veicinot to attīstību. Tomēr atbalsta lielums (1000 EUR gadā) ir pretrunā ar pasākumā definēto mērķi, jo nenodrošina ne saimniecību pārstrukturizēšanu, ne konkurētspējīgas saimnieciskās darbības attīstību.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Kaut arī šāda veida pasākuma pieredze Latvijai ir, tomēr tā ir ļoti neliela, tādēļ nevar izvērtēt pasākuma efektivitāti no rezultātu viedokļa. 2004.-2006. plānošanas periodā par priekšnoteikumu atbalsta saņemšanai ir definēts saimniecības neto apgrozījuma pieaugums par 30% pirmo trīs gadu laikā un, tā kā šis periods vēl nav beidzies, nav iespējams izvērtēt, cik veiksmīgi un vai vispār plānotais mērķis ir sasniegts.

2007.-2013. plānošanas periodā paredzēts, ka atbalsta lielums ir 1000 EUR gadā, bet ne ilgāk kā 5 gadus pēc kārtas. Atbalstu var saņemt saimniecības, kuru apgrozījums par pēdējo noslēgto gadu ir no 4500 līdz 10000 EUR. Pretendentam jāpierāda, ka saimniecības neto apgrozījums trīs gadu laikā pieaugs par vismaz 30%. Faktiski tas nozīmē, ka saimniecībai piešķirtā finansējuma apjoms pirmajos piecos gados var būt lielāks par nepieciešamo apgrozījuma pieaugumu, kas dod pamatu šāda veida atbalstu uzskatīt drīzāk par pabalstu iesāktās darbības nepārtraukšanai.

Pēc Ekspertu grupas viedokļa, efektīvākai Stratēģijas plāna mērķa „Lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēju palielināšana” sasniegšanai, ir nepieciešams izvirzīt ambiciozākus mērķus, iespējams, palielinot arī atbalsta intensitāti.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Daļēji, jo pasākums ir vairāk orientēts uz to, lai atbalstāmās saimniecības turpinātu pastāvēt, bet varētu nepietiekami lielā mērā veicina atbalstāmo saimniecību nopietnu un aktīvu dalību lauksaimniecības preču tirgū.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Daļēji, jo no vienas puses pasākuma ietvaros varētu tikt veikti ieguldījumi, kuri saglabāsies arī pēc atbalsta pārtraukšanas, tomēr no otras puses pie pašreizējiem pasākuma ietvaros sasniedzamajiem mērķiem atbalstīto saimniecību daļa varētu nebūt pietiekami konkurētspējīga pēc atbalsta saņemšanas.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Pēc Ekspertu grupas vērtējuma, kas balstās uz iepriekšējās pieredzes novērtējumu, šim pasākumam atvēlētais finansējuma apjoms varētu būt krietni mazāks par iespējamo pieprasījumu. Kaut arī 2007.-2013. gada plānošanas periodā minimālais pretendenta neto apgrozījuma apjoms ir palielināts no 1000 līdz 4500 EUR, tomēr jāņem vērā, ka sabiedriskais finansējums 2007.-2013. gadam ir tikai aptuveni 60% no summas, kura tika apgūta pusotra gada laikā 2004.-2006. plānošanas periodā.

Ražotāju grupas (1.10. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Sadarbības un kooperācijas veicināšanas vajadzība ir pamatota, jo valstī ir sadrumstalota ražošanas struktūra, bet saimniecības līdz šim nav bijušas pietiekami aktīvas sadarbības un kooperācijas ziņā.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Atbalsts ražotāju grupām ir orientēts uz saimniecību kooperēšanos un sadarbības veicināšanu. Ar to tiek plānots panākt ražotāju grupas ietvaros strādājošo saimniecību konkurētspējas palielināšanos. Lielāka saimniecību konkurētspējas rezultātā paaugstināsies saimniecībā strādājošo ienākumu līmenis, tādejādi motivējot cilvēkus palikt dzīvot laukos.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Pēc Ekspertu grupas viedokļa, plānotā atbalsta shēma varētu būt situācijai atbilstoša un efektīva.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pēc Ekspertu grupas aprēķiniem, ministrijas atzīmēto mērķi (ražotāju grupu gada apgrozījums 530 milj. LVL) ar pašreizējo lauksaimniecības attīstības tempu, ieplānoto atbalstu un finansējuma piešķiršanas nosacījumiem sasniegt neizdosies, jo mērķis ir ļoti ambiciozs, ņemot vērā, ka 2004.gadā lauksaimniecības produkcijas izlaide valstī bija 465 milj. LVL¹⁵. Tomēr kopumā pasākums varētu būt pietiekami lietderīgs no vajadzību apmierināšanas viedokļa.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Jā, pasākuma ietvaros tiks apgūta prasme dažādām saimniecībām kooperēties un sadarboties un šai pieredzei un sadarbības shēmām jāpaliek un jāfunkcionē arī bez atbalsta.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Jau tagad atbalsta saņemšanas noteikumos ir nepieciešams iestrādāt prasību, lai tad, kad atbalsta intensitāte samazināsies vai beigsies, ražotāju grupas „nepārkooperētos”, tām pašām saimniecībām izveidojot jaunas ražotāju grupas, lai no jauna varētu pietiekties atbalstam.

Mazāk labvēlīgie apvidi (1.11. pasākums)

Vai vajadzība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Kaut arī pasākuma pamatojuma daļa nav pietiekami argumentēta ar faktiem, tomēr kopumā Ekspertu grupa uzskata, ka pastāv nepieciešamība padarīt pievilcīgākus mazāk labvēlīgos apvidus no lauksaimnieciskā viedokļa un veicināt ainavu uzturēšanu.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Potenciāli pasākumu var attiecināt uz diviem Stratēģijā definētajiem mērķiem – paaugstināt lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēju mazāk labvēlīgajos apvidos un

¹⁵ CSP, Makroekonomikas rādītāji 2005

saglabāt pievilcīgas ainavas. Tomēr pēc būtības pasākums paaugstina zemes īpašnieku un/vai apsaimniekotāju ienākumu līmeni, bet neveicina strukturālas pārmaiņas lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanai. Tāpēc šis pasākums nav pietiekami lietderīgs no lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas palielināšanas viedokļa. Kaut arī šis pasākums atbilst Stratēģijas plānā noteiktajam teritorijas līdzsvarotas attīstības pamatprincipam, tomēr pēc Ekspertu grupas viedokļa šajā gadījumā stratēģijas pamatprincips tiek piemērots nošķirti no Stratēģijas plānā definētā mērķa par lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanu. Turklāt pasākums neatbilst Stratēģijas pamatprincipam „Palielina darbības veicināšana un atkarības no ienākumu uzturošā atbalsta mazināšana”.

No otras puses konceptuāli pasākums varētu būt lietderīgs no pievilcīgu ainavu saglabāšanas viedokļa, jo tas veicina saimniecisko darbību mazāk labvēlīgo apvidu teritorijās.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Tā kā esošo Stratēģijas plāna mērķu ietvaros pasākums pamatā ir lietderīgs no pievilcīgu ainavu saglabāšanas viedokļa, tieši no šī skatupunkta tika vērtēta pasākuma efektivitāte. Ņemot vērā to, ka gandrīz visi šī maksājuma saņēmēji paralēli saņem arī Vienoto platības maksājumu (VPM), kura saņemšanai zemi ir jā saglabā labā lauksaimniecības un vides stāvoklī un ņemot vērā VPM lielumu un pieaugošo likmi, Ekspertu grupa ir secinājusi, ka pat pasākuma atcelšana būtiski nepasliktinātu lauku teritorijas ainavisko vērtību (skat. Ziņojuma 4.4. apakšsadaļu). Līdz ar to no Stratēģijas plānā definēto mērķu sasniegšanas viedokļa pasākuma efektivitāte varētu būt zema.

Arī atbalsta diferencēšana ne tikai pēc reģioniem, bet arī pēc darbības veidiem samazina efektivitāti, jo no vienas puses atbalsta apjoma starpība ir salīdzinoši neliela, bet no otras puses šādas sistēmas efektīvas darbības nodrošināšanai ir nepieciešami papildus ieguldījumi kontroles sistēmas darbības pilnveidošanai. Turklāt šādam sadalījumam nav izstrādāts ekonomiskais pamatojums.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Konceptuāli pasākums varētu būt lietderīgs, jo ir nepieciešams uzturēt lauksaimniecības zemi labā lauksaimniecības un vides stāvoklī un saglabāt pievilcīgas ainavas. Bet tas ir pamatnosacījums arī VPM saņemšanai. Diskutējams jautājums varētu būt par faktiskajām zemes hektāra uzturēšanas papildus izmaksām – šis jautājums tiks izskatīts ietekmes novērtējuma 4.4. apakšsadaļā.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Pasākumus nav ilgtspējīgs, jo pēc būtības tas nepalielina lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēju, bet tikai strādājošo ienākumus. Atbalstam beidzoties, par šo summu samazināsies lauku teritorijas apsaimniekotāju ienākumi un līdz ar to pasākums nav uzskatāms par sekmīgu ilgtspējīgu ainavu uzturēšanai mazāk labvēlīgajos apvidos.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Lai arī šis pasākums ir iekļauts 2004.-2006. plānošanas periodā, tomēr jāatzīmē, ka saskaņā ar Latvijas Valsts Agrārā ekonomikas institūta pētījuma¹⁶ rezultātiem, MLA platību

¹⁶ LVAEI pētījums „Teorētiskā zemes cena un zemes nomas maksa, ko veido ar ražošanu nesaistīties platībmaksājumi Latvijā, un šo platībmaksājumu sadalījums atsevišķām ekonomiskām grupām”, 2005.gads

maksājumi kapitalizējas zemes cenā, tādējādi to paaugstinot. Pētījuma rezultāti rāda, ka līdz tiem lauksaimniekiem, kuri lauksaimniecības zemi nomā vai grib paplašināt savu darbību, nomājot papildus zemes platības vismazāk labvēlīgo apvidu teritorijā (Latgalē), atbalsts faktiski nenonāks, jo notiek gandrīz simtprocentīga atbalsta summas kapitalizācija zemes cenā.

Vislielākais risks ir saistīts ar paredzēto maksājumu atbalsta likmes sadalīšanu trīs kategorijās un papildus tam paredzot katrā kategorijā trīs dažādas kultūru grupas ar atšķirīgiem izcenojumiem un bez tam vēl saistību ar mājdzīvnieku blīvumu. Var prognozēt ieviešanas izmaksu neadekvātu pieaugumu salīdzinājumā ar rezultātu, ko grib panākt un kopējo pasākumam paredzēto finansējumu.

Ir nepieciešams definēt, kas notiek ar 5 gadu saistībām veikt lauksaimniecisko darbību MLA no pirmā maksājuma saņemšanas, ja pasākumu paredz atcelt programmēšanas periodā.

Natūra 2000 maksājumi un maksājumi, kas ir saistīti ar direktīvu 2000/60/EKK (1.12. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Vajadzība nodrošināt videi draudzīgu lauksaimniecisko darbību teritorijās, kurās pastāv saimnieciskās darbības ierobežojumi, ir pamatota.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākums ir orientēts uz dabas vērtību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Tā kā dabas vērtību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšana ir definēta kā Stratēģijas specifiskais mērķis, var secināt, ka pasākums ir lietderīgs no definētā mērķa sasniegšanas viedokļa.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Ekspertu grupa vēlas norādīt, ka konsultāciju laikā no lauksaimnieku puses tika izteiktas bažas par to, ka atsevišķos gadījumos Natūra 2000 teritorijas ir nepietiekami objektīvi noteiktas. No mērķu sasniegšanas viedokļa ir svarīgi, lai Natūra 2000 teritorijas būtu noteiktas pēc iespējas objektīvāk un sabiedrībai būtu skaidrs to noteikšanas pamatojums.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pasākums ir tiešā veidā orientēts uz vajadzību nodrošināt videi draudzīgu lauksaimniecisko darbību teritorijās, kurās pastāv saimnieciskās darbības ierobežojumi.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Pasākums nav ilgtspējīgs, jo, atbalstam beidzoties, zemes īpašniekiem un apsaimniekotājiem nebūs ekonomiskās motivācijas ievērot stingras vides prasības, jo tās netiek noteiktas normatīvajos dokumentos kā obligātas.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Tā kā tiek paredzēti divi dažādi maksājumi – par aramzemi un par zālājiem, nepieciešams precīzi definēt kādas kultūras būs tiesīgas saņemt atbalstu par aramzemi, kādas – par zālājiem.

Bez tam nepieciešams precizēt nacionālajos normatīvajos aktos paredzētās zemes apsaimniekošanas prasības.

Agrovīde (1.13. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Pasākuma aprakstā vajadzība to ieviest ir pamatota no diviem aspektiem, proti, nepieciešamības saglabāt dabas vērtības, bioloģisko daudzveidību un apkārtējo vidi, kā arī veicināt bioloģiskās lauksaimniecības attīstību.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākuma ietvaros ir plānots realizēt piecas aktivitātes: bioloģiskās lauksaimniecības attīstība; bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālājos; amortizējošo (bufer) joslu ierīkošana; lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana; erozijas ierobežošana.

Četras no šīm aktivitātēm (bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālājos; amortizējošo joslu ierīkošana; lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana; erozijas ierobežošana) ir orientētas uz mērķi saglabāt dabas vērtības un bioloģisko daudzveidību. Tas saskan ar Stratēģijas mērķi par dabas vērtības un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu. Tomēr nepieciešams izvērtēt amortizējošo joslu ierīkošanas lietderību ap zālājiem, precīzāk definējot pamatojumu.

Vienlaikus bioloģiskās lauksaimniecības attīstības pasākums ir orientēts uz diviem mērķiem – gan dabas vērtību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, gan bioloģiskās lauksaimniecības attīstību. Ņemot vērā situācijas analīzē konstatēto, ka bioloģiskā lauksaimniecība ir viena no lauksaimniecības nozares attīstības iespējām, šādas produkcijas ražošanas attīstība var veicināt lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas pieaugumu, kas ir viens no Stratēģijā definētiem mērķiem.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Ekspertu grupa grib pievērst uzmanību, ka Agro vides pasākuma Erozijas ierobežošanas aktivitātes ietvaros plānotā atbalsta pievienotā atdeve ir nopietni jāizvērtē. Vērtējumā jākonstatē platības, kuras atbilst erozijas ierobežošanas noteikumiem, to palielināšanās apjoms un nepieciešamais kopējais aktivitātes finansējuma daudzums. Bažas ir saistītas ar to, ka lielāka daļa no potenciāliem atbalsta saņēmējiem jau tagad veic darbību, kura ir definēta kā eroziju ierobežojoša.

Pasākuma efektivitāti var palielināt, nosakot ne vairāk kā 2-3 atbalsta likmes – jo tas padara sarežģītu kontroli un svītrojot sertificēšanas periodus Bioloģiskās lauksaimniecības attīstību apakšpasākumā.

Nepieciešams izvērtēt amortizējošo joslu ierīkošanas un lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšanas apakšpasākumu efektivitāti, jo pieredze rāda, ka saņemto pieteikumu skaits šajos apakšpasākumos ir neliels un attiecīgā pasākuma ieviešanas un administrēšanas izmaksas var pārsniegt izmaksātās atbalsta summas. Ir jākonstatē zemas aktivitātes iemesli – vai tā ir zema atbalsta intensitāte vai citi faktori.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Vērtētāji uzskata, ka pasākums par nepieciešamību saglabāt dabas vērtības un bioloģisko daudzveidību ir lietderīgs, jo tas ir tiešā veidā orientēts mērķa sasniegšanai.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Pēc vērtētāju viedokļa, vairākas pasākuma aktivitātes nav ilgtspējīgas, jo, pārtraucot atbalstu, zūd ekonomiskā motivācija ievērot stingras vides prasības.

No otras puses, attiecībā uz bioloģiskās lauksaimniecības attīstības aktivitāti, jāatzīmē, ka pie zināmiem noteikumiem efekts varētu būt ilgtspējīgs. Bioloģiskās lauksaimniecības tirgus Latvijā ir vāji attīstīts un, kaut arī šī pasākuma ietvaros plānotā atbalsta rezultātā tiek gūti pastāvīgi ienākumi, ilgtermiņā tas varētu uzlabot lauksaimniecības sektora konkurētspēju. Bioloģiskā lauksaimniecība Stratēģijā ir minēta kā viena no Latvijas lauksaimniecības sektora attīstības iespējām. Šobrīd gan šis tirgus ir ļoti neliels un tieši šī pasākuma ietvaros paredzētais atbalsts var veicināt nepieciešamā kritiskā apjoma sasniegšanu un bioloģiskās lauksaimniecības produkcijas tirgus izveidošanos, dodot sākotnējo impulsu lauksaimniekiem iesaistīties bioloģiskās produkcijas ražošanā. Tomēr Ekspertu grupa grib vērst uzmanību, ka aktivitātes bioloģiskās lauksaimniecības attīstības veicināšanas atbalsts bioloģiskās produkcijas ražotājiem ir tikai viens no elementiem bioloģiskās lauksaimniecības produktu ražošanas un attīstības ķēdē, liela nozīme šeit ir produkcijas pārstrādātājiem, tirgotājiem un pircējiem. Tādēļ ienākumu palielināšana tiem lauksaimniekiem, kuri nodarbojas ar bioloģiskās produkcijas ražošanu, varētu būt nepietiekami liels stimuls efektīvas ražotāju-patērētāju saiknes izveidošanai.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Nepieciešams precīzi noteikt vai no 2007.gada pasākuma ietvaros atbalsta pretendenti uzņemsies jaunas ilgtermiņa saistības, vai tiek turpinātas iepriekšējā periodā fiksētās saistības, kurām 5 gadu termiņš vēl nav beidzies. Šī jautājuma savlaicīga nerisināšana var aizkavēt pasākuma ieviešanu.

Risks varētu būt saistīts ar Erozijas ierobežošanas pasākumiem, kur jau patlaban ziemāju graudaugu platība vien ir aptuveni vienāda ar plānoto atbalstāmo platību.

Bioloģiskās lauksaimniecības apakšpasākumā risks ir saistīts ar paredzētām septiņām dažādām maksājumu atbalsta likmēm un papildus tam arī sertificēšanas periodiem, tādējādi veidojas vismaz 14 dažādi atšķirīgi atbalsta veidi un dažādi saistību periodi, kas var būtiski palielināt pasākuma administrēšanas izmaksas.

Riskanta ir prasība saistīt Bioloģiskās lauksaimniecības atbalsta maksājumu ar ražošanu un realizāciju. Nepieciešams precīzi definēt, ko nozīmē maksājuma saistība ar ražošanu un realizāciju.

Lauksaimniecībā neizmantotās zemes pirmreizējā apmežošana (1.14. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Vajadzība ir pamatota ar nepieciešamību uzlabot zemes ainavisko vērtību un racionālāk izmantot esošos zemes resursus, ņemot vērā lielo lauksaimniecībā neizmantoto zemes platību apjomu.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

No stratēģijā definēto mērķu viedokļa pasākums primāri ir orientēts uz pievilcīgu ainavu saglabāšanu. Taču tādēļ, ka analizējamajā Programmas projektā ir paredzēts, ka atbalsts meža ieaudzēšanai ir paredzēts līdz pat 50 ha gādā (350 ha 7 gadu laikā) vienam pretendētājam, tad pasākumu varētu izmantot komerciāliem nolūkiem meža nozares komersanti – gan mikro un mazie (kas ir paredzēts saskaņā ar Stratēģijas plāna mērķiem), gan arī vidējie un lielie (kas Stratēģijas plānā kā prioritārais mērķis nav definēts).

Ņemot vērā ierobežotu finansējumu, ir nepieciešams rūpīgi izvērtēt un definēt kritērijus, kuras platības ļaut apmežot, kuras nē. Piemēram, apmežošana lauksaimniecībā neizmantojamās zemēs būtu pieļaujama tur, kur ir nelielas platības, tālu no ceļiem, kur notiek platību dabiskā apmežošana, zems augsnes vērtējums ballēs u.t.t.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Līdzīgs pasākums tika veikts SAPARD programmas ietvaros – Lauksaimniecības zemes apmežošana. Atbalsta likmes SAPARD programmā bija aptuveni divreiz zemākas – piemēram, priede – 225 EUR/ha, egle un bērzs – 232 EUR/ha, kopšana – 80 EUR/ha gadā. Analizējamajā Programmā paredzēts 450 EUR ierīkošanai (priede, egle, bērzs) un 140 EUR kopšanai. Ņemot vērā tik lielu atbalsta apjomu starpību, Ekspertu grupa ir pārbaudījusi, vai tiešām pēdējo 6 gadu laikā ir noticis tik straujš pieaugums un pārliecinājusies, ka tas atbilst situācijai.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pasākuma ietvaros septiņu gadu laikā varētu tikt apmežota ap 18 tūkstoši hektāru liela zemes platība vai sakopti ap 33 tūkstoši hektāru dabiski ieaugušo mežaudžu platība. Lauksaimniecībā izmantojamās zemes platība, kura reāli netiek izmantota, ir aptuveni 340 tūkstoši hektāru. Līdz ar to var secināt, ka pasākuma pamatojumā minētā problēma, kas saistīta ar lielu neizmantojamās lauksaimniecībā izmantojamās zemes platību, šī pasākuma ietvaros ar pieejamā finansējuma palīdzību netiks atrisināta. Tomēr, pareizi plānojot, pasākums var dot pietiekami lielu ieguldījumu tādu teritoriju sakārtošanā, kuras izteikti degradē teritorijas ainavisko vērtību. Ekspertu grupa atzinīgi vērtē, ka patlaban projektu vērtēšanas atlases un ranžēšanas kritērijos ir iestrādāti nosacījumi, ka priekšroka tiks dota tiem projektiem, kur paredzēts mežu ieaudzēt platībās ar zemāko zemes kvalitatīvo novērtējumu (ballēs), tomēr atzīmē, ka tas problēmu risina tikai daļēji.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Pasākums ir ilgtspējīgs, jo tas veicina paliekošu darbību.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Platības nav atspoguļotas Lauku reģistra ĢIS, nepieciešams nodrošināt nepārklāšanos ar platību maksājumiem par apsaimniekoto LIZ, nepieciešams izveidot jaunu administrēšanas sistēmu.

Natūra 2000 maksājumi meža īpašniekiem (1.15. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Vajadzība sniegt atbalstu tiem meža īpašniekiem, kuru īpašumi atrodas Natūra 2000 teritorijā, ir pamatota ar zaudējumiem, ko rada saimnieciskie ierobežojumi. Atbalsts rada ekonomisku motivāciju ievērot stingras vides prasības.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākums ir orientēts uz dabas vērtību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu, kas ir saskaņā ar Stratēģijas plānā minēto mērķi.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Pasākuma efektivitāti nevar pietiekami objektīvi novērtēt, jo nav iepriekšējas pieredzes.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pasākums ir tiešā veidā orientēts uz vajadzību, jo tas ekonomiski motivē meža īpašniekus ievērot tādas prasības, kuru rezultātā tiktu saglabātas dabas vērtības un bioloģiskā daudzveidība.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Pasākums nav ilgtspējīgs, jo, atbalstam beidzoties, zemes īpašniekiem un apsaimniekotājiem nebūs ekonomiskas motivācijas ievērot stingras vides prasības, ja šādas prasības normatīvajos dokumentos netiks noteiktas kā obligātas.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Meža platības nav atspoguļotas Lauku reģistra ĢIS, līdz ar to jāveic nopietni sagatavošanās darbi pasākuma ieviešanai, administrēšana jānodrošina, izmantojot IAKS.

Ja ir prognozēts pasākuma administrēšanā iesaistīt VMD, tad nepieciešams izvērtēt VMD akreditācijas iespējas un termiņus, kā arī prognozēt tās ietekmi uz LAD kā maksājumu aģentūras akreditācijas norises gaitu un termiņiem.

Ir apgrūtināta iespēja precīzi kontrolēt paredzētos atšķirīgos darbības ierobežojuma veidus Natūra 2000 meža teritorijās, no kā ir atkarīgs saņemamais atbalsta apjoms, līdz ar pastāv risks atbalsta nepamatotai piešķiršanai, var sadārdzināties pasākuma administrēšana.

Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu ieviešana (1.16. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Pasākuma nepieciešamība ir pamatota ar vajadzību samazināt dabas un cilvēka radīto katastrofu sekas meža teritorijā.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pēc vērtētāju domām pasākums ir lietderīgs no vairāku Stratēģijas mērķu viedokļa – saglabāt dabas vērtības un bioloģisko daudzveidību un saglabāt pievilcīgas ainavas. Abi šie mērķi Stratēģijas plānā ir noteikti kā prioritārie lauku teritorijas apdzīvotības saglabāšanai ilgtermiņā.

Netiešā veidā ar šo pasākumu tiks veicināta arī meža komersantu konkurētspējas paaugstināšana.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Vērtētāji nav konstatējuši acīmredzamas nepilnības no pasākuma efektivitātes viedokļa.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Pasākums ir tiešā veidā orientēts uz vajadzību, jo tā ietvaros tiks atbalstītas meža atjaunošanas aktivitātes pēc ugunsgrēkiem un dabas katastrofām un veikti ugunsdrošības profilaktiskie pasākumi.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Pasākums ir ilgtspējīgs, jo tā ietvaros plānots veikt paliekošas darbības.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Ekspertu grupa uzskata, ka varētu rasties grūtības ar budžeta plānošanu, jo pasākums lielā mērā ir atkarīgs no notikumiem, kurus nevar precīzi paredzēt.

Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (1.17. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Vajadzība atbalstīt alternatīvus uzņēmējdarbības veidus ir pamatota ar nepieciešamību saglabāt esošās darbavietas, palielinot nodarbināto ienākumu līmeni un veidojot jaunas darbavietas laukos. Šī problēma ir īpaši aktuāla sakarā ar to, ka, lauksaimniecības nozarei attīstoties, nodarbināto skaitam ir jāsamazinās. Arī dzīves ienākuma līmeņa pieaugums un lielākas darba iespējas pilsētās un ārpus Latvijas daļēji kalpos par motivējošo faktoru naturālo saimniecību skaita samazināšanai.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākuma mērķis ir veicināt nelauksaimnieciskā rakstura uzņēmējdarbību lauku teritorijā. Tas saskan ar Stratēģijā definēto mērķi radīt alternatīvus ienākumu avotus lauku iedzīvotājiem. Tā rezultātā ir jāpalielinās nodarbinātības un ienākumu līmenim, tādejādi ekonomiski veicinot cilvēkus palikt laukos.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Tā kā stratēģiskie Programmas mērķi ir veidot jaunas darbavietas un palielināt atalgojuma līmeni esošajās, no efektivitātes palielināšanas viedokļa Ekspertu grupa rekomendē izvērtēt iespēju vērtēšanas kritērijus sasaistīt tieši ar minētajām problēmām, nepieļaujot otršķirīgas nozīmes faktoru būtisku ietekmi. Tas varētu būt jauno darbavietu skaita vai kopējā darbinieku atalgojuma fonda palielinājums saistībā ar pieprasāmo atbalsta summu.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Patlaban balstoties uz vērtējamajiem dokumentiem, ir grūti secināt, cik lielā mērā pasākums varētu būt lietderīgs. Tas būs atkarīgs arī no veida, kā pasākums tiks ieviests, un kritērijiem atbalsta piešķiršanai. Ja kritēriji tiks saistīti ar jauno darbavietu radīšanu un nodarbināto lauku iedzīvotāju ienākumu līmeņa paaugstināšanu un vienlaikus tiks ievērti

lauku teritorijas līdzsvarotas attīstības principi, tad pasākums varētu būt lietderīgs no problēmas risināšanas viedokļa.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Jā, jo pasākums veicina paliekošu darbību.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Nemot vērā to, ka ekonomiskā situācija dažādos Latvijas reģionos ir ļoti atšķirīga gan pēc iedzīvotāju pirktspējas, gan infrastruktūras kvalitātes un attāluma līdz Rīgai – galvenajam aglomerācijas centram, Ekspertu grupa iesaka izvērtēt iespēju atbalsta intensitāti diferencēt teritoriāli.

Teritorijas, kurās iedzīvotāju pirktspēja un nodarbinātība ir augstāka, kuri ir tuvāk Rīgai, un kur infrastruktūras problēmas ir mazāk aktuālas, atrodas izdevīgākā situācijā. Ja konkursā par atbalsta saņemšanu projekti no dažādiem Latvijas reģioniem tiks vērtēti pēc vienādiem ekonomiskiem kritērijiem, tad attīstītākās teritorijas būs privilēģētākas par pārējām un tiks veicināta teritoriju nelīdzsvarota attīstība arī turpmāk.

Nepieciešams precīzi definēt šī pasākuma nosacījumu nepārklāšanos ar citiem ES un valsts finansētiem fondiem un programmām.

Nepieciešams precīzi definēt nosacījumus, kas jānodrošina finansējuma saņemējam, it sevišķi par uzņēmuma saimnieciskās darbības attīstību un paplašināšanu, ienākumu gūšanu un darba vietu radīšanu un saglabāšanu.

Ciematu atjaunošana un attīstība (1.18. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Pasākuma pamatojuma apraksts nav pietiekami detalizēts, tai skaitā tas nesniedz atbildi uz jautājumu, kāpēc tiek atbalstītas tieši pasākumā minētās aktivitātes. Tomēr konsultāciju laikā Ekspertu grupa ir noskaidrojusi, ka minētās aktivitātes par ceļu infrastruktūras uzlabošanu, energoapgādes sistēmu rekonstrukciju un teritorijas labiekārtošanu ir aktuāli jautājumi no dzīves telpas sakārtošanas viedokļa. Līdzīgi arī sociālās infrastruktūras objekti (piemēram, saieta nami, kultūras un sporta objekti) gandrīz visur ir vai nu ļoti novecojuši, vai vispār neeksistē.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākums ir orientēts uz fiziskās un sociālās infrastruktūras sakārtošanu un līdz ar to atbilst stratēģijā izvirzītajam mērķim par dzīvojamās telpas infrastruktūras sakārtošanu. Tā ietvaros tiek plānots dzīvi laukos padarīt pievilcīgāku, tādējādi nepieļaujot iedzīvotāju skaita samazināšanos reģionos.

Tomēr no līdzekļu izlietošanas efektivitātes palielināšanas viedokļa, nepieciešams definēt pasākuma lietderību un saistību ar Latvijā realizējamo pašvaldību reformu.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Jā, precīzi definējot kādām aktivitātēm un kāpēc tiks dota priekšroka, lai pašvaldībām vajadzētu ekonomiski pamatot un motivēt savu izvēli. Efektivitāti var arī palielināt, izveidojot situāciju, kurā līdzekļu tiktu iedalīti projektiem, kas varētu dot maksimālu atdevi

– piemēram, veidojot vai renovējot infrastruktūras objektus, kuri apkalpotu maksimālu cilvēku skaitu.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Ar pieejamo finansējuma apjomu vajadzību varēs apmierināt tikai daļēji. Piemēram, pat ja visu šī pasākuma ietvaros pieejamo finansējums tiktu novirzīts ceļu atjaunošanai (un ja fonda līdzfinansējuma likme ir 75%), pie pašreizējām būvniecības izmaksām gadā varētu tikt atjaunoti apmēram 200 km, kas ir apmēram 1,5% no 2.šķiras ceļu (lauku ceļi) garuma¹⁷. Ņemot vērā būvniecības izmaksu pieaugumu, visā programmēšanas perioda laikā varētu tikt atjaunoti ap 1100 km, vai 9% no visu ceļu garuma. Tomēr tas ir tikai gadījumā, ja visa pasākuma ietvaros pieejamā summa būs pieejama ceļu rekonstrukcijai. Gadījumā, ja finansējums tiks proporcionāli sadalīts starp visām četrām minētajām aktivitātēm, atjaunoto 2.šķiras ceļu īpatsvars būs ap 2,3% un līdz ar to ievērojamu ietekmi uz minētās vajadzības apmierināšanu tas neatstās un problēma pēc būtības netiks atrisināta.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Pasākums ir ilgtspējīgs, jo tas veicina paliekošu darbību.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Atbalsta likme. Ņemot vērā to, ka lielāka daļa no lauku teritorijas pašvaldībām eksistē tikai pateicoties dotācijām no Izlīdzināšanas fonda, risks varētu būt saistīts ar to, ka daļa no pašvaldībām nevarēs pretendēt uz būtisku (lielāko) projektu realizēšanu finanšu kritēriju dēļ, jo tām būs jāfinansē 25% no projekta izmaksām.

Tūrisma aktivitāšu veicināšana (1.19. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Pasākums ir pamatots ar nepieciešamību veikt investīcijas lauku tūrisma pakalpojumu kvalitātes uzlabošanai un tiek sniegts detalizēts problēmu apraksts.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Jā, jo ar to ir paredzēts panākt lauku tūrisma nozares attīstību, tādejādi dodot ieguldījumu mērķa „Alternatīvu ienākumu avotu radīšana” sasniegšanai.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Pasākums ir saplānots detalizēti un vērtētāji paredz, ka pasākuma efektivitāte varētu būt augsta.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Tiek plānots, ka ar pašreizējo atbalsta apjomu vajadzības varētu būt apmierināta tikai daļēji.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Ilgspējīgs, jo atbalsts veido sākotnējās investīcijas turpmākai darbībai.

¹⁷ Aprēķini balstās uz VAS „Latvijas Valsts ceļi” materiālu <http://www.lvceli.lv/LV/Download/?t=1&i=408>

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Ņemot vērā to, cik detalizēti ir izstrādāts pasākums, Ekspertu grupa uzskata, ka riski ar pasākuma ieviešanu ir minimāli. Tomēr ir nepieciešams precīzi definēt vai atbalstu var saņemt tikai vienā aktivitātē vai vairākās.

Lauku mantojuma saglabāšana (1.20. pasākums)

Vai nepieciešamība ieviest šo pasākumu ir pamatota ?

Kaut arī Ekspertu grupa piekrīt, ka kultūras mantojuma saglabāšana ir svarīgs uzdevums, tomēr jāatzīmē, ka iepriekšējā (*Ex-ante*) novērtējuma ietvaros veikto konsultāciju laikā, no ieinteresētajām pusēm šī problēma kā šobrīd svarīgākā no lauku teritorijas kā dzīves telpas attīstības viedokļa netika minēta.

Vērtējot šo vajadzību no tūrisma viedokļa (jo pasākuma apraksts ir pamatots ar tūrisma nozares attīstību) un izvērtējot plānoto atbalstāmo objektu sarakstu (kopā 23 objekti), Ekspertu grupa vērš uzmanību uz to, ka atbalsts ir orientēts uz ļoti nelielām un iepriekš definētām lauku iedzīvotāju grupām. Tāpēc Ekspertu grupa rekomendē kopā ar tūrisma nozares pārstāvjiem detalizēti izvērtēt, cik liela atdeve no šāda veida investīcijām būs katram no objektiem, un līdz ar to vērtēt šo pasākumu kā investīcijas tūrisma nozares attīstībā, kam ir jābūt ekonomiski efektīvam teritorijas attīstībā.

Vai pasākums ir lietderīgs no definēto mērķu sasniegšanas viedokļa ?

Pasākums ir paredzēts lauku teritorijas kultūras mantojuma saglabāšanai un ir definēts kā specifiskais mērķis. Tomēr, ņemot vērā paredzētās salīdzinoši nelielās aktivitātes un šauru atbalsta saņēmēju loku, Ekspertu grupa uzskata, ka ieguldījums kultūras mantojuma saglabāšanā minimāli ietekmēs lauku vidi no minētā aspekta.

Vai var palielināt pasākuma efektivitāti ?

Tā kā atbalsta saņēmēju grupa būtu neliela, ir nepieciešams papildus novērtējums, izanalizējot šādu investīciju produktivitāti no tūrisma attīstības viedokļa, kā rezultātā katrā no objektiem tiktu veikts ieguldījumu finansiālais un ekonomiskais izvērtējums.

Cik lietderīgs ir pasākums no vajadzību apmierināšanas viedokļa ?

Kopumā no lauku kultūras vides aspekta pasākums varētu nebūt īpaši lietderīgs.

Vai pasākums ir ilgtspējīgs ?

Nav pietiekoši daudz informācijas un ir nepieciešams papildus izvērtējums. Lielā mērā tas ir atkarīgs no tā, vai atbalstītie objekti ar pašu ieņēmumiem būs spējīgi segt vismaz uzturēšanas izdevumus.

Kādi varētu būt riski saistīti ar pasākuma ieviešanu ?

Ja pasākuma ieviešanas sākumā atbalsta saņēmēju vērtēšanas kritēriji netiks skaidri definēti, pastāv risks, ka uz atbalstu var pieteikties jaunizveidoto „kultūras objektu” īpašnieki, kuri patiesībā nav orientēti uz tūrisma attīstību, bet ar šiem līdzekļiem plāno tikai atjaunot savus īpašumus.

Rekomendācijas:

1. Ņemt vērā secinājumus un rekomendācijas no sadaļā aprakstītā;

2. Programmas pasākumu pamatojuma daļas kopumā ir jāuzlabo un jāprecizē;
3. Ņemot vērā pasākumu skaitu un to sagatavotības pakāpi, kā arī nepieciešamos normatīvos dokumentus un realizējamus pasākumus praktiskai, atbilstošai un efektīvai Programmā paredzēto pasākumu ieviešanai, ir pilnībā atbalstāma ZM iniciatīva pakāpeniskai pasākumu ieviešanai;
4. Pievērst uzmanību tam, ka lielākā mērā jānodrošinā Stratēģijas plānā definētais stratēģijas pamatprincips (horizontālais mērķis) attiecībā uz teritorijas līdzsvarotas attīstības veicināšanu.

4.3.3. Finansējuma bilances starp pasākumiem novērtējums

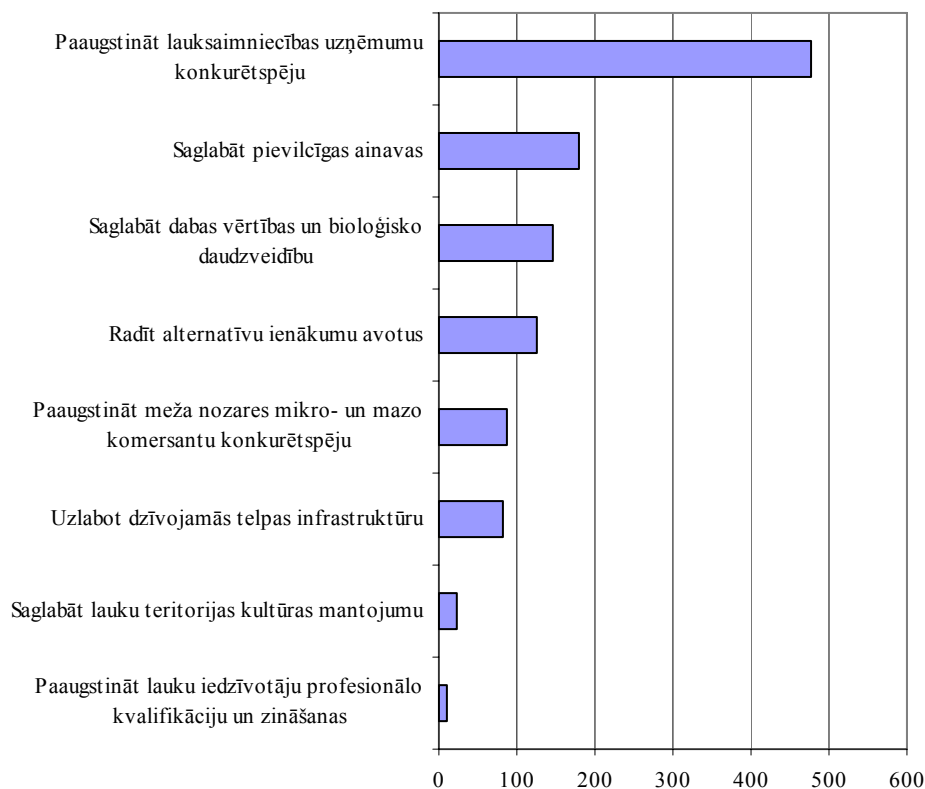
Lai izvērtētu to, vai ir panākts līdzsvars starp piedāvātajiem pasākumiem no valsts stratēģisko mērķu viedokļa, tika izanalizēts finansējuma sadalījums starp stratēģiskajiem mērķiem.

Komentāri:

Izanalizējot finansējuma sadalījumu starp valsts stratēģiskajiem mērķiem, tika konstatēts, ka indikatīvi absolūti lielāka daļa (42%)¹⁸ no kopējā finansējuma ir paredzēta lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspējas paaugstināšanai (8.att.). Aptuveni 16% no summas ir paredzēta pievilcīgo ainavu saglabāšanai un ap 13% dabas vērtību un bioloģiskās daudzveidības saglabāšanai. Salīdzinoši maz līdzekļu ir paredzēti alternatīvu ienākumu avotu radīšanai (11%). Ap 8% no summas ir plānots novirzīt meža nozares mikro un mazo komersantu konkurētspējas palielināšanai. Tikai apmēram 7% ir plānots piešķirt dzīvojamās telpas infrastruktūras uzlabošanai. Lauku iedzīvotāju profesionālās kvalifikācijas paaugstināšanai tiek plānots apmēram 1%, bet lauku kultūras mantojuma saglabāšanai - 2%.

Vērtējot konceptuāli, Programmā pastāv atsevišķas ne visai loģiskas iezīmes. Ņemot vērā slikto ekonomisko situāciju Latvijas laukos (infrastruktūra ir stipri nolietojusies, zems nodarbinātības un atalgojuma līmenis), vērtētāji izsaka šaubas par tik liela finansējuma apjoma piešķiršanas nepieciešamību pievilcīgo ainavu saglabāšanai ar mērķi veicināt cilvēku palikšanu laukos un viņu labklājības līmeņa celšanu. Vērtētāji apzinās, ka pamatā šī summa ir saistīta ar maksājumiem mazāk labvēlīgajām teritorijām, kuru mērķis ir kompensēt neiegūtos ienākumus par saimniekošanu šādā teritorijā. Tomēr tā nav vienīgā iespēja, kā to izdarīt, jo var, piemēram, diferencēt atbalsta intensitāti saimniecību modernizācijas pasākumu ietvaros.

¹⁸ Ieskaitot priekšlaicīgas pensionēšanas pasākumu saistības, kuru mērķis bija veicināt jauno lauksaimnieku ienākšanu biznesā. Bez priekšlaicīgas pensionēšanas saistībām īpatsvars ir ap 39%.

8.att. Finansējuma sadalījums starp valsts stratēģiskajiem mērķiem¹⁹

Attiecībā uz tik lielu atbalsta īpatsvaru lauksaimniecības konkurētspējas palielināšanai, vērtētāji uzskata, ka tas ir pamatots. Tomēr, ņemot vērā salīdzinoši lielos finanšu ieguldījumus lauksaimniecības konkurētspējas palielināšanā, var paredzēt, ka tā rezultātā varētu samazināties lauksaimniecībā nodarbināto skaits. Šeit jāpievērš lielāka uzmanība alternatīvu ienākumu avotu radīšanai, kuru svarīgums varētu būt lielāks par pašreiz noteikto.

Rekomendācija:

Izanalizēt, vai no stratēģijas vispārējo mērķu viedokļa atbalsts pievilcīgo ainavu saglabāšanai nav pārspīlēti liels.

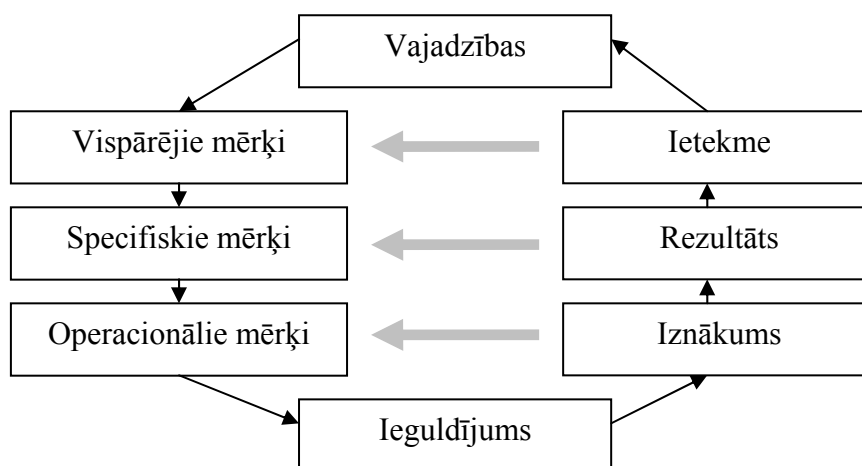
4.4. Kāda varētu būt plānoto pasākumu pozitīvā un negatīvā ietekme?

Sadaļā ir prezentēts kvantitatīvais ietekmes novērtējums katram no piedāvātajiem pasākumiem un balstoties uz šo novērtējumu aprēķināts Programmas kopējais ietekmes novērtējums. Izanalizēts, kādu negatīvu blakus ietekmi varētu atstāt piedāvātie pasākumi.

¹⁹ Bez finansējuma tehniskai palīdzībai

4.4.1. Katra pasākuma kvantitatīvas ietekmes novērtējums

Katra pasākuma ietekmes novērtēšanai par pamatu tiek ņemta intervences loģika – kas ir metodoloģiskais instruments, lai izveidotu saiti starp pasākumu ietvaros veicamajām darbībām un programmas mērķiem. Attēlā (9.att.) intervences loģika ir parādīta shematiski.

9.att. Intervences loģika

Ja paņemt par piemēru pirmo Programmas pasākumu „Arodapmācības un informācijas pasākumi”, intervences loģika izskatīsies sekojoši:

Vispirms situācijas analizē ir konstatēts, ka laukos ir zems ienākuma līmenis, kā arī tas, ka viens no faktoriem, kas kavē ienākuma līmeņa pieaugumu ir nodarbināto zema kvalifikācija – cilvēkiem trūkst šodienai aktuālo zināšanu un prasmju.

Tad, veidojot stratēģiju, tiek noteikts, ka lauku iedzīvotāju ienākumu līmeņa paaugstināšana ir stratēģijas vispārējais mērķis. Viens no veidiem kā to panākt ir paaugstināt lauku iedzīvotāju profesionālo kvalifikāciju un zināšanas, kas kļūst par stratēģijas specifisko mērķi. Tālāk, ņemot vērā to, ka līdzīga veida pasākumi būs Eiropas Sociālā fonda ietvaros un lai nodrošinātu to nepārklāšanos, tiek definēts stratēģijas operacionālais mērķis (kurš vienlaikus kļūst par specifisko mērķi pasākumu līmenī) – lauku iedzīvotāju apmācība par lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas pārstrādes jautājumiem (4.tab.). Plānojot pasākumus, ir secināts, ka labākais veids kā to sasniegt ir organizēt bezmaksas kursus, šādu pasākumu veikšanai finansiāli atbalstot apmācību sniedzējus. Tādejādi tiek izveidota intervences shēmas (9.att.) mērķu puse.

Ja mērķu pusē loģika veidojas no augšas uz leju (tabulā no kreisas puses uz labo), tad Iznākums-Rezultāts-Ietekme loģika veidojas pretējā virzienā – no lejas uz augšu. Iznākums-Rezultāts-Ietekme tiek vērtēts no katra atsevišķa pasākuma skatupunkta izejot no tā, kādi ir plānotie finansiālie un cilvēkresursu ieguldījumi (Ieguldījums).

4.tab. Intervences loģikas piemērs

Programmas 1.1.pasākums „Arodapmācības un informācijas pasākumi”

Vajadzības un problēmas ↓			
Vispārējie mērķi → (Stratēģijas līmenis)	Specifiskie mērķi → (Stratēģijas līmenis) Vispārējie mērķi → (Pasākumu līmenis)	Operacionālie mērķi → (Stratēģijas līmenis) Specifiskie mērķi → (Pasākumu līmenis)	Operacionālie mērķi (Pasākumu līmenis)
Palielināt lauku iedzīvotāju ienākumu līmeni	Paaugstināt lauku iedzīvotāja profesionālo kvalifikāciju un zināšanas	Uzlabot lauku iedzīvotāju zināšanas par lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas pārstrādes jautājumiem	Sniegt bezmaksas apmācības par lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas pārstrādes jautājumiem
Globālā ietekme	← Starpposma ietekme	← Rezultāts	← Iznākums
Palielinājusies lauku iedzīvotāju ienākumu līmenis	Palielinājusies lauku iedzīvotāju kvalifikācija un darba produktivitāte	Lauku iedzīvotāji tika apmācīti par lauksaimniecības, mežsaimniecības un pārtikas pārstrādes jautājumiem	Atbalstot apmācības sniedzējus, tika organizēti bezmaksas apmācības moduļi.
			↑ Ieguldījums

Ir redzams, ka minētājā piemērā (4.tab.) abas intervences loģikas puses sakrīt un līdz ar to pasākums dod ieguldījumu mērķu sasniegšanai visos līmeņos. Var secināt, ka Programmas 1.1.pasākums „Arodapmācības un informācijas pasākumi” no intervences loģikas ir adekvāts. Nākamais solis ir kvantitatīvais novērtējums.

Pasākumu ietekmes kvantitatīvai novērtēšanai tiek pielietoti indikatori, kurus minētajam pasākumam var piedāvāt sekojošus²⁰:

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Apmācības pasākumos piedalījušos personu skaits	85 tūkst.
Apmācības pasākumu dienu skaits	12 tūkst.
Rezultāta indikators	
Lauksaimnieku un meža īpašnieku skaits, kuri veiksmīgi ir beiguši apmācības pasākumus	70 tūkst.
Ietekmes indikators	
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas	43 EUR/nodarb.

Ekspertu grupas piedāvātie sniedzamie rādītāji tiek aprēķināti par mērķi izvēloties plānošanas perioda pēdējo – 2013.gadu un balstoties uz tiem ir iespējams sekot līdzi pasākumu mērķu realizēšanai.

²⁰ Novērtējuma grupas indikatori balstās uz Eiropas Komisijas piedāvātiem novērtējuma indikatoriem, jo tie ir uzskatāmi par pietiekami labu bāzi pasākumu un Programmas ietekmes novērtējumam

Nemot vērā to, ka intervences loģika katram pasākumam jau tika izvērtēta iepriekšējās sadaļās, šeit netiek atkārtoti izvērtēta dažāda līmeņa mērķu savstarpēja atbilstība, bet veikta visu pārējo Programmā piedāvāto pasākumu sasniedzamo rādītāju aprēķināšana. Šeit ir atspoguļots katram pasākuma piedāvātie indikatori un aprēķināts to sasniedzamais lielums.

Kā jau tika minēts, indikatori ir EK piedāvātie ES mērķu sasniegšanas novērtējumam, tomēr tālākas analīzes nolūkos tie ir viegli pārveidojami Latvijas mērķu novērtējumam – piemēram, Neto papildus pievienotā vērtībā pēc pirktspējas paritātes standarta ir viegli pārveidojama par Neto papildus pievienoto vērtību. Indikatoru aprēķināšanas metodoloģija ir aprakstīta EK vadlīnijās²¹.

Īss aprēķinu metodoloģijas un galveno pieņēmumu apraksts ir sniegts pielikumā (6.pielikums). Indikatori ir izteikti EUR valūtā, bet produktivitātes pieaugums EUR uz vienu nodarbināto attiecīgajā nozarē.

1.2. Atbalsts jauniejiem lauksaimniekiem

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto jauno lauksaimnieku skaits	770
Kopējais investīciju apjoms	27,7 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Bruto pievienotās vērtības pieaugums atbalstītajās saimniecībās	6,7 milj. EUR
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS	14,9 milj. EUR
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas	86 EUR/nodarb.

²¹ Common Monitoring and Evaluation Framework, Rural Development 2007-2013

1.3. un 1.4. Apsaimniekošanas, atbalsta un konsultāciju pakalpojumu izveidošana un izmantošana

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto lauksaimnieku skaits	3 845
Atbalstīto meža īpašnieku skaits	3 844
No jauna izveidoto vadības, palīdzības un konsultāciju centru skaits (meža īpašniekiem)	26
Rezultāta indikators	
Bruto pievienotās vērtības pieaugums atbalstītajās saimniecībās (lauksaimnieki)	0,8 milj. EUR
Bruto pievienotās vērtības pieaugums atbalstītajās saimniecībās (meža īpašnieki)	0,94 milj. EUR
Ietekmes indikators	
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas lauksaimniecībā	19 EUR/nodarb.
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas mežsaimniecībā	29 EUR/nodarb.

1.5. Lauku saimniecību modernizācija

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto saimniecību skaits	3 tūkst.
Kopējais investīciju apjoms	769,4 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Saimniecības, kuras ieviesīs jaunus produktus un tehnoloģijas	2 800
Bruto pievienotās vērtības no lauksaimniecības pieaugums atbalstītajās saimniecībās	144,8 milj. EUR
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS	268,2 milj. EUR
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas	1 412 EUR/nodarb.

1.6. Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstu saņēmušo meža īpašnieku skaits	8 000
Kopējais investīciju apjoms	56,5 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Saimniecības, kuras ieviesīs jaunus produktus un tehnoloģijas	-
Bruto pievienotā vērtība atbalstītajās vienībās	6,6 milj. EUR
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS	13 milj. EUR
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas	200 EUR/nodarb.

1.7. Lauksaimniecības un mežsaimniecības produktu pievienotās vērtības palielināšana

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalsta saņēmēju skaits (pārtikas rūpniecība)	106
Kopējais investīciju apjoms (pārtikas rūpniecība)	272,5 milj. EUR
Atbalsta saņēmēju skaits (kokapstrāde)	144
Kopējais investīciju apjoms (kokapstrāde)	57,5 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Saimniecības, kuras ieviesīs jaunus produktus un tehnoloģijas (pārstrādes rūpniecība)	100
Bruto pievienotās vērtība apbalstītajās vienībās (pārstrādes rūpniecība)	44 milj. EUR
Saimniecības, kuras ieviesīs jaunus produktus un tehnoloģijas (kokapstrāde)	120
Bruto pievienotās vērtība apbalstītajās vienībās (kokapstrāde)	10,5 milj. EUR
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS (pārstrādes rūpniecība)	61,5milj. EUR
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas (pārstrādes rūpniecība)	925 EUR/nodarb.
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS (kokapstrāde)	14,7 milj. EUR
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas (kokapstrāde)	257 EUR/nodarb.

1.8. Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto projektu skaits	710
Kopējais investīciju apjoms	49,7 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Bruto pievienotā vērtība atbalstītajās vienībās (lauksaimniecība)	3 milj. EUR
Bruto pievienotā vērtība atbalstītajās vienībās (mežsaimniecība)	2 milj. EUR
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS (lauksaimniecība)	5,9 milj. EUR
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS (mežsaimniecība)	3,9 milj. EUR
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas (lauksaimniecība)	61 EUR/ nodarb.
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas (mežsaimniecība)	60 EUR/ nodarb.

1.9. Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturēšanai

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto pus naturālo saimniecību skaits	1 730
Rezultāta indikators	
Tirgū ienākošo saimniecību skaits	0
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS	3 milj. EUR
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas	21 EUR/nodarb.

1.10. Ražotāju grupas

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto ražotāju grupu skaits	114
Atbalstīto ražotāju grupu kopējais apgrozījums	295 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Bruto pievienotā vērtība atbalstītajās ražotāju grupās	3,4 milj. EUR
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS	6,7 milj. EUR
Bruto pievienotās vērtības uz vienu gadā nodarbināto darbaspēka vienību izmaiņas	36 EUR/nodarb.

1.11. Mazāk labvēlīgie apvidi

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto īpašumu skaits	66 622
Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība	1 172 tūkst. ha
Rezultāta indikators	
Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības (Izvaiņšanās no marginalizācijas un zemes pamešanas)	1 055 tūkst. ha
Ietekmes indikators	
No dabas viedokļa vērtīgo zemes platību izmaiņas (I.)*	63,2 tūkst. ha

* Indikatoru „No dabas viedokļa vērtīgo zemes platību izmaiņas” Ekspertu grupa piedāvā sadalīt divās grupās:

- I. Zemes platība, kura kļūst pievilcīga ainaviski
- II. Zemes platība, kura ir apsaimniekojama saskaņā ar vides piesārņojuma mazināšanas principiem

1.12. Natūra 2000 maksājumi un maksājumi, kas ir saistīti ar direktīvu 2000/60/EKK

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto īpašumu skaits Natūra 2000 teritorijās	5 929
Atbalstītā lauksaimniecības zemes platība Natūra 2000 teritorijās	68,7 tūkst. ha
Rezultāta indikators	
Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības (Bioloģiskās daudzveidības uzlabošana)	65,3 tūkst. ha
Ietekmes indikators	
Izmaiņas bioloģiskās daudzveidības samazināšanas tendencē (lauku putnu sugu populācijas)	3 %

1.13. Agrovīde

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Kopējā Agrovīdes pasākuma ietvaros atbalstāmā platība	411 700 ha (BL)* 46 000 ha (BDUZ) 386 ha (BI) 340 000 ha (EI)
Pasākumu skaits saistībā uz ģenētiskiem resursiem	3061
Rezultāta indikators	
Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības <ul style="list-style-type: none"> - Bioloģiskās daudzveidības uzlabošana - Augsnes kvalitātes uzlabošana - Ūdens kvalitātes uzlabošana 	41,4 tūkst. ha 676,5 tūkst. ha 386 ha
Ietekmes indikators	
Izmaiņas bioloģiskās daudzveidības samazināšanas tendencē (lauku putnu sugu populācijas)	2%
No dabas viedokļa vērtīgo zemes platību izmaiņas (II.)	305,3 tūkst. ha

- * BL Bioloģiskā lauksaimniecība
BDUZ Bioloģiskās daudzveidības uzturēšana zālajos
BI Buferjoslu ierīkošana
EI Erozijas ierobežošana
LDZGRS Lauksaimniecības dzīvnieku ģenētisko resursu saglabāšana

1.14. Lauksaimniecībā neizmantotās zemes pirmreizējā apmežošana

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalsta saņēmēju skaits	6 tūkst.
Apmežotā zemes platība	20 tūkst. ha
Rezultāta indikators	
Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības (Izvairīšanās no marginalizācijas un zemes pamešanas)	17,1 tūkst. ha
Ietekmes indikators	
No dabas viedokļa vērtīgo zemes platību izmaiņas (I.)	17,1 tūkst. ha

1.15. Natūra 2000 maksājumi (meža īpašniekiem)

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstu saņēmušo meža īpašnieku skaits Natūra 2000 teritorijā	10 tūkst.
Atbalstītā meža platība Natūra 2000 teritorijā	59 tūkst. ha
Rezultāta indikators	
Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības (Bioloģiskās daudzveidības uzlabošana)	51,5 tūkst. ha
Ietekmes indikators	
Izmaiņas bioloģiskās daudzveidības samazināšanas tendencē (lauku putnu sugu populācijas)	1 %

1.16. Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu ieviešana

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Profilaktisko un atjaunošanas pasākumu skaits	5 + 6500
Atbalstīto cietušo mežu platība	13 tūkst.
Kopējais investīciju apjoms	16,2 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Platība, kurā veiksmīgi ievēro prasības (Izvairīšanās no marginalizācijas un zemes pamešanas)	10,4 tūkst. ha
Ietekmes indikators	
No dabas viedokļa vērtīgo zemes platību izmaiņas (I.)	830

1.17. Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto/izveidoto mikro uzņēmumu skaits	2 tūkst.
Kopējais investīciju apjoms	291,8 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Bruto izveidoto darbavietu skaits	10,1 tūkst.
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS	42,4 milj. EUR
Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā	5 tūkst.

1.18. Ciematu atjaunošana un attīstība

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Pašvaldību skaits, kur ir veikti pasākumi	400
Kopējais investīciju apjoms	110,7 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Iedzīvotāju skaits, kuri saņem labumu pasākuma ieviešanas rezultātā	500 tūkst.
Atjaunoto 2. šķiras ceļu garums (km)	300 km
Infrastruktūra iniciatīvas grupu pulcēšanas vietām (objekti)	90
Energoapgādes sistēmas ar atjaunojamiem energoresursiem (objekti)	25
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS	15 milj. EUR
Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā	830
2. šķiras ceļu infrastruktūra uzlabojums (%)	2,3

1.19. Tūrisma aktivitāšu veicināšana

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto jauno tūrisma infrastruktūras objektu skaits	807
Kopējais investīciju apjoms	57,6 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Papildus tūristu skaits	50 tūkst.
Bruto izveidoto darbavietu skaits	400
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS	3 milj. EUR
Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā	200

1.20. Lauku mantojuma saglabāšana

Indikatori	Sasniedzamie rādītāji
Iznākuma indikators	
Atbalstīto projektu skaits	23
Kopējais investīciju apjoms	25 milj. EUR
Rezultāta indikators	
Iedzīvotāju skaits, kuri saņem labumu pasākuma ieviešanas rezultātā	50 tūkst.
Ietekmes indikators	
Neto papildus pievienotā vērtībā pēc PPS	1 milj. EUR
Neto papildus izveidoto darbavietu skaits pilnā darbalaika ekvivalentā	46

Stratēģijas plāna specifisko mērķu monitoringam, izmantojams sekojošais plānoto pasākumu sadalījums:

- Paaugstināt lauku iedzīvotāju profesionālo kvalifikāciju un zināšanas (1.1. pasākums)
- Paaugstināt lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēju (1.2., 1.3., 1.5., 1.7., 1.8., 1.9., 1.10. pasākums)
- Radīt alternatīvu ienākumu avotus (1.17., 1.19. pasākums)
- Paaugstināt meža nozares mikro un mazo komersantu konkurētspēju (1.3., 1.4., 1.6., 1.7., 1.8. pasākums)
- Saglabāt dabas vērtības un bioloģisko daudzveidību (1.12., 1.13., 1.15., 1.16. pasākums)
- Saglabāt pievilcīgas ainavas (1.11., 1.14. pasākums)
- Uzlabot dzīvojamās telpas infrastruktūru (1.18. pasākums)
- Saglabāt lauku teritorijas kultūras mantojumu (1.20. pasākums)

Saskaņā ar plānoto pasākumu sadalījumu, tika apkopota pasākumu ietekme uz valsts mērķiem (5.tab.).

5.tab. Pasākumu ietekme uz stratēģijas specifiskiem mērķiem

Mērķis	Finanšu ieguldījums (milj. EUR)	Indikatīvā ietekme
Paaugstināt lauku iedzīvotāju profesionālo kvalifikāciju un zināšanas	11,53	- Darba produktivitāte palielināsies par 43 EUR uz vienu lauksaimniecībā mežsaimniecībā un pārtikas industrijā nodarbināto
Paaugstināt lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēju	477,81	- Darba produktivitāte lauksaimniecībā palielināsies par 1678 EUR uz vienu nozarē nodarbināto
Radīt alternatīvus ienākumu avotus	124,56	- Tiks izveidotas 6,3 tūkst. darba vietas

Paaugstināt meža nozares mikro un mazo komersantu konkurētspēju	87,30	- Darba produktivitāte meža nozares mikro un mazajiem komersantiem palielināsies par 546 EUR
Saglabāt dabas vērtības un bioloģisko daudzveidību	145,96	- Ar vides piesārņojuma mazināšanas principiem apsaimniekojamas zemes platība pieaugs par 305 tūkst. ha - Bioloģiskā daudzveidība nesamazināsies par 6%
Saglabāt pievilcīgas ainavas	178,40	- Pievilcīgo ainavu būs par 81 tūkst. ha vairāk (pieaugs par 18 tūkst. ha un nesamazināsies par 63 tūkst. ha)
Uzlabot dzīvojamās telpas infrastruktūru	83,04	- 2. šķiras ceļu infrastruktūra uzlabosies par 2,3% - Infrastruktūra iniciatīvas grupu pulcēšanas vietām – 90 objekti - Energoapgādes sistēmas ar atjaunojamiem energoresursiem – 25 objekti
Saglabāt lauku teritorijas kultūras mantojumu	23,07	- Atjaunoti 23 kultūrvēsturiskie objekti

4.4.2. Programmas kopējās ietekmes novērtējums

Ņemot par pamatu iepriekšējā nodaļā piedāvāto indikatoru sasniedzamus rādītājus, Ekspertu grupa ir indikatīvi novērtējusi Programmas prognozējamo ietekmi no svarīgākajiem politikas aspektiem un no Stratēģijas plāna definēto mērķu viedokļa.

Komentāri:

Valsts un lauku teritorijas ekonomika

Ņemot vērā to, ka IKP statistika tieši par lauku teritoriju nav pieejama, Ekspertu grupa indikatīvi aprēķinājusi Programmas pasākumu potenciālo ietekmi uz teritoriju ārpus valsts nozīmes pilsētām²². Saskaņā ar aprēķiniem, septiņu gadu periodā Programmas pasākumiem papildus ir jāpalielina minētās teritorijas IKP par aptuveni 8%, kas ir vidēji aptuveni 1,1% gadā.

Savukārt valsts IKP pateicoties realizējamiem pasākumiem septiņu gadu periodā varētu pieaugt par aptuveni 4,2% vai 0,6% gadā²³.

Lauksaimniecība

Ievērojami lielāku attīstības impulsu Programmas pasākumi dos lauksaimniecības nozarei. Ņemot vērā iepļānoto investīciju apjomu, septiņu gadu periodā Programmai papildus ir jāstimulē lauksaimniecības attīstība, palielinot nozares pievienoto vērtību par aptuveni 52%, kas ir vidēji papildus 6,1% gadā.

²² Rēķināts kā Valsts IKP atskaitot IKP 7 republikas nozīmes pilsētās

²³ Rēķinot Programmas ietekmi uz valsts ekonomiku, tika pielietots arī lielāks multiplikatora koeficients nekā lauku teritorijai

Šajā laika periodā darba produktivitātei uz vienu nozarē nodarbināto septiņu gadu periodā papildus jāpalielinās par vidēji 1678 EUR, kas ir aptuveni 66% pieaugums pie pašreizējās bāzes²⁴.

Mežsaimniecība

Programmas ietekme uz meža nozari ir paredzama kā nozares IKP palielinoša par vidēji 1,2% gadā, kas ir papildus 8,5% septiņu gadu periodā.

Realizējamo pasākumu ietekmē, darba produktivitāte šajā laika periodā varētu pieaugt par aptuveni 546 EUR, kas ir papildus 13% pie pašreizējās bāzes vērtības.

Nodarbinātība

Pateicoties Programmas ietvaros realizējamiem pasākumiem, laukos varētu tikt izveidotas 6,2 tūkst. jaunas darbavietas.

Tomēr Ekspertu grupa grib pievērst uzmanību tam, ka vienlaikus realizējamo pasākumu rezultātā (veicinot strukturālās pārmaiņas lauksaimniecībā) lauksaimniecībā nodarbināto skaits salīdzinājumā ar bāzi varētu samazināties par apmēram 8,5 tūkst. Tādējādi kopumā Programmas pasākumu ietekmē nodarbināto skaits laukos varētu samazināties par apmēram 2,3 tūkst.

Ienākumu līmenis

Sakarā ar produktivitātes līmeņa pieaugumu, palielināsies arī atalgojuma līmenis. Programmas ietvaros realizējamo pasākumu rezultātā lauku iedzīvotāju vidējais gada atalgojuma līmenis līdz 2013.gadam varētu palielināties par aptuveni 600 EUR, t.sk lauksaimniecībā un mežsaimniecībā strādājošiem par aptuveni 1400 EUR.

Dabas vērtības, bioloģiskā daudzveidība, pievilcīgas ainavas

Plānoto pasākumu rezultātā papildus par aptuveni 305 tūkst. hektāriem varētu palielināties zemes platības, kuru apsaimniekošanā tiek izmantotas no zemes un apkārtējās vides piesārņojuma viedokļa dabu saudzējošas apsaimniekošanas metodes.

Papildus tam par aptuveni 83 tūkst. hektāriem attiecībā pret bāzi pieaugs (par 20 tūkstošiem palielināsies un par 63 tūkstošiem nesamazināsies) no ainaviskā viedokļa pievilcīgas (apsaimniekotas) zemes platības.

Kaut arī novērtējuma veikšanas brīdī attiecībā uz bioloģisko daudzveidību nebija pieejami pietiekami uzticamas datu rindas par vispārējo tendenci, tomēr konsultējoties ar nozaru speciālistiem, ir secināts, ka ar ieviešamiem pasākumiem varētu palielināt bioloģisko daudzveidību (tiek vērtēts kā lauku putnu populācijas indekss) par 6%p. attiecībā pret bāzi, kurai pēdējā laikā ir tendence samazināties.

No Stratēģijas plāna mērķu viedokļa

Analizējot Programmas pasākumu ietekmi no stratēģijas vispārējo mērķu viedokļa, jāatzīmē, ka Programma lielā mērā ir orientēta uz lauku iedzīvotāju ienākumu līmeņa pieaugumu, kas ir vērtējams pozitīvi. Taču Programmā ļoti maza uzmanība ir pievērsta nodarbinātības jautājumam. Pēc Ekspertu grupas viedokļa to var vērtēt kā lielu risku no teritorijas ilgtspējīgas apdzīvotības viedokļa.

Ex-ante novērtējuma ietvaros veikto konsultāciju laikā ir izskanējis viedoklis, kuram pievienojas arī Ekspertu grupa, ka līdz 2013.gadam lauksaimniecībā un mežsaimniecībā

²⁴ Šeit un tālāk, lai aprēķinātu „tīro” Programmas realizējamo pasākumu ietekmi, tiek pieņemts, ka Programmas pasākumi neietekmē nodarbināto struktūru.

nodarbināto skaits varētu samazināties par 20-40 tūkst.²⁵. Ņemot vērā to, ka valstī (it īpaši Rīgā) pēdējos gados ir iezīmējusies darbaspēka trūkuma problēma, un vienlaikus lauku iedzīvotājiem veidojas arvien lielākas darba iespējas ārpus valsts robežām (abi šie jautājumi nebija aktuāli vēl pirms 3 gadiem), šo cilvēku noturēšana laukos varētu būt liels izaicinājums politikas veidotājiem.

Ekspertu grupa uzskata, ka no Stratēģijas plānā definētā lauku teritorijas ilgtspējīgas apdzīvotības mērķa viedokļa, Programmā nodarbinātības jautājumiem ir pievērsta neproporcionāli maza uzmanība. Faktiski no trim iepriekš definētajiem stratēģiskajiem mērķiem – Palielināt lauku iedzīvotāju ienākumu līmeni, Palielināt nodarbinātības līmeni lauku apvidū un Saglabāt lauku teritorijas apdzīvotības līmeni, Programma dod izteikti saskatāmo efektu tikai pirmajam, attiecībā uz nodarbinātību tiek sasniegts pretējais efekts un kā rezultātā ieguldījums ilgtspējīgai apdzīvotībai ir tikai daļējs.

Rekomendācija:

No Stratēģijas plāna stratēģisko mērķu sasniegšanas viedokļa, Programmā ir jāpievērš ievērojami lielāka uzmanība lauku iedzīvotāju nodarbinātības jautājumiem. Nepieciešams nodrošināt līdzsvaru starp diviem svarīgiem lauku teritorijas ilgtspējīgas apdzīvotības aspektiem – ienākumu līmeņa pieaugumu un nodarbinātības problēmu risināšanu.

4.4.3. Potenciālie konflikti starp Programmas pasākumiem

Ņemot vērā to, ka pasākumu ir daudz un tie ir orientēti uz dažādiem mērķiem, Ekspertu grupa ir izvērtējusi potenciālus „konfliktus” starp pasākumiem.

Komentāri:

Lai atbildētu uz šo jautājumu, vispirms indikatīvi tika izanalizēta katra pasākuma ietekme no trīs aspektiem – ekonomiskā, vides un sociālā (7.pielikums).

Ir redzams, ka atsevišķiem pasākumiem ir negatīva blakus ietekme. Nosacīti šo blakus ietekmi var sadalīt trijās grupās.

Pirmkārt, veicinot biznesa attīstību, veidojas risks no apkārtējās vides viedokļa. Lai mazinātu šo risku, var ieteikt pasākumu ietvaros veicināt tādu tehnoloģiju pielietošanu, kura ir draudzīgāka no vides viedokļa, t.sk. pēc iespējas ātrāk ievest un ievērot EK Regulā Nr.1782/2003 4. un 5. pantā un III un IV pielikumos noteiktas prasības. Tas, ka bioloģiskās daudzveidības saglabāšana ir Programmas uzmanības lokā ir vērtējams pozitīvi, tomēr Ekspertu grupa grib pievērt uzmanību tam, ka lauku ainavu saglabāšanai tiek veltīta vēl lielāka uzmanība, kaut arī līdzekļu atdeve varētu būt ievērojami mazāka (Skatīt 5.tab.). Līdz ar to, kā viena no iespējām apkārtējās vides riska mazināšanai, varētu būt lielākais uzsvars tieši uz bioloģiskās daudzveidības saglabāšanu salīdzinājumā ar ainavas saglabāšanu.

Otrkārt, biznesa intensifikācija un produktivitātes pieaugums var izraisīt nodarbināto skaita samazināšanos. Kā jau bija atzīmēts iepriekšējā ziņojuma nodaļā, lai mazinātu šo risku, var

²⁵ Viedoklis ir izskanējis no dažādu lauksaimniecības nozares ekspertu puses konsultāciju laikā un pēc Ekspertu grupas viedokļa ir vērā ņemams

ieteikt panākt līdzsvaru starp ienākuma līmeņa pieauguma un nodarbinātības veicinošiem pasākumiem.

Treškārt, platību maksājumi, Programmas ietvaros plānotie platību maksājumi var kapitalizēties zemes cenā, tādejādi samazinot lauksaimniecības biznesa konkurētspēju. Riska mazināšanai var rekomendēt tagad un turpmāk rūpīgi analizēt šo aspektu un nepieļaut, lai kopējā dažādu platību maksājumu summa uz vienu hektāru veidotos pārspīlēti liela, atstājot ievērojamu ietekmi uz zemes cenu.

Rekomendācijas:

1. Veicinot biznesa attīstību, izvērtēt iespēju dot priekšroku tādām tehnoloģijām, kuras ir draudzīgākas no apkārtējās vides viedokļa;
2. Palielinot vai ieviešot jaunus platību maksājumus, veikt detalizētus aprēķinus par to iespējamo ietekmi uz zemes cenu.

4.5. Eiropas Kopienas līdzdalības pievienotā vērtība

Sadaļā ir izanalizēts, vai piedāvātie Stratēģijas plāns un Programma atbilst Eiropas Kopienas politikai un principiem un Programmas papildinātība un saskaņotība ar citām intervencēm.

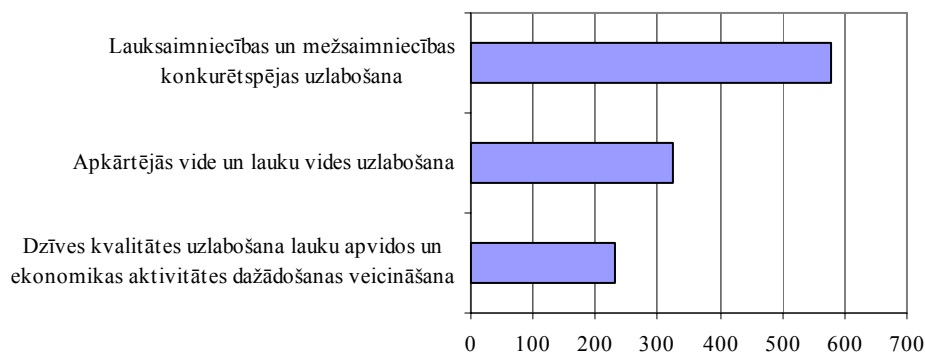
4.5.1. Atbilstība Kopienas politikai un principiem

Stratēģijas plāna V nodaļā „Papildinātība un saikne ar citām valsts un Kopienas politikā” ir izklāstīti Eiropas Kopienas lauku attīstības stratēģiskajās vadlīnijās²⁶ definētās lauku attīstības prioritāšu jomas – kā atsauce uz to, ka tās tika ņemtas vērā izstrādājot Stratēģijas plānu. Stratēģijas plāna III nodaļas 18.sadaļā ir izklāstīta Latvijas stratēģijas saikne ar Kopienas lauku attīstības asīm. Stratēģijas plāna II nodaļas 12. sadaļā ir aprakstīts stratēģijas ieguldījums Lisabonas un Gēteborgas stratēģijas ieviešanā.

Komentāri:

Detalizēti izanalizējot Programmas pasākumus un finansējuma sadalījumu, Ekspertu grupa ir secinājusi, ka kopumā Programma atbilst Kopienas politikai attiecībā uz lauku teritorijas attīstību, kā tas tiek definēts Eiropas Kopienas lauku attīstības stratēģiskajās vadlīnijās 2007.-2013.gada programmēšanas periodam un Padomes Regulā (EK) Nr. 1698/2005 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai. Bet, kā jau bija atzīmēts iepriekš, Ekspertu grupas bažas ir saistītas ar to, ka prioritāšu proporcionalitāte nav vērtējama viennozīmīgi un uzsvars uz lauksaimniecības nozares konkurētspējas paaugstināšanu salīdzinājumā ar citām Kopienas prioritātēm ir izteiktāks (6.tab.).

²⁶ Council Decision (2006/144/EC) Community strategic guidelines for Rural Development

6.tab. ELFLA fonda finansējuma sadalījums starp ES prioritāšu jomām

Tomēr finansiālā ziņā līdzekļu sadalījums ir Padomes Regulas (EK) Nr.1698/2005 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai 17.pantā definētajā svārstību diapazonā. *Leader* asij ir rezervēti 2,5% no ELFLA ieguldījuma.

Ekspertu grupa ir secinājusi, ka neviens no valsts izvirzītajiem mērķiem nav pretrunā ar Padomes Regulas (EK) Nr.1698/2005 par atbalstu lauku attīstībai no Eiropas Lauksaimniecības fonda lauku attīstībai 4.pantā noteikto – valsts izvirzītie mērķi dod ieguldījumu Regulā definēto mērķu sasniegšanā un visi Programmas pasākumi ir izvēlēti no Eiropas Komisijas piedāvāto pasākumu saraksta.

Ekspertu grupai nav pamata uzskatīt, ka Programmā pastāv diskriminācija pēc dzimuma vai cita veida diskriminācija, atskaitot ierobežojumus pēc vecuma, kad atbalstu var saņemt tikai personas, kuras ir jaunākas par 40 gadiem.

4.5.2. Papildinātība un saskaņotība ar citām intervencēm

Stratēģijas plāna V nodaļā ir izanalizēta dokumenta papildinātība un saikne ar citām valsts un Kopienas politikām. Tajā skaitā:

- Dokumentā ir izanalizēta papildinātība ar Kopienas vides politiku Latvijas nacionālo vides politikas plānu un secināts, ka papildinātība pastāv;
- Secināts, ka ar plānotajiem pasākumiem tiks veicināta Kopienas meža politikas mērķu sasniegšana;
- Izklāstīti principi papildinātībai ar citiem Eiropas Savienības fondiem;
- Īsumā ir izanalizēta papildinātība ar ES Kopējo lauksaimniecības politiku;
- Izklāstīts, ka pastāv sinerģija ar Eiropas bioloģiskās pārtikas un lauksaimniecības rīcības plānu.

Komentāri:

Ekspertu grupa uzskata, ka Stratēģijas plāna sadaļas par papildinātību un saikni ar citām valsts un Kopienas politikām analīzi ir jāpadziļina. Tomēr pēc dziļākas analīzes kopumā ir secināts, ka papildinātība un saskaņotība ar citām intervencēm pastāv.

Stratēģijas plāna mērķi ir saistīti ar Nacionālā stratēģiskā ietvardokumenta mērķiem, kuri ir plānoti atbilstoši trim tematiskām asīm: cilvēku resursu attīstība un efektīva izmantošana; konkurētspējas palielināšana un virzība uz zināšanu ietilpīgu ekonomiku; sabiedrisko pakalpojumu un infrastruktūras uzlabojumi kā priekšnosacījums teritorijas līdzsvarotai attīstībai. Abi dokumenti ir orientēti uz līdzīgām problēmām un līdz ar to var sagaidīt sinerģijas efektu, jo šie dokumenti ir savstarpēji papildinoši. Papildinājums tiek īpaši izteikts cilvēku resursu attīstībā, konkurētspējas palielināšanas jomā un infrastruktūras uzlabojumu jomā (7.tab.).

7.tab. Stratēģijas plāna mērķu saskaņotība ar NSID mērķiem

Stratēģijas plāna mērķi \ NSID mērķi	Cilvēku resursu attīstība un efektīva izmantošana	Konkurētspējas palielināšana un virzība uz zināšanu ietilpīgu ekonomiku	Sabiedrisko pakalpojumu un infrastruktūras uzlabojumi kā priekšnosacījums teritorijas līdzsvarotai attīstībai
Paaugstināt lauku iedzīvotāju profesionālo kvalifikāciju un zināšanas	X		
Paaugstināt lauksaimniecības uzņēmumu konkurētspēju		X	
Radīt alternatīvus ienākumu avotus		X	X
Paaugstināt meža nozares mikro un mazo komersantu konkurētspēju		X	
Saglabāt dabas vērtības un bioloģisko daudzveidību			X
Saglabāt pievilcīgas ainavas			
Uzlabot dzīvojamās telpas infrastruktūru			X
Saglabāt lauku teritorijas kultūras mantojumu			X

Pēc Ekspertu grupas vērtējuma, pastāv saskaņotība un neveidojas pārklājums arī ar izstrādes procesā esošajiem Eiropas zivsaimniecības fonda ietvaros plānotajiem pasākumiem.

4.6. Ieviešana, uzraudzība un novērtēšana

Šajā sadaļā novērtēta piedāvātā programmas ieviešanas jeb īstenošanas sistēma Latvijā, ieskaitot institūciju atbildības sadalījumu, iespējamo uzraudzības un novērtēšanas sistēmu.

4.6.1. Programmas ieviešanas institucionālā sistēma

Eiropas Padomes 2005.gada 21.jūnija regulas (EK) Nr.1290/2005 par Kopējās lauksaimniecības politikas finansēšanu 9.panta 1.punkts paredz, ka Dalībvalstis:

- a) kopējās lauksaimniecības politikas jomā pieņem visus normatīvos vai administratīvos noteikumus, kā arī jebkurus citus pasākumus, kas vajadzīgi, lai efektīvi aizsargātu Kopienas finanšu intereses, jo īpaši, lai:
 - i) pārliecinātos, ka ELGF un ELFLA finansētās darbības faktiski veic un ka tas notiek pareizi;
 - ii) novērstu un apkarotu pārkāpumus;
 - iii) atgūtu summas, kas zaudētas pārkāpumu vai nolaidības dēļ;
- b) ievieš efektīvu vadības un kontroles sistēmu, kas ietver pārskatu apstiprināšanu un deklarāciju par pārskatu ticamību, ko paraksta persona, kas atbild par akreditēto maksātāju.

Šajā nolūkā Zemkopības ministrija ir sagatavojusi MK rīkojuma projektu, kas paredz šādu funkciju sadali starp institūcijām:

1. Vadošās iestādes funkcijas veic Zemkopības ministrija. Zemkopības ministrija izveido un apstiprina uzraudzības komitejas sastāvu.
2. Kompetentās iestādes funkcijas veic Zemkopības ministrija. Zemkopības ministrija publiskā iepirkuma kārtībā nosaka institūciju, kas sertificē maksājumu iestādi.
3. Maksājumu iestādes funkcijas veic Lauku atbalsta dienests. Lai maksājumu iestāde varētu pildīt tai noteiktās funkcijas, kompetentā iestāde nodrošina Lauku atbalsta dienesta akreditāciju.
4. Lauku atbalsta dienests tiek akreditēts un darbojas saskaņā ar akreditācijas kritērijiem, kas noteikti Eiropas Komisijas 2006.gada 21.jūnija Regulas (EK) Nr.885/2006, ar ko nosaka sīki izstrādātus noteikumus par to, kā piemērot Padomes Regulu (EK) Nr.1290/2005 attiecībā uz maksājumu aģentūru un citu struktūru akreditāciju un ELGF un ELFLA grāmatojumu noskaidrošanas prasības.

Sabiedrības informēšanai par Programmas pasākumiem ZM ir paredzējusi īstenot informēšanas stratēģiju, kurā tiks skaidrota 2007.-2013. gada izvēlētā lauku attīstības stratēģija, Programmas pasākumu būtība, īstenošanas mehānismi u.c. Informēšanas kampaņā ir paredzēts iesaistīt Latvijas Pašvaldību savienību, LLKC, ražotāju sabiedriskās organizācijas.

Komentāri:

Kopumā Ekspertu grupa Programmas ieviešanā paredzēto funkciju sadali un institūciju kompetenci vērtē pozitīvi un uzskata, ka tā varētu atbilst Padomes Regulas (EK) 1698/2005 VI sadaļas prasībām, ņemot vērā, ka iepriekšējos programmēšanas periodos galvenās ieviešanas institūcijas ir ieguvušas labu pieredzi.

Detalizēta informācija par institucionālo sistēmu salīdzinājumu atspoguļota ziņojuma pielikumā (8.pielikums).

Ekspertu grupa uzskata, ka ieviešot iepriekšminēto institūciju kompetenci, tiks nodrošināta Padomes Regulas (EK) 1698/2005 74.panta 3.punktā definētā skaidrā funkciju sadale un nošķirums.

Tomēr Ekspertu grupa vēlas pievērst uzmanību apstākļiem, ka:

1. Būtiski tiek mainīta kompetenču sadale par Kompetentās iestādes funkcijām, šīs funkcijas no Finanšu ministrijas pāriet Zemkopības ministrijai;
2. Pilnībā mainās normatīvā bāze Programmas ieviešanai – gan EK, gan LR dokumenti, uz novērtēšanas brīdi daudzi dokumenti ir tikai sagatavošanas stadijā, daudzu izstrāde vēl nav uzsākta, it sevišķi Programmas praktiskai ieviešanai un tādējādi, zinot nacionālās procedūras normatīvo aktu izstrādē un apstiprināšanā, pastāv risks Programmas savlaicīgai uzsākšanai;
3. Atsevišķu funkciju izpilde, it sevišķi saistībā ar LAD informācijas sistēmu pilnveidošanu un papildināšanu attiecībā uz jaunās Programmas pasākumiem, ir saistīta ar papildus valsts budžeta resursiem, tādējādi to ieviešana nevar tikt uzsākta ātrāk kā piešķirts finansējums;
4. Jauno funkciju veikšana ZM un papildus darbinieku piesaiste LAD saistībā ar Programmas daudzveidīgo pasākumu klāstu arī ir atkarīga no papildus valsts budžeta resursiem, kas iespējami ne ātrāk kā nākošajā gadā;
5. LAD jāprecizē Programmas ieviešanas procedūras, ieskaitot pāreju uz jauno grāmatvedības uzskaites sistēmu atbilstoši Komisijas Regulas (EK) Nr. 883/2006 prasībām;
6. Institūcijām jānodrošina informācijas izplatīšana atbilstoši Padomes Regulas (EK) 1698/2005 76.pantam.

Rekomendācijas (konceptuāli):

Sagatavot precīzu veicamo darbu laika grafiku, lai:

1. ZM apzinātu visu nepieciešamo normatīvo aktu izstrādi, it sevišķi attiecībā uz izmaiņām Lauku atbalsta dienesta likumā un citos likumos, nodrošinot attiecīgo normatīvo aktu izstrādi un virzību attiecīgajās institūcijās apstiprināšanai, prioritāti piešķirot normatīvajiem aktiem, kas saistīti ar Maksājumu aģentūras akreditāciju;
2. Līdzko ir radīta normatīvā bāze ZM darbībai Kompetentās iestādes statusā, veikt publiskā iepirkuma procedūru Maksājumu aģentūras akreditācijas kritēriju pārbaudei un vismaz pirmā gada sertifikācijai, lai nodrošinātu Komisijas Regulas (EK) Nr. 885/2006 Pārejas noteikumu 1.punktā noteikto akreditācijas termiņu – vēlākais līdz 2007.gada 16.oktobrim.
3. Rastu risinājumu, lai jau 2006.gada valsts budžeta ietvaros uzsāktu nepieciešamos sagatavošanas darbus LAD informācijas sistēmu papildināšanai un uzlabošanai.
4. Nodrošinātu veicamo informācijas kampaņu.

Rekomendācijas (detalizēti):

Skat.: Programmas ieviešanas institucionālās sistēmas salīdzinājums, vērtējums un komentāri (8.pielikums)

4.6.2. Programmas uzraudzība un novērtēšana

Nosacījumi Programmas uzraudzībai un novērtēšanai ir iekļauti Padomes Regulas (EK) 1698/2005 VII sadaļā. Uzraudzības un novērtēšanas sistēma sastāv no:

1. Institūcijām, kuras jāizveido. Ir paredzēts, ka MK izveidos uzraudzības komiteju no ministriju un citu institūciju pārstāvjiem, paredzēts, ka to vadīs ZM valsts sekretārs.
2. Uzraudzības rādītāju kopuma, kurus nepieciešams uzkrāt, lai izmantotu Gada progresa ziņojumu sagatavošanā un Programmas novērtēšanā.

Komentāri:

Ekspertu grupai nav pamata uzskatīt, ka netiks izveidota uzraudzības komiteja Regulā noteiktajā termiņā un kompetencē un tā darbosies atbilstoši izstrādātajam reglamentam, jo ZM ir iegūta laba pieredze iepriekšējos programmēšanas periodos.

Tomēr Ekspertu grupa izsaka šaubas par adekvātu un pietiekamu rādītāju kopas definēšanu un sistēmas izveidi to ieguvei un uzkrāšanai, jo šī ziņojuma sagatavošanas laikā šim jautājumam vēl nebija pievērsta pietiekami nopietna uzmanība. Turklāt cenšoties iegūt informāciju par iepriekšējiem plānošanas periodiem, Ekspertu grupa ir secinājusi, ka kaut arī liela daļa no novērtējuma ietvaros nepieciešamas informācijas teorētiski bija pieejama, tomēr tā nebija sistematizēta un līdz ar to šī novērtējuma laikā praktiski nebija izmantojama vēlamajā līmenī. Turklāt daļa no atbalstu saņēmējiem pretendentiem pat nesniedz savlaicīgas atskaites vai to attieksme pret atskaišu sniegšanu ir pavirša, nesniedzot patieso informāciju.

ZM nosūtījusi LAD vēstuli par to, ka Programmas novērtēšanai galvenokārt ir jāuzkrāj EK noteiktie bāzes, ieguldījuma, iznākuma un ietekmes rādītāji. Tikai nedaudz pasākumos ir paredzēti citi rādītāji, bet tie ir galvenokārt fiziskie rādītāji, kas saistīti ar konkrētā pasākuma ieviešanu. Nav paredzēti rādītāji par izmaiņām saimniecību ekonomiskajā stāvoklī Programmas ieviešanas rezultātā. Nav paredzēti rādītāji, lai fiksētu sākumstāvokļa rādītājus atbilstoši Padomes Regulas (EK) 1698/2005 81.panta 1.punktam.

Rādītāju ieguve lielā mērā ir atkarīga no labi un detalizēti izstrādātām projektu pieteikumu, t.sk. biznesa plānu veidlapām un atskaišu veidlapām. Tomēr Ekspertu grupa apzinās, ka sakarā ar to, ka Programmas projekts nepārtraukti mainās, LAD nav bijis iespējams uzsākt darbu projekta pieteikumu un atskaišu veidlapu sagatavošanai.

Nemot vērā, ka šī novērtējuma laikā no pretendentiem saņemamie rādītāji vēl netika definēti, tos nebija iespējams arī izanalizēt no lietderīguma viedokļa. Tomēr Ekspertu grupa grib pievērst uzmanību tam, ka ir svarīgi savlaicīgi definēt kādu informāciju un rādītājus ir nepieciešams vākt no atbalsta saņēmējiem, lai varētu laicīgi izveidot sistēmu šo rādītāju ieguvei un uzkrāšanai.

Vienlaikus Ekspertu grupai ir radies priekšstats par nepieciešamību pilnveidot un uzlabot sistēmu šo rādītāju uzkrāšanai.

Uz novērtēšanas brīdi nav skaidrības arī par Padomes Regulas (EK) 1698/2005 80.pantā paredzētās vienotās uzraudzības un novērtēšanas sistēmu, ko izveido Komisijas un dalībvalstu sadarbībā.

Rekomendācijas:

1. ZM visdrīzākajā laikā precīzi definēt visus nepieciešamos rādītājus, ņemot vērā uzkrāto SAPARD programmas, LAP un VPD 2004.-2006.gadam pieredzi uzraudzības un novērtēšanas rādītāju izstrādē un to praktiskā pielietošanā gada un vidējā termiņa ziņojumu sagatavošanā;
2. LAD iekļaut definētos rādītājus atbalsta pretendentiem paredzētajos projektu pieteikumu, atskaišu un citos dokumentos, sniedzot skaidrojumus, ja tādi nepieciešami, vienotas sapratnes radīšanai par konkrētajiem rādītājiem;
3. LAD nodrošināt informācijas sistēmas izstrādi, papildināšanu un uzlabošanu šo rādītāju uzkrāšanai.

5. Secinājumi un rekomendācijas

Pēc Ekspertu grupas viedokļa, kopumā iepriekšējai novērtēšanai piedāvātie dokumenti ir vērtējumi pozitīvi, jo tajos iespēju robežās ņemtas vērā dažādo nozaru un mērķa (interesu) grupu intereses. Veicot nepieciešamos uzlabojumus, iepriekšminētie dokumenti varētu tikt pilnveidoti un iesniegti Eiropas Komisijai paredzētajā termiņā.

Par situācijas aprakstu ir secināts, ka ekonomiskā, sociālā un vides stāvokļa novērtējums kopumā ir veikts korekti un tajā ir atzīmēti būtiskākie faktori. Tomēr tiek rekomendēts:

Situācijas apraksts

- Aktualizēt statistiku;
- Pievienot atsauces uz izmantotās informācijas avotiem un/vai sākotnējiem avotiem;
- Veikt īsu aprakstu par lauksaimniecības nozares segmentiem;
- Uzlabot veiktās analīzes kvalitāti, neaprobežojoties tikai ar faktu konstatāciju, bet mēģināt atklāt arī cēloņus;
- Novērtēt ilgtermiņa tendences un uz to bāzes izstrādāt prognozes;
- Pievērst lielāku uzmanību nodarbinātības struktūras analīzes jautājumiem, t.sk. sadalījumā pa dzimumu grupām;
- Ņemot vērā faktu, ka pēdējos gados Latvijas ekonomikā ir notikušas ievērojamas pārmaiņas, paplašināt Valsts vispārēja raksturojuma sadaļu.

SVID kopsavilkumu analīze

- SVID analīzē katram no kopsavilkumiem ir precīzi jādefinē, no kāda skatupunkta tiek veikta analīze. Vērtētāji rekomendē lauksaimniecības, pārtikas industrijas un meža nozares sadaļas analizēt izteikti no uzņēmējdarbības (konkurētspējīgas produkcijas ražošanas) skatupunkta. Savukārt ar lauksaimniecību, pārtikas industriju un meža nozari saistītus vides un sociālus jautājumus ievietot attiecīgi lauku dabas resursu (vides) un vispārējās sociālekonomiskās situācijas lauku apvidos SVID kopsavilkumā;
- SVID analīzē atdalīt stiprās un vājās puses kā iekšējos faktoros, bet iespējas un draudus kā ārējos. Tādējādi tiks sistematizēta analīze un varēs izvairīties no situācijas, kad iespējas un draudi ir stipro un vājo pušu izmantošana vai neizmantošana;
- Papildināt ekonomiskā, sociālā un vides stāvokļa novērtējumu ar jaunu apakšsadaļu par attīstības potenciāla un attīstības risku novērtējumu;
- Veicot SVID analīzi, nopietnāk jāpamato, pēc kāda principa tiek veikta faktoru atlase;
- SVID analīzes punktus sarindot pēc svarīguma pakāpes.

Vajadzību atbilstības SVID analīzē konstatētajam novērtējums

- Definēt visas vajadzības, nepielietojot virsmērķa prizmu;

- Eksperti iesaka sagatavot visu risināmo problēmu sarakstu, kuru būs iespējams izmantot kā kontroles lapu, savienojot un plānojot atbalstu no dažādiem atbalsta avotiem.

Par noteiktajiem stratēģiskiem mērķiem, Ekspertu grupa secinājusi, ka tie kopumā atbilst situācijai un ir vērtējami pozitīvi, tomēr ir atsevišķas rekomendācijas dokumentu kvalitātes uzlabošanai:

Stratēģijas pamatprincipi

- Stratēģijas plāna pamatprincipos iekļaut finanšu līdzekļu koncentrācijas principu.

Stratēģijā izvirzīto mērķu atbilstības situācijai novērtējums

- Uzlabot un pamatot stratēģijas sasaisti ar vajadzībām;
- Skaidri definēt, kādi darbības virzieni tiks īstenoti, kādas vajadzības apmierinātas un problēmas atrisinātas, paredzot tam visus pieejamos finanšu resursus.

Saskaņotība starp vispārējiem un specifiskiem mērķiem

- Saskaņot Programmas pasākumus ar Stratēģijas plāna III sadaļā izklāstīto lauku attīstības stratēģiju pa Eiropas Savienības lauku attīstības asīm;
- Saskaņot Stratēģijas plāna II sadaļā minētās prioritātes ar III sadaļā minēto – konkrēti attiecībā uz prioritāro pasākumu „Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu ieviešana”;
- Sagatavot Programmas pasākumus, ņemot vērā stratēģijas plānā noteikto, nepieļaujot, ka pasākumu aptvērumš būtu plašāks nekā stratēģijā definētais.

Stratēģijas atbilstība un saskaņotība ar Nacionālo attīstības plānu

- Kaut arī pēc Ekspertu grupas viedokļa kopumā saskaņotība starp Stratēģijas plānu un Nacionālo attīstības plānu ir laba, dokumentu kvalitātes uzlabošanai tiek rekomendēts sagatavot kopsavilkumu par Stratēģijas sasaisti ar Nacionālo attīstības plānu.

Bāzes indikatoru analīze

- Gadījumos, kad indikatoru aprēķinos tiek pielietota metodoloģija, kura nesakrīt ar vadlīnijās piedāvāto, to atrunāt;
- 2. mērķu bāzes indikatoram ieviest lielāku detalizācijas pakāpi;
- Saskaņot sasniedzamos mērķus ar Nacionālajā stratēģiskajā ietvardokumentā nospraustajiem mērķiem;
- Saskaņā ar Ekspertu grupas piedāvāto variantu, sagatavot konteksta bāzes indikatorus;
- Papildus ieviest Ekspertu grupas piedāvātos mērķu bāzes indikatorus.

Veicot piedāvāto pasākumu novērtējumu, Ekspertu grupa ir secinājusi, ka šo sadaļu ir iespējams uzlabot un piedāvā savas rekomendācijas:

Iepriekšējo programmēšanas periodu pieredze

- Atteikties no atbalsta piešķiršanas rindas kārtībā, ieviešot projektu savstarpējās salīdzināšanas principu;
- Projektu savstarpējai salīdzināšanai izstrādāt skaidrus un viennozīmīgi saprotamus kritērijus, kuri izriet no Stratēģijas plānā definētiem mērķiem un principiem, nepieļaujot no mērķu sasniegšanas viedokļa mazsvarīgu kritēriju iekļaušanu.

Programmas pasākumu novērtējums

- Precizēt Programmas pasākumu numerāciju un 1.3.pasākuma nosaukumu uz „Konsultāciju pakalpojumu izmantošana”;
- Programmas pasākumu pamatojuma daļas kopumā ir jāuzlabo un jāprecizē;
- Ņemot vērā pasākumu skaitu un to sagatavotības pakāpi, kā arī nepieciešamos normatīvos dokumentus un realizējamus pasākumus praktiskai, atbilstoši un efektīvai Programmā paredzēto pasākumu ieviešanai, ir pilnībā atbalstāma ZM iniciatīva pakāpeniskai pasākumu ieviešanai;
- Pievērst uzmanību tam, ka lielākā mērā jānodrošinā Stratēģijas plānā definētais stratēģijas pamatprincips (horizontālais mērķis) attiecībā uz teritorijas līdzsvarotas attīstības veicināšanu.

Ir arī nopietni jāizvērtē atsevišķu pasākumu lietderīgums no Stratēģijas plānā definēto mērķu viedokļa. Lai to izdarītu Ekspertu grupa ir sadalījusi Programmas paredzētos pasākumus trīs grupās, izvērtējot to ieviešanas nepieciešamību un lietderību definēto mērķu sasniegšanai un vajadzību apmierināšanai, iespējamo efektivitāti, ilgtspējību un ar pasākuma realizāciju saistītos riskus.

Pirmā Programmas pasākumu grupa, par kuru Ekspertu grupai nav šaubu par to ieviešanas nepieciešamību, lietderību, efektivitāti un kuru ieviešanā ir iegūta vislabākā pieredze iepriekšējā periodā un tādējādi potenciāli vismazākie paredzami ieviešanas riski:

- Lauku saimniecību modernizācija (1.5. pasākums);
- Lauksaimniecības un mežsaimniecības produktu pievienotās vērtības palielināšana (1.7. pasākums) (attiecībā uz lauksaimniecības pievienoto vērtību);
- Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu (1.8. pasākums) (attiecībā uz lauksaimniecības infrastruktūru);
- Ražotāju grupas (1.10. pasākums);
- Natūra 2000 maksājumi un maksājumi, kas ir saistīti ar direktīvu 2000/60/EKK (1.12. pasākums);
- Mežsaimniecības ražošanas potenciāla atjaunošana un preventīvu pasākumu ieviešana (1.16. pasākums);
- Atbalsts uzņēmumu radīšanai un attīstībai (1.17. pasākums);
- Tūrisma aktivitāšu veicināšana (1.19. pasākums).

Otrā Programmas pasākumu grupa, kuri būtu realizējami, bet tie prasa dažāda līmeņa uzlabojumus vai izšķiršanos par to realizācijai iespējami labākajiem finanšu avotiem un to apjomu:

- Arodapmācības un informācijas pasākumi (1.1. pasākums) – pasākums būtībā ir lietderīgs, tomēr atbalsta intensitāte un iespējams viena atbalsta saņēmēja attīstīšana ar ELFLA finansējuma atbalstu nav efektīva.

- Atbalsts jauniekiem lauksaimniekiem (1.2. pasākums) – pasākums tikai daļēji ir orientēts uz jauno tirgus orientēto saimniecību veidošanos un attīstību. Iespējamais risks saistīts arī ar iespējamo formālo īpašnieku maiņu.
- Apsaimniekošanas, atbalsta un konsultāciju pakalpojumu izmantošana (1.3. pasākums) – ir jāuzlabo pasākuma nosacījumi un ir risks, ka pasākumam paredzēto finansējumu nevarēs apgūt, jo atbalsta saņēmējiem nepieciešami 20 % sava finansējuma.
- Mežu ekonomiskās vērtības uzlabošana (1.6. pasākums) – ir jāuzlabo pasākuma nosacījumi, un pastāv risks neefektīvai iegādātās tehnikas izmantošanai.
- Lauksaimniecības un mežsaimniecības produktu pievienotās vērtības palielināšana (1.7. pasākums) (attiecībā uz mežsaimniecības produktu pievienoto vērtību), nepieciešams precizēt pasākuma nosacījumus un konceptuāli precizēt ar EK, kas tiek atbalstīts un kuras ass ietvaros tas varētu notikt.
- Atbalsts daļēji naturālo saimniecību pārstrukturēšanai (1.9. pasākums) – daļa no šīm saimniecībām var nebūt pietiekami efektīvas un konkurētspējīgas pēc atbalsta izbeigšanas, tomēr svarīga ir atbalstāmo saimniecību saglabāšana, daudzos gadījumos pasākums veicinās atbalstāmo saimniecību aktīvāku darbību.
- Agrovide (1.13. pasākums) – nepieciešami precizējumi atbalsta saņemšanas nosacījumiem.
- Lauksaimniecībā neizmantotās zemes pirmreizējā apmežošana (1.14. pasākums) – nepieciešams definēt kādas lauksaimniecībā šobrīd neizmantotās zemes atbalstīt apmežošanai.
- Natūra 2000 maksājumi meža īpašniekiem (1.15. pasākums)- nepieciešami nopietni sagatavošanās darbi pasākuma praktiskai ieviešanai.
- Ciematu atjaunošana un attīstība (1.18. pasākums)- no lauku infrastruktūras viedokļa pasākumam ir liela nozīme, tomēr nepieciešams precīzi noteikt atbalstāmās prioritātes un atbalsta saņemšanas nosacījumus.

Trešā Programmas pasākumu grupa, kuru ieviešanas lietderība, efektivitāte un mērķu sasniegšana ir diskutējama:

- Apsaimniekošanas, atbalsta un konsultāciju pakalpojumu izveidošana (1.4. pasākums), jo atbalsts paredzēts institūcijas izveidei, nevis pakalpojumu sniegšanai, ir apšaubāma šādas institūcijas pastāvēšana bez atbalsta. Konsultāciju un apmācību pakalpojumu sniegšana varētu būt viena no intelektuālās uzņēmējdarbības iespējām laukos.
- Infrastruktūra, kas attiecas uz lauksaimniecības un mežsaimniecības attīstību un pielāgošanu (1.8. pasākums) (attiecībā uz mežsaimniecības infrastruktūru), jo nav pietiekošs pamatojums pasākuma ieviešanai.
- Mazāk labvēlīgie apvidi (1.11. pasākums) – nav ilgtspējīgs pasākums, veicina galvenokārt ienākumu pieaugumu. Konceptuāli pasākums varētu būt lietderīgs, jo ir nepieciešams uzturēt lauksaimniecības zemi labā lauksaimniecības un vides stāvoklī un saglabāt pievilcīgas ainavas. Bet tas ir pamatnosacījums arī Vienotā platību maksājuma saņemšanai.
- Lauku mantojuma saglabāšana (1.20. pasākums) – atbalsta saņēmēju grupa ir neliela, ir nepieciešams papildus novērtējums, izanalizējot šādu investīciju lietderību.
- Priekšlaicīgā pensionēšanās - lauksaimniecībā nodarbināto vecumstrukturā problēma valsts līmenī nav starp aktuālākajām lauksaimniecības attīstību bremzējošām problēmām un šis atbalsta pasākums skar nelielu atbalsta saņēmēju loku.

Finansējuma bilances starp pasākumiem novērtējums

- Izanalizēt, vai no stratēģijas vispārējo mērķu viedokļa atbalsts pievilcīgo ainavu saglabāšanai nav pārspīlēti liels.

Vērtējot iespējamo pasākumu ietekmi, Eksperta grupa ir secinājusi:

Programmas kopējās ietekmes novērtējums

- No Stratēģijas plāna stratēģisko mērķu sasniegšanas viedokļa, Programmā ir jāpievērš ievērojami lielāka uzmanība lauku iedzīvotāju nodarbinātības jautājumiem. Nepieciešams nodrošināt līdzsvaru starp diviem svarīgiem lauku teritorijas ilgtspējīgas apdzīvotības aspektiem – ienākumu līmeņa pieaugumu un nodarbinātības problēmu risināšanu. Iespējams, ka to daļēji risina sagatavotie projektu atlases kritēriji.

Potenciālie konflikti starp Programmas pasākumiem

- Veicinot biznesa attīstību, izvērtēt iespēju dod priekšroku tādām tehnoloģijām, kuras ir draudzīgākas no apkārtējās vides viedokļa;
- Palielinot vai ieviešot jaunus platību maksājumus, veikt detalizētus aprēķinus par to iespējamo ietekmi uz zemes cenu.

Novērtējuma rezultātā ir secināts, ka dokumenti kopumā atbilst Eiropas Kopienas politikai un principiem, kā arī pastāv papildinātība un saskaņotība ar citām ES intervencēm.

Attiecībā uz ieviešanas, uzraudzības un novērtēšanas sistēmu, Ekspertu grupa iesaka:

Programmas ieviešanas institucionālā sistēma

Sagatavot precīzu veicamo darbu laika grafiku, lai:

- ZM apzinātu visu nepieciešamo normatīvo aktu izstrādi, it sevišķi par izmaiņām Lauku atbalsta dienesta likumā un citos likumos, nodrošinot attiecīgo normatīvo aktu izstrādi un virzību attiecīgajās institūcijās apstiprināšanai, prioritāti piešķirot normatīvajiem aktiem, kas saistīti ar Maksājumu aģentūras akreditāciju;
- Līdzko ir radīta normatīvā bāze ZM darbībai Kompetentās iestādes statusā, veikt publiskā iepirkuma procedūru Maksājumu aģentūras akreditācijas kritēriju pārbaudei un vismaz pirmā gada sertifikācijai, lai nodrošinātu Komisijas Regulas (EK) Nr. 885/2006 Pārejas noteikumu 1.punktā noteikto akreditācijas termiņu – vēlākais līdz 2007.gada 16.oktobrim;
- Rastu risinājumu, lai jau 2006.gada valsts budžeta finansējuma ietvaros uzsāktu nepieciešamos sagatavošanas darbus LAD informācijas sistēmu papildināšanai un uzlabošanai;
- Nodrošinātu veicamo informācijas kampaņu.

Programmas uzraudzība un novērtēšana

- ZM visdrīzākajā laikā precīzi definēt visus nepieciešamos rādītājus, ņemot vērā uzkrāto SAPARD programmas, LAP un VPD 2004.-2006.gadam pieredzi uzraudzības un novērtēšanas rādītāju izstrādē un to praktiskā pielietojumā gada un vidējā termiņa ziņojumu sagatavošanā;
- LAD iekļaut definētos rādītājus atbalsta pretendentiem paredzētajos projektu pieteikumu, atskaišu un citos dokumentos, sniedzot skaidrojumus, ja tādi nepieciešami, vienotas sapratnes radīšanai par konkrētajiem rādītājiem;
- LAD nodrošināt informācijas sistēmas izstrādi, papildināšanu un uzlabošanu šo rādītāju uzkrāšanai.